

ПРОБЛЕМИ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
науково-практичного семінару
кафедри загального та слов'янського мовознавства
ОНУ імені І. І. Мечникова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**ПРОБЛЕМИ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ
ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
науково-практичного семінару
кафедри загального та слов'янського мовознавства
ОНУ імені І. І. Мечникова

ОДЕСА
ОНУ
2023

УДК 80:004.031.4:378
П781

Головний редактор:

О. А. Войцева, доктор філологічних наук професор.

Редакційна колегія:

Є. М. Степанов, доктор філологічних наук, професор;

О. В. Яковлева, доктор філологічних наук, професор;

С. І. Георгієва, С. В. Дмитрієв, О. М. Новак, О. Ю. Сайковська, Д. Ф. Стоянова,
кандидати філологічних наук, доценти.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 9 від 19.04.2022 р.*

П781 **Проблеми** онлайн-навчання філологічних дисциплін у ви-
щій школі : зб. матеріалів наук.-практ. семінару каф. загально-
го та слов'янського мовознавства ОНУ імені І. І. Мечникова,
16.09.2021 р. / за ред. д. філол. н., проф. О. А. Войцевої. – Оде-
са : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. – 166 с.

ISBN 978-617-689-475-9

Збірник укладено за матеріалами науково-практичного семінару кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, який відбувся 16.09.2021 р. Він містить публікації з проблем онлайн-навчання філологічних дисциплін, що відбивають різні аспекти методики викладання та педагогічний досвід викладачів. Тексти статей відображають погляди авторів.

Рекомендовано студентам-філологам, викладачам вищих навчальних закладів та вчителям-предметникам.

УДК 80:004.031.4:378

Зміст

Бойко О. О.

Візуалізація інформації за допомогою інтелект-карт у процесі викладання філологічних дисциплін.....4

Войцева О. А.

Презентація як спосіб представлення філологічного знання: функції, структурна організація, особливості впровадження.....21

Дружинець М. Л.

Дистанційне навчання студентів-філологів: позитивні та негативні чинники.....39

Малиновський А. Т.

Роль дистанційного навчання в освоєнні антропологічної проблематики української літератури.....45

Мілевич І.

Комунікація у стилі COVID-19: виключена камера і розрив між поколіннями.....63

Мусій В. Б.

Модель проведення заняття в онлайн-режимі (лекційний курс «Усна народна творчість» в групі студентів-русистів).....70

Степанов Є. М., Степанова С. Є.

Огляд проблем дистанційного онлайн-навчання іноземних мов.....42

Стоянова Д. Ф.

Проблеми взаємодії суб'єктів під час онлайн-навчання.....118

Черновалюк І. В.

Реалізація інноваційної діяльності в практиці навчання іноземних студентів.....130

Чмир А.

Переваги онлайн-навчання під час вивчення німецької мови.....150

Яковлєва О. В.

Індивідуальна робота зі студентами в режимі онлайн-навчання.....156

УДК 378.096:004.738.5

БОЙКО Ольга Олексіївна,

докторка філософії з філології, викладачка кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна); тел.: (380) 97 078-13-24; e-mail: boiko.olga@onu.edu.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5250-6538>

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати можливості хмарних сервісів для створення інтелект-мап з метою їхнього застосування на заняттях з філологічних дисциплін «Академічне письмо та основи академічної доброчесності» і «Актуальні проблеми лінгвістики». *Предметом розгляду* є сервіси MindMup2 for Google Drive, Miro, Coggle, MindMeister, під час вивчення яких ми послуговувалися емпіричним методом, використовуючи карти, створені заздалегідь або під час розв'язання проблеми, і зіставним методом, зіставляючи технічні можливості, актуальні для викладання освітніх компонентів «Академічне письмо та основи академічної доброчесності» і «Актуальні проблеми лінгвістики» студентам освітньої програми «Прикладна лінгвістика» спеціальності 035 Філологія, спеціалізація 035.10 Прикладна лінгвістика. *Результатом* вивчення цієї проблеми є доведення того, що ментальні мапи є актуальним і дієвим способом візуалізації навчальної інформації теоретичного та прикладного характеру, вони можуть бути використані під час підготовки до лекційних та семінарських занять і безпосередньо у процесі заняття: студенти можуть співпрацювати, додаючи в режимі онлайн елементи до мапи. Це може стати в нагоді під час брейн-стормінгу, роботи над курсовим та кваліфікаційним проектом, підготовки ІНДЗ тощо. **Галузь застосування:** результати можуть бути застосовані для розробки навчально-методичних комплексів для викладання філологічних дисциплін у галузі літературознавства, лінгвістики,

перекладознавства та прикладних аспектів філологічної науки. **Висновки:** інтелект-мапи сприяють активізації пам'яті і творчої енергії студентів. Перспективи дослідження полягають у аналізі можливостей створення відеоконтенту для занять, скрайбінгу (презентацій), подкастів, що стануть у нагоді зокрема для студентів із обмеженнями зору.

Ключові слова: ментальні карти, карти мислення, MindMup2 for Google Drive, Miro, Coggle, MindMeister, дистанційне навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із попередніми дослідженнями. Специфіка екстреного дистанційного навчання потребувала нових підходів і перегляду традиційних стандартів викладання, що привело до появи нових праць у галузі методики викладання: О. Бодик проаналізувала особливості створення дистанційного курсу для студентів-філологів засобами платформи Moodle [2], Н. Волкова розробила навчально-методичний посібник з інтерактивних технологій навчання у вищій школі [7], О. Кравець і І. Свириденко розглянули використання технології проектування навчального матеріалу в процесі дистанційного навчання іноземної мови на нефілологічних факультетах [8], Л. Потапенко, Т. Філат та інші аналізували особливості дистанційного навчання філологів. У 2020 році вийшла колективна монографія, присвячена екстреному дистанційному навчанню в Україні [9]. Зрештою, було задано певний вектор на найвищому рівні: Міністерство освіти і науки України розробило рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти [11].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями візуалізації і наочності, конкретизації обох термінів і їхнього розрізнення займалася низка вчених, зокрема О. Бабич та О. Семеніхіна [1] порушили важливе питання співвідношення понять «наочність» і «візуалізація», які зазвичай використовують як синоніми. Ґрунтуючись на розроблених теоретичних основах візуалізації навчальної інформації, закладених В. Давидовим, П. Єрдієвим,

В. Зінченко, Г. Лаврентьєвим та іншими, авторки доводять, що наочність є родовим до візуалізації поняттям. До видів наочності вони уналежнюють візуальну, аудіальну, кінестетичну та мовну. Візуальну поділяють на образну (натуральні об'єкти, образотворчі об'єкти, графічні об'єкти) і необразну (схеми, таблиці та формули) [1].

У нагоді під час дистанційного навчання став один із актуальних засобів візуалізації поданої на слайді інформації – інтелект-мапи. Ментальні карти були розроблені у 80-ті роки Тоні Б'юзеном і давали змогу унаочнювати процес мислення, будувати логічні зв'язки та пов'язувати вузлові ідеї одна з одною [4]. У своїй спільній праці Т. Б'юзен і Б. Б'юзен наводять основні унікальні риси карт мислення: ядерна ідея, або об'єкт вивчення, що розташовано в центрі уваги; основні ідеї або поняття, пов'язані з ним, розходяться від нього у вигляді гілок, гілки повинні бути пояснені ключовими словами або образами; гілки, які відходять від головних, називають вторинними; всі гілки входять до взаємопов'язаної вузлової системи [5, с. 58].

Про важливість використання інтелект-мап вже написано наукові розвідки українськими дослідниками в галузі освіти, зокрема Н. Васильківська розглянула функцію ментальних карт у підготовці майбутніх фахівців початкової освіти [6], Т. Позднякова проаналізувала візуалізацію та структурування інформації за допомогою інтелект-карт на уроках біології [10] тощо. Приділено увагу і ролі інтелект-мап у вищій школі (А. Коркішко, О. Коркішко, С. Саяпіна, Ю. Сабодош, О. Спірін, Н. Терещенко та ін.). Н. Васильківська зауважує, що термін *mindmap* може перекладатися українською через низку синонімів: «карти пам'яті, карти розуму, ментальні карти, карти думок, карти мислення, асоціативні карти» [6]. Під час викладання курсу методики навчання мовно-літературної освітньої галузі дослідниця виокремила декілька випадків, коли використання інтелектуальних карт може оптимізувати діяльність викладача і студента: в процесі планування діяльності; у формуванні навчального середовища для зручного засобу забезпечення структурування та наповнення навчального простору студента; під

час підготовки і проведення лекції, практичних, семінарських, лабораторних занять; для контролю знань і для наукової роботи та в багатьох інших напрямках [6]. Зауважимо, що під час викладання філологічних дисциплін усі ці випадки також є актуальними, зокрема, власний досвід дає змогу стверджувати, що підготовка інтелект-мап для презентацій, спрямованих на викладення лекційного матеріалу, дозволяє студентам простіше сприйняти велику кількість різноскерованої інформації теоретичного та практичного характеру.

Постановка завдання. Аналіз методології дистанційного навчання показує недостатність робіт, що б описували роль інтелект-карт саме у викладанні філологічних дисциплін, а також надавали б порівняльний аналіз різних сервісів для створення ментальних карт. Ми вважаємо важливим навести приклади такого роду візуалізації під час викладання на другому (магістерському) рівні вищої освіти дисциплін «Академічне письмо і основи академічної доброчесності» і «Актуальні проблеми лінгвістики».

Метою статті є порівняльний аналіз чотирьох популярних сервісів для створення інтелект-мап у контексті їхньої адекватності і релевантності для викладання філологічних дисциплін із теоретичною та практичною спрямованістю, але без акценту на викладанні іноземної мови: на нашу думку, методика викладання іноземної мови потребує окремих досліджень.

Об'єктом аналізу постали сервіси створення інтелект-мап: MindMup2 for Google Drive, Miro, Coggle, MindMeister, **предметом** є застосування ментальних карт, створених за допомогою цих сервісів, під час підготовки лекцій з філологічних дисциплін «Академічне письмо та основи академічної доброчесності» і «Актуальні проблеми лінгвістики». Зазначені сервіси є хмарними, тобто робота відбувається в мережі, а не на персональному комп'ютері користувача, і ще одна перевага – результати одразу зберігаються в хмарі, і, крім того, можна долучити студентів до спільної роботи над такою мапою. Під час аналізу ми послуговувалися порівняльним та

емпіричним методами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сервіс **MindMup2 for Google Drive** є додатком до Google Drive: кожен користувач, що має акаунт на платформі Google, може встановити цей додаток до диску, перейшовши за адресою <https://drive.mindmup.com/>. Створення карти відбувається традиційно: від ядерного компонента відводять дочірні гілки з вузловими ідеями. Є можливість налаштувати вигляд відображення мапи: радіальний, вертикальний згори вниз і знизу вгору, горизонтальний.

Особлива перевага цього сервісу в тому, що він не вимагає оплати за додавання до вузлів графічних та інших елементів. Зважаючи на це, викладач має нагоду унаочнити мапу зображеннями, покликаннями на сторонні сайти, документами тощо. Також є можливість додавати коментарі.

Наприклад, на рис. 1 – інтелект-карта, що ілюструє лекцію на тему «Інтертекстуальність та інтердискурсивність». Ми додали фотографію Ю. Кристєвої з метою кращого запам'ятовування студентами не просто прізвища, а образу людини. Від фотографії відходить гілка з вузловим компонентом – назвою її фундаментальної праці – і декілька гілок із цитатами з книги.

Рис. 1

На схемі можуть переважати зображення над текстом: так, на

лекції з інтердискурсивності було доречно розглянути інтермедіальні елементи, якими послуговуються українські письменники у творах у жанрі фентезі. Ми розробили схему з фольклорними символами, запозиченими з тетралогії Дари Корній «Гонихмарник», підписавши кожен елемент (рис. 2).

Створена у MindMup2 мапа може бути дуже складною, з великою кількістю зв'язків, для візуалізації цілого блоку матеріалу або обсягу знань, розрахованого на семестр або рік. Наприклад, ми створили мапу, що детально візуалізує складники концепту МАГІЯ в українськомовному і російськомовному фентезі, що було проаналізовано студентами під час вивчення теми «Інтертекстуальність та інтердискурсивність» у складі освітнього компонента «Актуальні проблеми лінгвістики» (рис. 3).

З огляду на це перевагою MindMup2 for Google Drive є безкоштовність цього сервісу, можливість завантажувати створені мапи у форматах .orpm (для інтеграції з іншими сервісами, а не тільки з тими, що скеровані на створення інтелект-мап, а й з програмним забезпеченням для письменників, наприклад, у програмі Scrivener карта з .orpm може бути переформатована в структуру документу – і навпаки [3]).

Студент або викладач можуть додавати зображення, аудіофайли, покликання, документи зі свого комп'ютера або з гугл-диску. Варто не забувати вмикати режим автозбереження: він не встановлений за замовчуванням, а тому можуть виникнути складнощі під час випадкового закриття вкладки з сервісом.

Розглянемо сервіс **Miro** <https://miro.com>, який пропонує можливість створити три безкоштовні мапи, але всередині «дошка», на якій створюється мапа, не має меж, тому на ній можна створювати велику кількість різних мап, використовуючи шаблони або налаштовуючи графічні елементи: наліпки (стікери), стрілки, що демонструють зв'язок, змінювати форму елементів тощо. Наприклад, карта Miro стала в нагоді під час підготовки лекції про написання курсової роботи на 5 курсі (рис. 4):

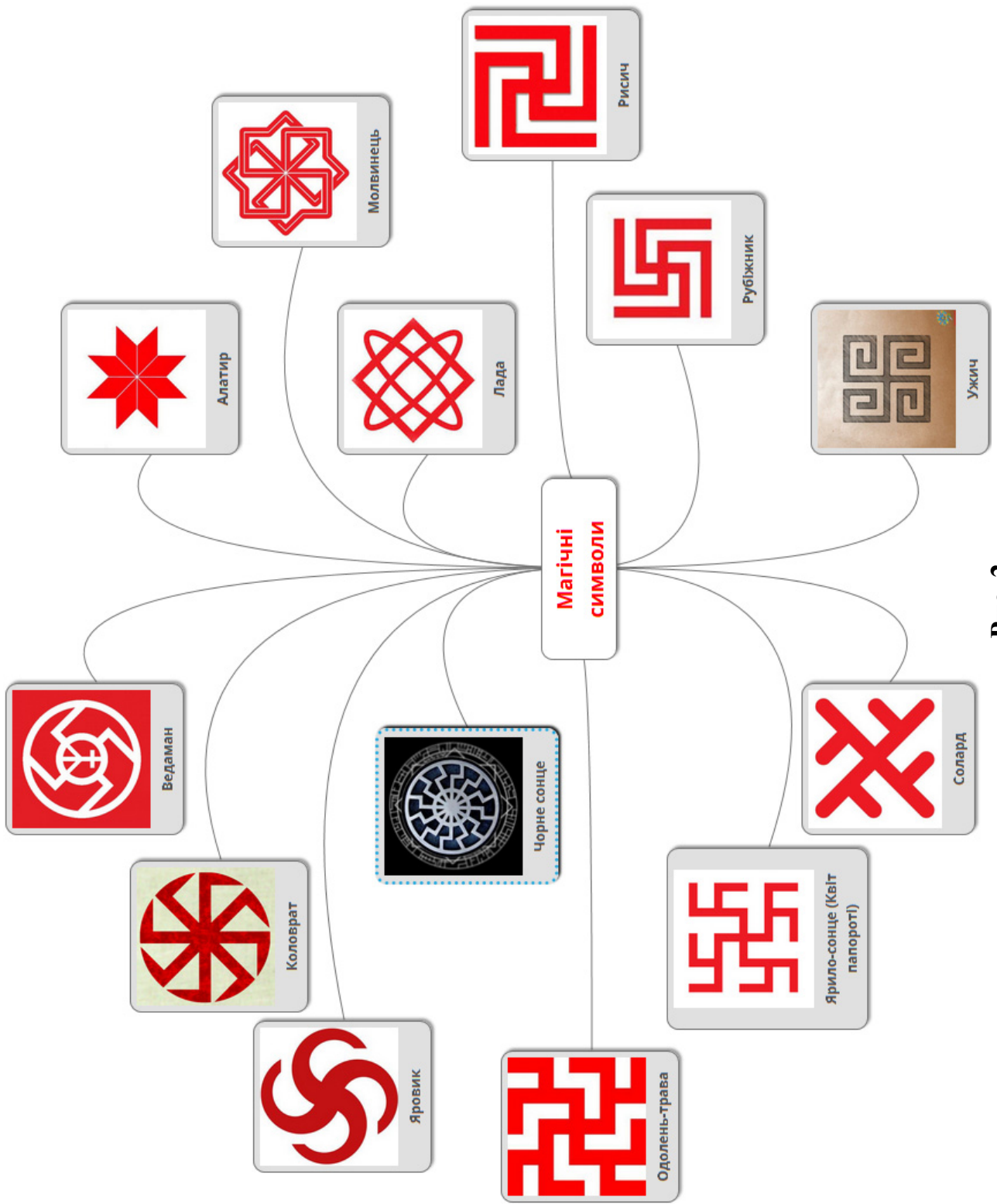

Рис. 2

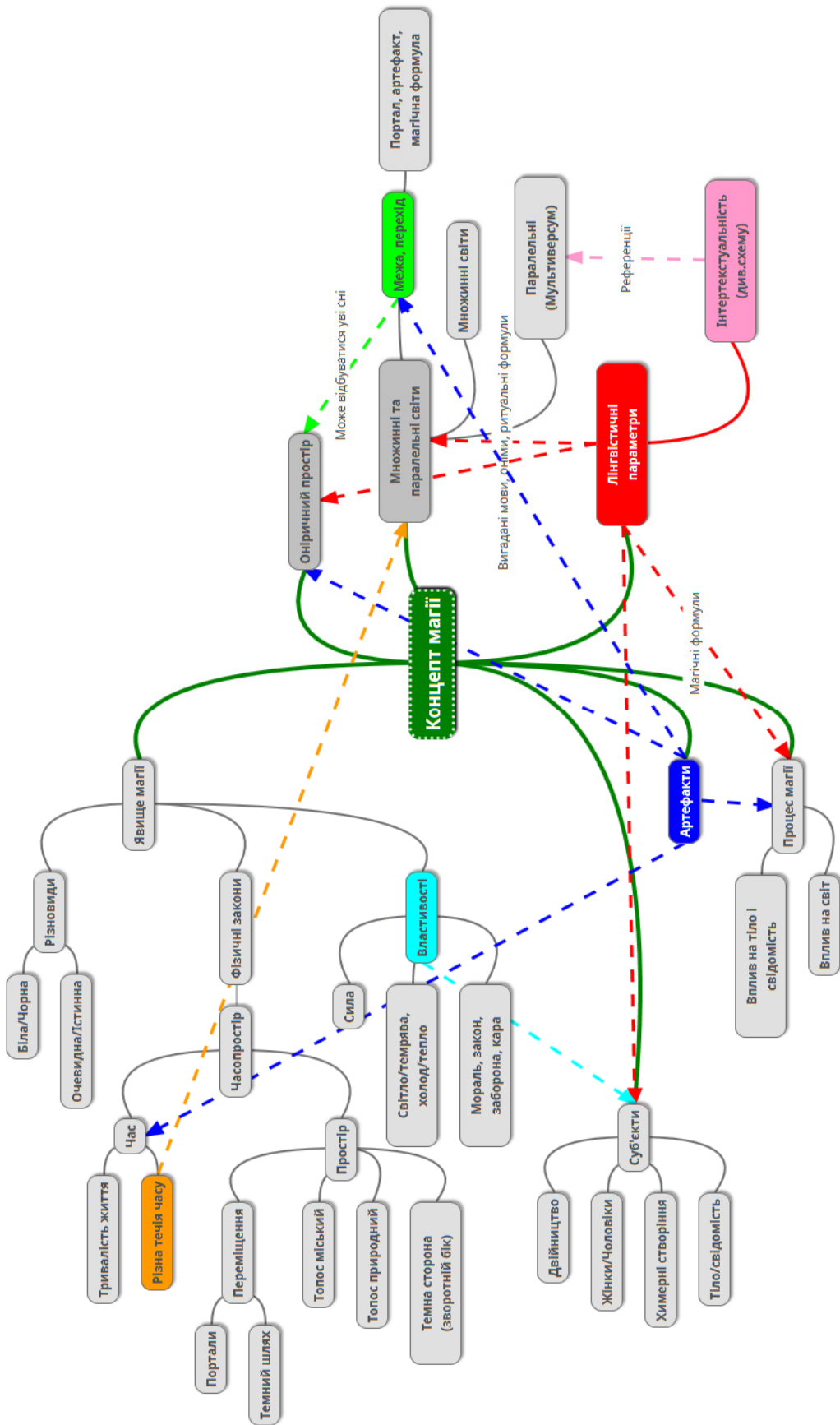

Рис. 3

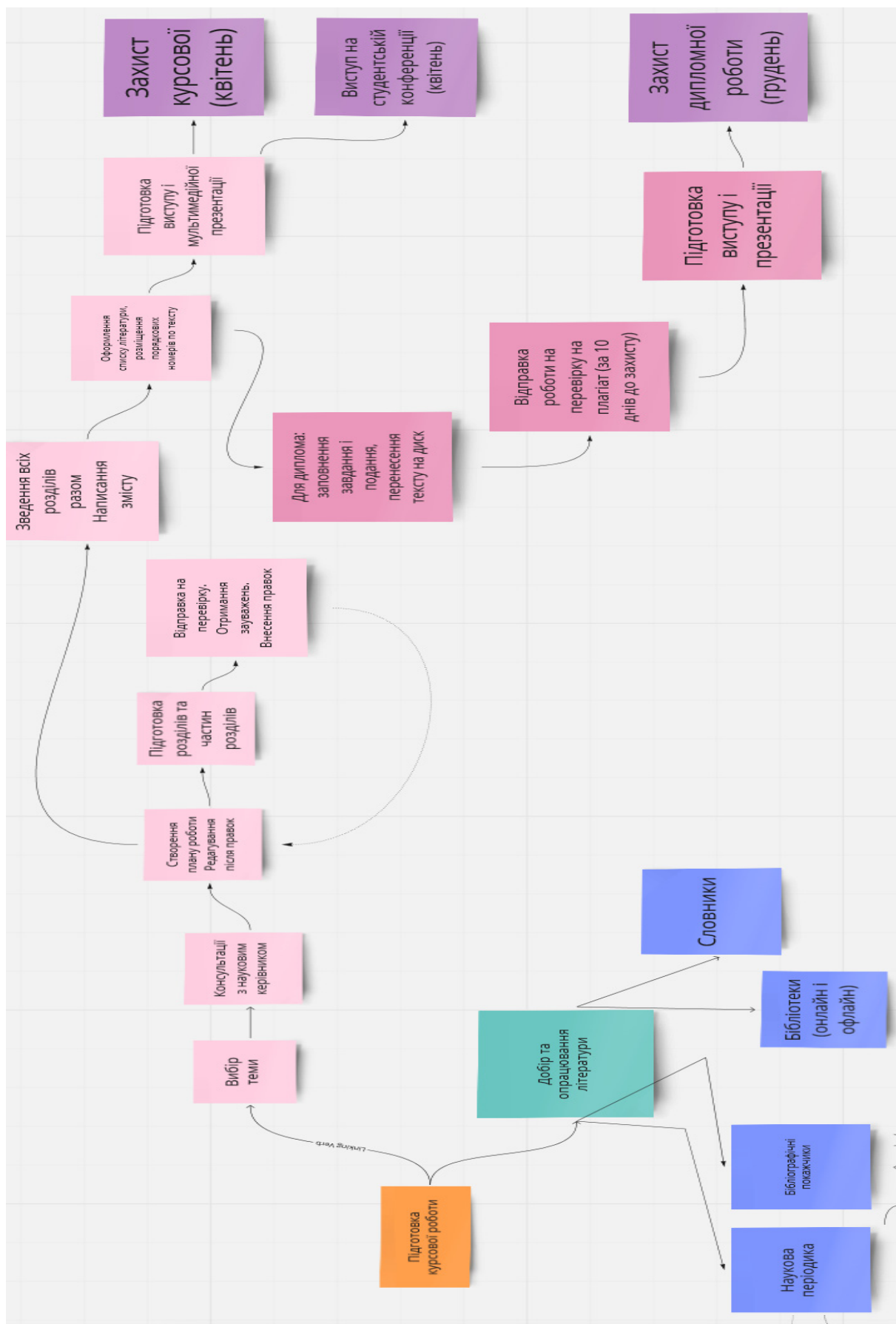

Рис. 4

Перевагою Міго є можливість додавати документи у форматі .doc, .docx і .pdf, і переглядати їх одразу на дошці через вбудований переглядач, як на рис. 5: вгорі видно кількість сторінок документу і можливість гортати сторінки. Будь-які файли можна додавати через функцію завантаження або звичайним перетягуванням з робочого поля комп'ютера на дошку (так званий drag&drop).

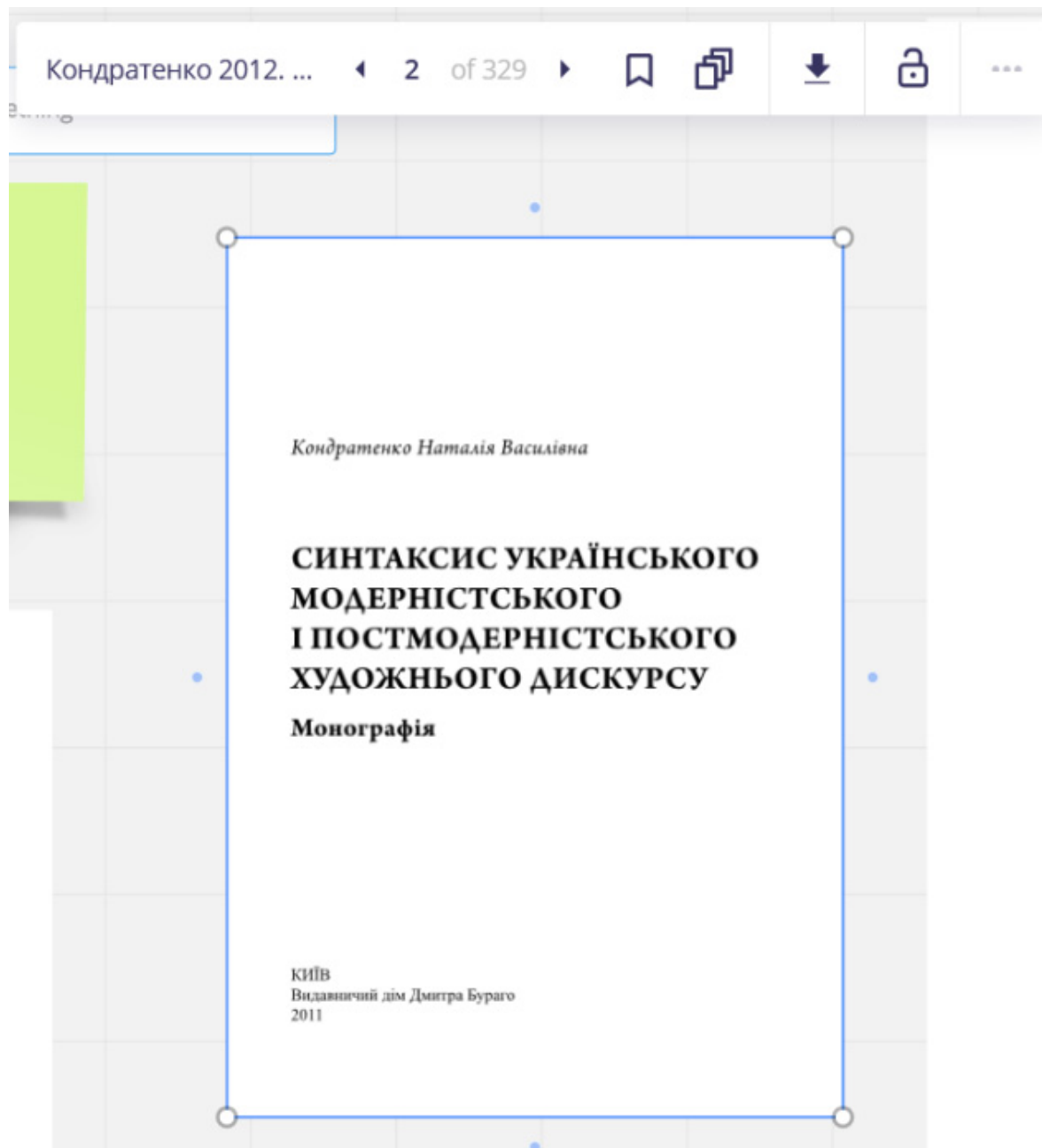

Рис. 5

Сервіс Міго надає можливість залишати замітки і коментарі, вести чат, відео-чат і обирати формат презентації. Також доступна інтеграція

з різноманітними сервісами, поміж яких найбільш популярні: Evernote, Onenote, сервіси Google, YouTube, додатки для голосування тощо, що дає змогу об'єднати Miro із тими сайтами або застосунками, до яких звикли студенти та викладачі, а також із тими, що дають можливість урізноманітнити засоби візуалізації під час занять.

Часто використовуваним є сервіс **Coggle**, зокрема, на його використанні побудовано навчально-методичний посібник Т. Позднякової [10]. Він надає приблизно ті ж можливості, що й попередні сервіси, але обмежує зміну форм і вибір кольорів, і кількість створених мап до трьох; розширення можливостей потребує передплати на сервіс. Такий же недолік спостерігаємо і в сервісі MindMeister. Втім, можна скористатися послугами Coggle, якщо візуальне оформлення цієї мапи є більш привабливим для викладача або студентів. Ми створили схему концепту магії для пояснення властивостей українського фентезі: на рис. 6 бачимо, що є можливість додавати малюнки, підписувати лінії зв'язку і змінювати деякі кольори стрілок.

Сервіс **MindMeister**, розташований за адресою <https://www.mindmeister.com>, є найбільш обмеженим за можливостями: не можна ні додавати безкоштовні зображення, ні завантажувати мапу як зображення, і, як і в багатьох інших, не можна створити більше трьох мап.

Але для простих завдань його можна використовувати: наприклад, щоб показати студентам під час вивчення дисципліни «Академічне письмо і основи академічної доброчесності» логіко-структурну схему освітньої програми «Філологія» (див. рис. 7).

Під час створення мапи можна певною мірою регулювати візуальні функції: округлість ліній і стрілок, кольори пунктів тощо. Зручним є і те, що можна ввімкнути режим слайд-шоу і демонструвати вузли карти як окремі слайди, детально пояснюючи те, що зображено на кожному вузлі.

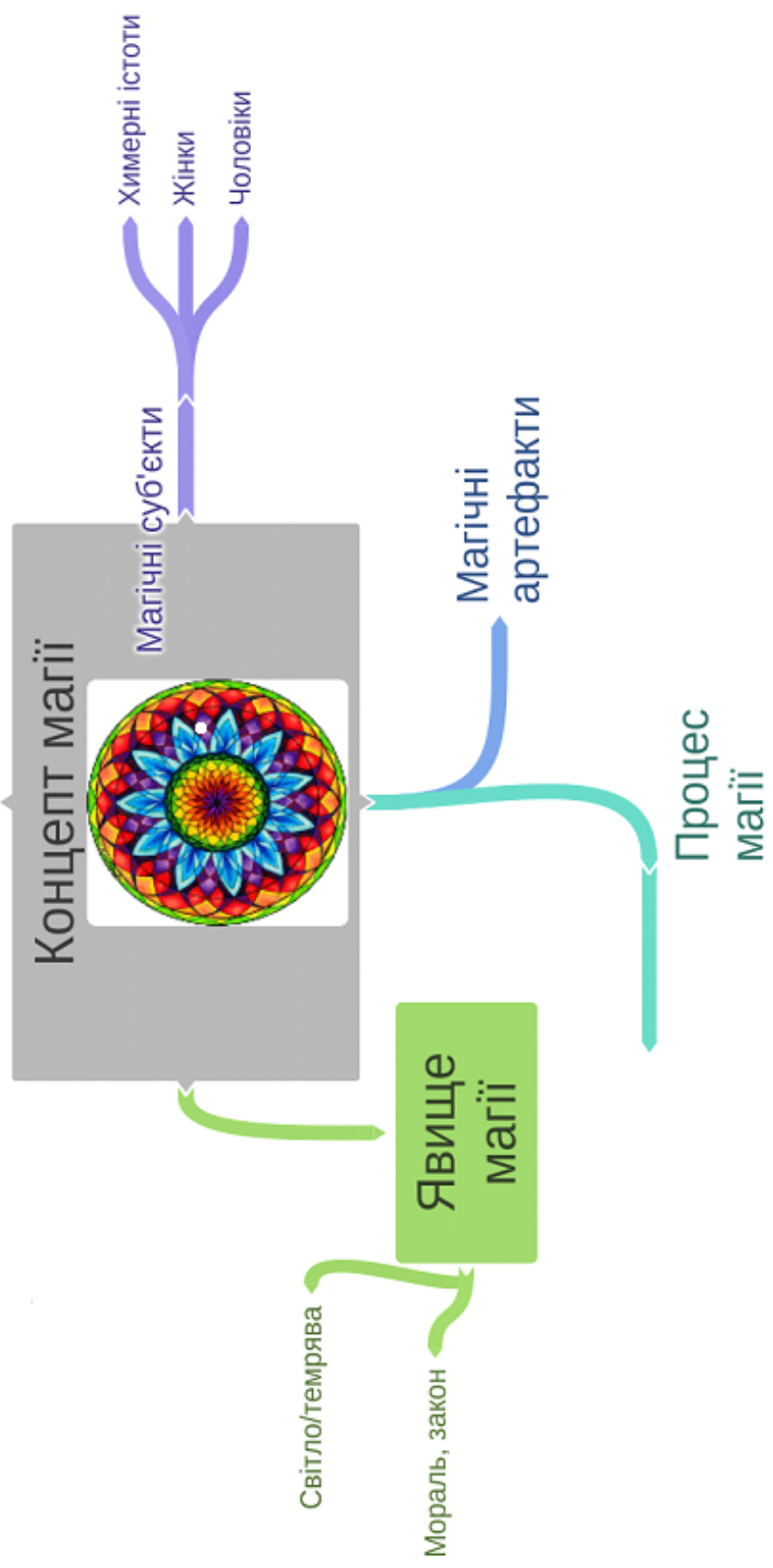

Рис. 6

Рис. 7

Для різних сервісів не потрібно створювати окремий акаунт: усі вони доступні через акаунт Google. На нашу думку, найбільш адекватним для спільної роботи зі студентами є сервіс Miro, його можливості є найбільш широкими. Він пропонує інтеграцію зі сторонніми сервісами, додавання текстових файлів у форматі .docx і .pdf і безпосередній перегляд їхнього змісту на дошці; є можливість демонструвати мапу у форматі презентації, завантажувати її в вигляді зображення або в інших форматах на персональний комп'ютер тощо. Зокрема, дуже актуальною є можливість завантажити мапу в форматі .csv, який відкривається за допомогою

таблиці Excel: усі ідеї постають у вигляді таблиці.

Не менш зручною, хоча з більшими обмеженнями, постає MindMup2 for Google Drive. Ця мапа дає змогу додавати зображення і файли (без попереднього перегляду), посилання, коментарі. Спільний доступ до неї надається у такий же спосіб, як до будь-якого іншого елемента на гугл-диску, тому за бажання студенти також можуть долучитися до її редагування під час брейн-сторму або обговорення актуальної ідеї.

Сервіси Coggle і Mindmeister є відомими, але, на нашу думку, не є найбільш зручними для спільної роботи викладача зі студентами або для підготовки лекційних або практичних занять через обмеження безкоштовної версії.

Висновки і перспективи дослідження. Інтелект-мапи є актуальними засобами візуалізації ідей, зручними й легкими в користуванні, з можливостями спільної роботи групи студентів з викладачем, з додатковими засобами унаочнення через додавання графічних та аудіовізуальних елементів, покликань на сторонні сервіси тощо.

Викладання філологічних дисциплін вимагає стрункості думки, логіки викладання ідей, підсумовування великих обсягів інформації – як теоретичної, так і практичної. Пояснення послідовності роботи (як у прикладі зі схемою підготовки кваліфікаційної роботи), логічних зв'язків (див. логіко-структурну схему освітньої програми), візуалізація зазвичай теоретизованої інформації (наприклад, фотографія Ю. Кристевої та інших дослідників) сприяють активізації пам'яті і креативності студентів, що є важливим в умовах обмеженості безпосереднього впливу викладача, коли здобувачі та лектор розділені у просторі, але можуть працювати водночас кожен зі свого робочого місця.

Перспективи дослідження полягають у подальшому аналізі ресурсів для створення презентацій, зокрема, скрайбінгу; вивчення можливостей запису відеолекцій і оприлюднення їх на відеосервісі YouTube; створення аудіальних подкастів; доведення важливості

ведення персональної сторінки викладача в мережі Інтернет та інтеграції на цю сторінку особистих блогів та відеоблогів, присвячених філологічним проблемам, що входять у сферу зацікавлень лектора як викладача і як науковця.

Література

1. Бабич О., Семеніхіна О. До питання про співвідношення понять наочність і візуалізація. *Фізико-математична освіта*, 2014. Вип. 2. С. 47–53. URL: <https://goo.su/bnQa>
2. Бодик О. П. Особливості створення дистанційного курсу для студентів-філологів засобами платформи Moodle. (2021). URL: <https://goo.su/aXR7>
3. Бойко О. О. Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі [Дис. на здобуття ... доктора філософії]. ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса, 2021. 235 с.
4. Бьюзен Т. Супермышление (2-е изд.). Минск: Попурри, 2003.
5. Бьюзен Т. Научите себя думать. Минск: Попурри, 2004.
6. Васильківська Н. А. Використання ментальних карт у підготовці майбутніх фахівців початкової освіти. 2021. URL: <https://goo.su/b9Kn>
7. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посібник. 2018. URL: <https://goo.su/b8Q5>
8. Кравець О. Є., Свириденко І. М. (2017). Використання технології проектування навчального матеріалу в процесі дистанційного навчання іноземної мови на нефілологічних факультетах. URL: <https://goo.su/aRML>
9. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. (2020). Екстрене дистанційне навчання в Україні (колективна монографія). URL: <https://goo.su/bcGg>
10. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: науково-методичний посібник. Рівне : РОІППО, 2018.
11. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://goo.su/blvy>

References

1. Babych, O., Semenikhina, O. (2014), On the question of the relationship between the concepts of clarity and visualization. [Do pytannya pro spivvidnoshennya ponyat' naochnist' i vizualizatsiya]. Physical and mathematical education. Vyp. 2. S. 47-53.). URL: <https://goo.su/bnQa>
2. Bodyk, O. P. (2021), Features of creating a distance course for students of philology using the Moodle platform. [Osoblyvosti stvorenniya dystantsiynoho kursu dlya studentiv-filolohiv zasobamy platformy Moodle].). URL: <https://goo.su/aXR7>
3. Boiko, O. O. (2021), Realization of the category of intertextuality in the literary discourse of fantasy [Realizatsiya katehoriyi intertekstual'nosti v khudozhn'omu

- dyskursi fentezi [Dys. na zdobuttya ... doktora filosofiyi]. ONU imeni I. I. Mechnykova. Odesa. 235 p.
4. Buzan, T. (2003), Superthinking [Supermyshleniye] (2-nd ed.). Minsk: Popurri.
  5. Buzan, T. (2004), Teach yourself to think. [Nauchite sebya dumat']. Minsk: Popourri.
  6. Vasyl'kivs'ka, N. A. (2021), The use of mental maps in the training of future specialists in primary education [Vykorystannya mental'nykh kart u pidhotovtsi maybutnikh fakhivtsiv pochatkovoyi osvity].). URL: <https://goo.su/b9Kn>
  7. Volkova, N. P. (2018), Interactive learning technologies in higher education: teaching method. manual [Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya u vyshchiy shkoli: navch.-metod. posibnyk].). URL: <https://goo.su/b8Q5>
  8. Kravets', O. Ye., Svyrydenko, I. M. (2017), Use of technology of designing educational material in the process of distance learning of a foreign language at non-philological faculties [Vykorystannya tekhnolohiyi proektuvannya navchal'noho materialu v protsesi dystantsiynoho navchannya inozemnoyi movy na nefilolohichnykh fakul'tetakh].). URL: <https://goo.su/aRML>
  9. Kukharenko, V. M, Bondarenko, V. V (2020), Emergency distance learning in Ukraine (collective monograph) [Ekstrene dystantsiynе navchannya v Ukrayini].). URL: <https://goo.su/bcGg>
  10. Pozdniakova, T. E. (2018), Visualization and structuring of information with the help of mental maps in biology lessons. [Vizualizatsiya ta strukturuvannya informatsiyi za dopomohoyu mental'nykh kart na urokakh biolohiyi: naukovometodychnyy posibnyk]. Rivne: ROIPPO.
  11. Recommendations for the introduction of blended learning in institutions of professional higher and higher education [Rekomendatsiyi shchodo vprovadzhennya zmishanoho navchannya u zakladakh fakhovoyi peredvyshchoyi ta vyshchoyi osvity]. URL: <https://goo.su/blvy>

Olha BOIKO,

PhD of philology, teacher of the Department of Applied Linguistics of Odesa I. I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine); (380)97-078-13-24; boiko.olga@onu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0001-5250-6538>

VISUALIZATION OF INFORMATION WITH THE HELP OF MINDMAPS IN THE PROCESS OF TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES

Abstract. The **purpose** of the article is to analyze the possibilities of cloud services for the creation of intelligence maps in order to use them in classes in philological disciplines «Academic Writing and Fundamentals

of Academic Integrity» and «Actual Problems of Linguistics».

The **subject** of consideration are the services MindMup2 for Google Drive, Miro, Coggle, MindMeister, during their study we used the **empirical method**, using pre-created or during the development of the map problem, and the **comparative method**, comparing technical capabilities relevant to teaching educational components «Academic Writing and Fundamentals of Academic Integrity» and «Actual Problems of Linguistics» for students of the educational and professional program «Applied Linguistics» specialty 035 Philology, specialization 035.10 Applied Linguistics.

The **result** of studying this problem is to prove that mental maps are a relevant and effective way to visualize educational information of theoretical and applied nature, they can be used in preparation for lectures and seminars and directly in the classroom: students can collaborate by adding online elements to folders.

This can be useful in the process of brainstorming, work on a course and qualification project, preparation of individual projects, etc.

Practical value: the results can be used to develop educational and methodological complexes for teaching philological disciplines in the field of literary studies, linguistics, translation studies and applied aspects of philological science.

Conclusions: Intelligence maps help to enhance memory, creativity and student activity.

Prospects for the study are to analyze the possibilities of creating video content for classes, scribing (presentations), podcasts that will be useful for students with visual impairments.

Keywords: mindmap, mental maps, MindMup2 for Google Drive, Miro, Coggle, MindMeister, e-learning.

УДК 80:004.031.4:159.956.22:003

ВОЙЦЕВА Олена Андріївна,

доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна; e-mail: movoznavstvo98@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3460-4545>

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ: ФУНКЦІЇ, СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Статтю присвячено проблемі використання презентацій у навчальній діяльності, узагальнено їхні типи, функції, структурні особливості. Розкрито специфіку презентації як одного з сучасних та ефективних методів змішаного орієнтовно-особистісного навчання у вищій школі. Проаналізовано впровадження презентацій до навчального процесу зі студентами гуманітарних спеціальностей.

Підкреслено, що при розробці, репетиції та апробації створеної мультимедійної презентації застосовується навчально-творчий підхід. Критерії оцінювання якості створеної презентації містять, як правило, декілька параметрів, найважливішими з яких є ідея, мета, їх розкриття та дизайн.

За умови використання мультимедійних презентацій як одного зі способів представлення філологічних знань у студентів підвищується мотивація до навчання, формується медіакомпетентність, активізуються різні види сприймання, відбувається взаємодія зорових, слухових, рухових аналізаторів, створюється комунікативна ситуація спільної активності у навчальній діяльності.

Ключові слова: змішане навчання, філологічні знання, мультимедійні технології, презентація, презентаційні вміння.

Постановка проблеми. Сучасні мультимедійні технології як спосіб організації та представлення філологічних знань активізують мультисенсорне сприйняття інформації. Саме тому вчені, методисти підкреслюють, що викладачі і студенти мають оволодіти новими

методами інформаційних технологій, зокрема презентаційними вміннями. «Необхідність у модифікації форм навчання студентів пов'язані зі змінами у системі освіти України, викликані вимогами суспільства поставили перед викладачами вищої школи низку проблем. До них зокрема належать: необхідність поєднувати в навчальному процесі традиційні та інноваційні педагогічні технології, враховувати потреби, зацікавлення та можливості сучасних студентів» [3, с. 9].

В новітніх підходах особистісно-орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах провідне місце займає комбіноване або змішане навчання (blended learning) – «цілеспрямований процес здобування знань, набуття вмінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі впровадження і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання» [35]. Для організації змішаного навчання як засвоєння навчальних курсів у вищій школі застосовують хмарні технології, відеоматеріали, презентації.

На традиційних заняттях і під час навчання з використанням сучасної цифрової освіти (онлайн-навчання) зі студентами-філологами викладачі кафедри загального та слов'янського мовознавства ОНУ імені І. І. Мечникова активно використовують презентації, а також надають можливість студентам самостійно підготувати презентацію з актуальних проблем на заняттях з таких дисциплін, як: «Вступ до мовознавства», «Вступ до слов'янської філології», «Загальне мовознавство», «Проблеми світового мовознавства», «Академічне письмо», «Сучасна слов'янська мова (російська, польська, болгарська, сербська)».

Ефективність таких мультимедійних презентацій залежить від специфіки філологічного знання, можливостей візуалізації, інтерактивності («використання засобів та пристроїв взаємодії комп'ютера з користувачем; діалоговість» [Словник української мови

online. Томи 1–11. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=198188&page=1237>].

Існують різні визначення терміну *презентація*. Зокрема, у працях закордонних учених він позначає повідомлення, що містить нову ідею, її пояснення, демонструє матеріал для подальшого обговорення та усвідомлення. Деякі дослідники ототожнюють цей термін з комп'ютерною презентацією [22, с. 159]. Ми спираємось на дефініцію Н. Л. Драб: «Презентація є підготовленим професійно спрямованим монологічним висловлюванням, об'єднаним конкретним завданням і ситуативними умовами, яке базується на результатах аналітичного дослідження певної проблеми у сфері академічної або професійної активності, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, інструктування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних та соціально-демографічних характеристик» [7; 9, с. 341].

Актуальність обраної проблеми пов'язана з впровадженням особистісно-орієнтованого змішаного навчання, медіаосвіти в Україні [13], включенням до навчальних програм філологічних спеціальностей мультимедійних презентацій, що вимагає від викладачів та студентів знань і навичок стосовно типів, функцій презентацій, їхньої структурної організації та особливостей впровадження.

Наголосимо, що при застосуванні змішаного навчання виникають певні труднощі, з якими стикаються викладачі вишів, до яких належать: технічні проблеми, необхідність опанування цифрових навичок та їх творче використання, навчальне проєктування, координація усіх розділів предмету, що вивчається, тощо.

Завдяки інтерактивності комп'ютерні презентації дозволяють ефективно адаптувати матеріали лінгвістики та літератури, представлені у навчальних програмах, до зацікавлень студентського колективу, що сприяє запам'ятовуванню знань і випрацюванню

необхідних навичок. Презентації акцентують увагу студентів на найбільш значущих моментах інформації, представлених у вигляді ілюстрацій, схем, діаграм, графічних композицій тощо. Дидактичні можливості зумовлюють інтенсивне застосування комп'ютерних презентацій у викладанні гуманітарних дисциплін. І тому питання методики навчально-методичного забезпечення у вигляді мультимедійних презентацій до філологічних дисциплін у вищих навчальних закладах є актуальним, потребує свого вирішення.

Аналіз досліджень. Про зацікавленість обраною проблематикою свідчить велика кількість наукової, науково-популярної та методичної літератури. Презентацію вивчають з точки зору її ефективності (Дж. Вайсман, К. Галло, Е. Джей, Р. Джей, Т. М. Єлізаветіна, О. Каптерев, Д. Лазарев, К. Нельке, Д. Новаківська, Ю. Полікарпова, Ю. Солоніцина, Б. П. Урс, Н. В. Чуркіна, М. Шметткмп, G. Kawasaki, C. Nöllke, M. Schmettkamp, G. Reynolds); як необхідну компетенцію для студентів вишів (Н. Б. Бурдейна, Л. Ю. Благодаренко, М. І. Шут, Т. В. Іванова, Н. С. Анищенко, Н. А. Конопленко, О. М. Кривонос, А. Г. Нарушевич, О. Смалько, І. А. Смирнов, Є. М. Смирнова-Трибульська, В. І. Соломатіна, М. В. Щербакова). Дослідники пропонують різні варіанти структурної організації мультимедійних презентацій (О. Грибан, С. Ребрик), підкреслюють зв'язок між інформаційними технологіями і лінгвістикою (Г. Задільська, Д. А. Руснак), зумовлюють необхідність застосування презентацій в іншомовній освіті (Н. Л. Драб, В. Корж, Н. В. Маханькова, Л. В. Мокрушина, О. Б. Тарнопольський, Ю. С. Авсюкевич) [див. список використаної літератури].

Наголосимо, що наявні розвідки остаточно не вирішують проблеми впровадження мультимедійних презентацій при викладанні філологічних дисциплін. Не розроблено методику формування медіакомпетентності студентів-філологів, потребують уточнення рекомендації щодо створення змістового й структурного наповнення презентацій у галузі мовознавства й літературознавства.

Мета статті: обґрунтувати важливість застосування мультимедійних презентацій як способу представлення філологічного знання, окреслити їх функції, типи, вимоги до структури та дизайну.

Виклад основного матеріалу. Важливість презентації полягає в тому, що вона впливає на декілька видів пам'яті: зорову, слухову, емоційну, моторну. Педагог-психолог Річард Е. Мейер довів, що «оптимальне навчання відбувається тільки в тому випадку, коли вербальний і візуальний матеріал представлені синхронно. Адже людина запам'ятовує 20 % інформації, отриманої через слуховий канал, 30 % інформації, отриманої через зоровий канал, і більше 50 % інформації, коли одночасно задіяними є і слуховий, і зоровий канали сприйняття інформації» [1, с. 264; 265]. Саме тому завдяки комп'ютерним презентаціям відбувається інтенсифікація засвоєння філологічного матеріалу, підвищується якість лекційних і практичних занять.

Використання презентацій розвиває у студентів цілу низку компетенцій (за Ю. Полікарповою [22, с. 159–160]), а саме: 1) лінгвістичну компетенцію – опановуються мовні форми, розвиваються лексичні, фонетичні, граматичні, мовленнєві навички; 2) соціолінгвістичну компетенцію – здійснюється відбір мовних форм, засвоюються навички їхнього правильного використання й трансформування; 3) стратегічну компетенцію – відбувається спілкування з обранням відповідної стратегії; 4) дискурсивну компетенцію – окремі речення поєднуються у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс; 5) соціальну компетенцію – готовність і прагнення співпрацювати з іншими людьми.

За напрямом діяльності виокремлюють такі типи презентацій: 1) *навчальні*, які застосовуються переважно у галузі освіти; 2) *науково-дослідні*, які виголошуються під час виступів науковців; 3) *торговельні*, які містять відомості про товари та послуги; 4) *корпоративні*, які застосовуються, наприклад, для отримання кредитів ринку, збуту товарів тощо; 5) *самопрезентації (портфоліо)*, які знайомлять з досягненнями автора.

Вирізняють ще презентації за структурою, як-от: 1) *лінійні* – відбувається послідовна зміна слайдів; 2) *розгалужені* – зі складною структурою; 3) *слайдові* – з мультимедійною та текстовою інформацією; 4) *потоківі* – відтворюється потік об'єктів (відеофільм, рекламний ролик).

До нових типів мультимедійних презентацій належать: *печакуча* (pecha-kucha) – презентація, яка обмежена в часі: 20 слайдів у форматі PowerPoint, 1 слайд висвітлюється протягом 20 секунд, загалом 6 хвилин 40 секунд; *відеопрезентація* (video-presentation) – містить природні зйомки описуваних процесів та явищ; *флешпрезентація* (flash-presentation) у програмі Adobe Flash 3 – включає анімаційні фрагменти, фотографії, музичний і дикторський супровід; *постерпрезентація* (poster-presentation) – з усталеною структурою та кількістю слів: назва, ім'я автора, організації, вступ (до 200 слів), методи дослідження (до 200 слів), проблема (до 100 слів), мета (до 50 слів), основні результати (до 250 слів), висновки та рекомендації (до 150 слів).

Найбільш поширеною серед викладачів і студентської молоді є програма для створення презентацій Microsoft PowerPoint. Однак оскільки сьогодні вимоги до рівня показу інформації значно зростають, користувачі послуговуються й іншими програмами для створення презентацій на базі фото, малюнків, таблиць, відеофрагментів, наприклад, Adobe Photoshop, CorelDRAW, ClipArt Gallery, Canva та ін.

Орієнтовним форматом слайдів для типової презентації виступає альбомний варіант (ширина слайдів – 24 см, висота – 18 см, відступи – 0,5 см.). Як відомо, презентації демонструють на ноутбуках і моніторах, на мультимедійних проекторах, електронних дошках, сенсорних екранах тощо.

Мультимедійні презентації надають можливість познайомити з різними аспектами філологічного знання, реалізуючи низку функцій. Вони підвищують якість філологічної освіти, інтенсифікують її; виступають наочним засобом вивчення досліджень у галузі

мовознавчих і літературознавчих дисциплін; сприяють становленню фахових компетентностей студентів-філологів; виступають засобом, що розвиває психологічні процеси (пам'ять, увагу, логічне мислення тощо). «Творіть тексти, стверджує Д. Новаківська, які легко вдихати. Увага слухачів – найвища Ваша валюта як презентаторів» [21].

До загальнодидактичних функцій презентацій сучасні методисти [18, с. 36–37] по відношенню до викладача уналежнюють: *контролюючу функцію* (передбачає можливість контролю за процесом і результатами навчання); *керуючу функцію* (координує процес навчання); *функцію організації колективної творчої діяльності*.

Стосовно до студентів презентації виконують *продуктивно-творчу* (розробка і впровадження презентації); *розвиваючу функцію* (тренування пам'яті, критичного мислення тощо); *комунікативну функцію* (навчання філологічним засобам спілкування); *інформаційну функцію* (користування відібраною інформацією, її систематизування та представлення); *тренувальну функцію* (застосування презентації); *рефлексивну функцію* (систематичний контроль за ходом і результатами навчальної діяльності), а також *виховавчу й мотивуючу*.

Слід пам'ятати, що крім функційного навантаження, кожна презентація має певну структуру, яка організує відібрану автором інформацію в єдиний логічно пов'язаний текст, що характеризується початком, серединою та висновками, а також чітко окресленими переходами до кожної наступної частини.

Презентація є супровідом доповіді або виступу, концепцію якого треба розробити, зокрема відповісти на такі запитання: яка головна ідея (*Чому? Як? Що?* – три «золотих правила» промовця [21]); в чому мета презентації: це наукова доповідь, захист курсової або дипломної роботи, доповідь про події або досягнення; яка тривалість презентації; запланований зміст, який потрібно запам'ятати слухачам.

Структурна організація мультимедійної презентації включає такі розділи: 1) *планування презентації* (містить визначення ідеї, мети в залежності від типу – учбова, дослідницька, наукова доповідь,

самопрезентація тощо; концепцію, ключові тези, основну ідею, опрацювання знайденої інформації, визначення схеми представленого матеріалу – хронологічна, тематична, просторова, логічна послідовність, а також запитання для самоперевірки, список використаної літератури тощо); 2) *проектування презентації* (включає розробку меседжів як ключових повідомлень, орієнтаційного рефлексу, правило не більше трьох об'єктів на слайді, скорочення тексту, типографіки, системи навігації, слайдів з урахуванням змісту, певного заголовка); 3) *пробний виступ* (доповідь з відповідним темпом мовлення, такий як при бесіді, без сповільнення, з потрібною гучністю голосу, висотою, паузами, впевненістю); 4) *експертиза презентації* (учбово-творча діяльність, яка охоплює обговорення презентації, поради щодо її вдосконалення). До основних критеріїв оцінювання презентації належать: інформативність, логіка викладу матеріалу, дизайн слайдів, мовленнєве оформлення, дотримання норм культури мовлення.

Загальний порядок наукової філологічної презентації обсягом 20–30 слайдів, на нашу думку, має включати:

1. Титульний слайд, на якому розміщено інформацію про вищий навчальний заклад (його логотип, графічний або текстовий символ), назву доповіді та прізвище, ім'я, по батькові автора презентації, рік виконання (за бажанням контактні дані: електронна пошта, адрес сайту, телефон). Студенти надають також інформацію про свого наукового керівника.

2. Слайд, на якому представлено план доповіді.

3. Інформаційні слайди (до 26) з головною та додатковою інформацією, що розкривають, логічно пояснюють ідею, мету доповіді, структурують вступ та основну частину з її підрозділами.

4. Висновки представленої доповіді.

5. Список використаних джерел.

6. Підпис з подякою за виявлену увагу.

Якість презентації, від якої залежить успіх доповіді, визначається дотриманням певних правил і вимог при плануванні й проєктуванні презентації.

Ми пропонуємо: спланувати час своєї доповіді (загальна кількість слайдів має бути від 20 до 30 зі зміною 1,5 – 2 хвилини (на лекціях до 5 хвилин), тобто 10 слайдів за 20 хвилин 30 кеглем (10/20/30), а якщо слайдів більше – робити перерву в їх відтворенні на 10 хвилин); обрати єдиний стиль оформлення слайдів презентації (тло, шрифти, кольори, масштаб, вирівнювання, міжрядкові інтервали тексту); слайди мають бути різноманітними (тексти, таблиці, діаграми, графіки, схеми та ін.); не зловживати анімацією та музичним фоном; використовувати візуальні засоби для кращого сприйняття тексту (для виділення заголовку, ключових слів вживати напівжирний або підкреслений шрифт, щоб виокремити терміни у тексті – курсив); перевіряти ілюстрації на відповідність змісту презентації; застосовувати фотографії та малюнки високої якості; використовувати тематичне тло (шаблони); на одному слайді розміщувати одну тему; розподіляти рівномірно змістовну інформацію на слайдах; застосовувати не більше двох шрифтів без зарубок (Arial, Calibri, Tahoma, Verdana); використовувати для заголовків слайдів великий шрифт: 24–32 кегль шрифту, для підзаголовків: 20–24 кегль шрифту, для основного тексту та інформації; в таблицях: 18–28 кегль шрифту; не перенасичувати слайди текстом (текст має бути коротким, чітким і лаконічним, оскільки інакше у слухачів порушується концентрація уваги), кількість рядків на слайді – 6, у рядку – 6 слів (правило шести), відстань між рядками 1,5 інтервали, між абзацами – 2 інтервали.

Наголосимо на тому, що автор презентації не повинен зловживати загальною кількістю слайдів: ще в 2005 р. працівник компанії «Apple Computer» Гай Кавасакі вперше застосував для Microsoft PowerPoint правило «10/20/30», «доцільність використання у комп'ютерній презентації 10 слайдів, тривалості проголошення

промови щонайдовше 20 хвилин і розміру текстового шрифту на слайдах не менше 30 пунктів» [38; 4; 26, с. 204]).

Крім того, кожен слайд повинен мати заголовок (бажано, щоб заголовки не були однаковими). Якщо текст не вміщується на один слайд, треба розбити його на два, три й більше слайдів з урахуванням сучасних підходів (ефекти злиття, мультівікон, лінзи). Найбільш важливу інформацію розміщують у центрі, а другорядну – внизу слайду. Рекомендуємо використовувати на слайдах нумерацію, проставляти дату та розміщувати іншу інформацію (наприклад, про автора презентації), для чого застосовувати вставку колонтитулів до слайду.

Слід пам'ятати також про необхідність у наукових презентаціях гіперпосилань на слайди, документи, електронні адреси посилань, позиції зі списку використаної літератури тощо. Якщо на слайді є картинка, малюнок, фотографія, підпис повинен розміщуватися під ними.

Текст мусить контрастувати з тлом слайдів, на яких має бути не більше трьох-чотирьох кольорів, оскільки це покращує розуміння доповіді. Треба пам'ятати про те, що «в більшості випадків кольори мають таку психологічну характеристику: червоний колір – енергійний, агресивний, збуджуючий, на певний час активізує всі функції організму, піднімає настрій; жовтий колір – зменшує втомлюваність, стимулює органи зору і нервову систему, сприяє розумовій діяльності та вирішенню проблем; зелений колір – фізіологічно найбільш сприятливий для людини, зменшує напругу і заспокоює нервову систему, на тривалий час збільшує працездатність, сприяє критичному і вдумливому підходу до вирішення проблем, зменшенню кількості помилок у прийнятті рішень; блакитний колір – знижує значення більшості фізіологічних властивостей організму – пульсу, тиску, тону м'язів, сприяє виникненню відчуття розчарування та підозри; синій колір – за дією схожий з блакитним, з більш вираженим ефектом, коли заспокоєння може переходити в пригнічення; фіолетовий колір – у чомусь поєднує

властивості синього й червоного, може викликати неврівноваженість, відчуття незахищеності» [6].

Дизайн першого титульного слайду та останнього має відрізнятися від інших слайдів. У презентаціях наукових робіт звукові ефекти вважаються недоречними. Анімацію також слід використовувати обмежено, наприклад, для зміни слайдів можливі стандартні ефекти переходу. Встановлений автором для всієї презентації темп показу слайдів може бути незручним для тих, хто сприймає доповідь, тому для наукових презентацій цей варіант перегляду, як і звук, є небажаними, зайвими елементами.

Головним призначенням презентації є візуальне доповнення усної мови доповіді за рахунок одночасного використання двох каналів отримання інформації – зорового і слухового. Слайди презентації мають демонструватися паралельно доповіді, а тексти зі слайдів не повинні зачитуватися. Наголосимо, що в презентації слід дотримуватися правил орфографії, пунктуації, стилістики, скорочень, зокрема дієслова мають бути в одній часовій формі.

При розробці, репетиції та апробації створеної мультимедійної презентації застосовується навчально-творчий підхід. Впровадження мультимедійної презентації передбачає реалізацію різних видів навчальної діяльності, зокрема на етапі планування презентації – активізацію автора, що має визначити мету, завдання, тему, основні ідеї та проблеми презентації. Робота з інформацією, пошуком матеріалів та відбором структури й дизайну часто призводить до дискусій, у яких студенти висловлюють різні думки щодо концепції майбутньої презентації.

Завершує впровадження презентації її оцінювання викладачем і студентами. Критерії оцінювання якості презентації містять, як правило, декілька параметрів, найважливішими з яких є зміст презентації (досягнення основної мети, логічність і послідовність викладу, лаконічність тексту тощо) та її дизайн (оцінюється єдність стилю на слайдах, доцільність і якість ілюстративного матеріалу, гармонія кольорів, розмір шрифтів тощо).

Висновки. Мультимедійні технології у медіаосвіті українських вищих закладів мають забезпечувати мультисенсорне навчання філологічних дисциплін, створюючи навчальне середовище, у якому студенти ефективно засвоюють необхідний матеріал, набувають цифрових компетенцій (набір відповідних знань, умінь, навичок). За умови використання мультимедійних презентацій розширюється взаємодія між викладачем і студентами у віртуальному середовищі, формується медіакомпетентність студентів як уміння взаємодіяти з медіапростором, підвищується персоналізація навчання, створюється комунікативна ситуація спільної активності у навчальній діяльності.

Презентаційний метод відкриває нові шляхи для студентів-філологів, надає можливості збільшення їх автономності, творчого зростання.

Перспективним вважаємо дослідження в галузі науково-методичного забезпечення мультимедійних навчальних курсів різних філологічних дисциплін.

Література

1. Бурдейна Н. Б., Благодаренко Л. Ю., Шут М. І. Використання мультимедійних презентацій на заняттях з фізики. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. Педагогічна*, 2013. Вип. 19. С. 264–268.
2. Вайсман Дж. Мастерство презентацій / пер. с англ. М.: ООО «Вершина», 2004. 288 с.
3. Войцева О. А. Традиційні та інноваційні технології навчання у викладанні курсу «Вступ до слов'янської філології». *Одеська лінгвістична школа: траєкторії досліджень. Колективна монографія / за ред. Ковалевської Т. Ю.* Одеса : ПоліПринт, 2021. С. 9–16.
4. Галло К. Презентації в стилі TED: 9 прийомів кращих в мирі виступлень. М. : Альпіна Паблішер, 2018. 256 с.
5. Джей Э., Джей Р. Эффективная презентация. Днепропетровск: Баланс-клуб, 2002. 160 с.
6. Добровольська О. Ф. Основні вимоги до створення комп'ютерних презентацій. URL: <http://oksanadobrovolska.blogspot.com/2014/03/1.html>

7. Драб Н. Л. Навчання майбутніх економістів іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення (монологу-презентації німецькою мовою): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 : «Теорія і методика навчання: германські мови». К., 2005. 316 с.
8. Елизаветина Т. М. Компьютерные презентации. От риторики до слайд-шоу. М.: КУДИЦ-Образ, 2003. 240 с.
9. Задільська Г. Особливості методики навчання презентаційних вмінь студентів мовних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2016. Вип. 15. С. 339–344.
10. Иванова Т. В., Анищенко Н. С. Формирование презентационных умений студентов в общеобразовательном процессе. *Современные проблемы науки и образования*, 2016. № 3.
URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=24602>
11. Каптерев А. Мастерство презентации: как создавать презентации, которые могут изменить мир. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. 336 с.
12. Конопленко Н. А. Мультимедійна презентація як елемент самостійної роботи студентів-філологів. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, 2012. № 1. С. 249–252.
13. *Концепція впровадження медіа-освіти в Україні* (Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року). URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
14. Корж В. В. Роль мультимедійних технологій у навчанні іноземної мови. URL: http://www.confcontact.Com/2008oktInet_tezi/iy_korzh.htm
15. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с.
16. Лазарев Д. Презентация: Лучше один раз увидеть! М. : «Альпина Паблишер», 2011. 125 с.
17. *Лінгвістично-інформаційні студії: праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України* : у 5 т. / В. А. Широков та ін. Т. 5: Віртуалізація лінгвістичних технологій. К. : Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2018. 239 с.
18. Маханькова Н. В., Мокрушина Л. В. Мультимедийная презентация в иноязычном образовании: учеб. пособие / под ред. Т. И. Зелениной. Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2012. 125 с.
19. Нарушевич А. Г. Использование мультимедийных презентаций в учебном процессе. *Первое сентября*, 2010. № 10. URL: http://rus.1september.ru/view_article.php?id=201001002

20. Нельке К. Проведение презентаций. М.: ОМЕГА-Л, 2007. 131 с.
21. *Онлайн курс Дзвеніслави Новаківської Ефективні презентації*. URL: <http://www.gohigher.org/course-presentations>
22. Полікарпова Ю. Презентація як активний метод навчання. *Культура народів Причорномор'я*, 2012. № 231. С. 159–162.
23. Потапова Р. К. Новые информационные технологии и лингвистика. М. : КомКнига, 2005. 368 с.
24. Ребрик С. Презентация. 10 уроков. М. : Изд-во ЭКСМО, 2004. 200 с.
25. Руснак Д. А. Мультимедійний репортаж як засіб формування іншомовної медіакомпетентності у студентів мовних спеціальностей. *Іноземні мови*, 2015. № 2 (82). С. 45–49.
26. Смалько О. Особливості формування у студентів презентаційних і комунікативних навичок. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, 2020. № 48. С. 200–206.
27. Смирнов И. А. Использование мультимедийных презентаций в учебном процессе. URL: www.portal-slovo.ru/impressionism-/36267.php
28. Смирнова-Трибульська Є. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності вчителя: Посібник для вчителів. Херсон : Айлант, 2007. 560 с.
29. Соломатина В. И., Щербакова М. В. Развитие презентационных умений студентов в образовательном процессе вуза. *Вестник ВГУ*, 2019. № 2. С. 69–72.
30. Солоницын Ю. Презентация на компьютере. СПб.: Издательский дом «Питер», 2006. 176 с.
31. Тарнопольський О. Б., Авсюкевич Ю. С. Successful Presentations = Успішні презентації : посіб. для навч. ділових презентацій англ. мовою студ. екон. спец. К. : Ленвіт, 2007. 135 с.
32. *Теорія та практика змішаного навчання: монографія* [Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л. та ін.]; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ ХПІ, 2016. 284 с.
33. Тригуб І. Мультимедійна презентація як перспективний напрям навчання іноземної мови. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ*, 2014. Вип.29. С. 196–205.
34. Урс Б. П. Секреты успешных презентаций: практическое руководство. Минск, 2005. 240 с.
35. Фандєєва А. Є. Змішане навчання як технологія змін і трансформації. *Народна освіта*, 2017. Вип. 2. С. 4–9. URL: https://www.narodnaosvita.-kiev.ua/page_id=4544

36. Чуркина Н. В. Создание презентаций в Power Point – эффективное домашнее задание. *Интернет-журнал «Эйдос»*. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2008/0516-1.htm>.
37. Шметткамп М. Искусство презентации. М.: Дело и Сервис, 2005. 160 с.
38. Kawasaki Guy. The Only 10 Slides You Need in Your Pitch. URL: <https://guykawasaki.com/the-only-10-slides-you-need-in-your-pitch>.
39. Nöllke C., Schmettkamp M. Präsentieren. Mit perfekter Vorbereitung zum souveränen Vortrag (Haufe TaschenGuide). Freiburg: Haufe-Lexware GmbH, 2020. 247 p.
40. Reynolds G. Presentation Zen: Simple Ideas on Presentation Design and Delivery. (Voices That Matter). 2nd Edition. Berkeley: New Riders, 2012. 336 p.

References

1. Burdeina, N. B., Blahodarenko, L. Yu., Shut, M. I. (2013), *Vykorystannia multymediinykh prezentatsii na zaniattiakh z fizyky. Zbirnyk naukovykh prats studentiv ta mahistrantiv Kam'ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*. Ser. Pedahohichna. Vyp. 19. S. 264–268.
2. Vaysman, Dzh. (2004), *Masterstvo prezentatsiy / per. s angl.* M.: ООО «Vershina». 288 s.
3. Voitseva, O. A. (2021), *Tradytiini ta innovatsiini tekhnolohii navchannia u vykladanni kursu «Vstup do slovianskoi filolohii»*. Odeska linhvistychna shkola: traiektorii doslidzhen. Kolektyvna monohrafiia / za red. Kovalevskoi T.Iu. Odesa: PoliPrynt, 2021. S. 9–16.
4. Gallo, K. (2018), *Prezentatsii v stile TED: 9 priemov luchshikh v mire vystupleniy*. M. : Al'pina Pablisher. 256 s.
5. Dzhey, E., Dzhey, R. (2002), *Effektivnaya prezentatsiya*. Dnepropetrovsk: Balans-klub. 160 s.
6. Dobrovolska, O. F. *Osnovni vymohy do stvorennia komp'yuternykh prezentatsii*. URL: <http://oksanadobrovolska.blogspot.com/2014/03/1.html>
7. Drab, N. L. (2005), *Navchannia maibutnykh ekonomistiv inshomovnoho profesiino spriamovanoho monolohichnoho movlennia (monolohu-prezentatsii nimetskoiu movoiu): dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 : «Teoriia i metodyka navchannia: hermanski movy»*. K. 316 s.
8. Elizavetina, T. M. (2003), *Komp'yuternye prezentatsii. Ot ritoriki do slayd-shou*. M.: KUDITs-Obraz. 240 s.
9. Zadilska, H. (2016), *Osoblyvosti metodyky navchannia prezentatsiinykh vmin studentiv movnykh spetsialnostei. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 15. S. 339–344.

10. Ivanova, T. V., Anishchenko, N. S. (2016), Formirovanie prezentatsionnykh umeniy studentov v obshcheobrazovatel'nom protsesse. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*. № 3. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=24602>
11. Kapterev, A. (2017), Masterstvo prezentatsii: kak sozdavat' prezentatsii, kotorye mogut izmenit' mir. M.: Mann, Ivanov i Ferber. 336 s.
12. Konoplenko, N. A. (2012), Multymediina prezentatsiia yak element samostiinoi roboty studentiv-filolohiv. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky*. № 1. S. 249–252.
13. *Kontseptsiia vprovadzhennia media-osvity v Ukraini* (Skhvaleno postanovoiu Prezydii Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy 20 travnia 2010 roku). URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
14. Korzh, V. V. Rol multymediinykh tekhnolohii u navchanni inozemnoi movy. URL: http://www.confcontact.Com/2008oktInet_tezi/iy_korzh.htm
15. Kryvonos, O. M. (2013), Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v navchanni: navch. posibnyk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 182 s.
16. Lazarev, D. (2011), Prezentatsiya: Luchshe odin raz uvidet'! M.: «Al'pina Pablisher».
17. *Linhvistychno-informatsiini studii: pratsi Ukrainskoho movno-informatsiinoho fondu NAN Ukrainy* : u 5 t. (2018), / V. A. Shyrovkov ta in. T. 5: Virtualizatsiia linhvistychnykh tekhnolohii. K.: Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy. 239 s.
18. Makhan'kova, N. V., Mokrushina, L. V. (2012), Mul'timediynaya prezentatsiya v inoyazychnom obrazovanii: ucheb. posobie / pod red. T. I. Zeleninoy. Izhevsk: Izd-vo «Udmurtskiy universitet. 125 s.
19. Narushevich, A. G. (2010), Ispol'zovanie mul'timediynykh prezentatsiy v uchebnom protsesse. *Pervoe sentyabrya*. № 10. URL: http://rus.1september.ru/view_article.php?id=201001002
20. Nel'ke, K. (2007), Provedenie prezentatsiy. M.: OMEGA-L. 131 s.
21. Onlain kurs Dzvenislavy Novakivskoi Efektyvni prezentatsii. <http://www.gohigher.org/course-presentations>
22. Polikarpova, Yu. (2012), Prezentatsiia yak aktyvnyi metod navchannia. *Kultura narodov Prychernomoria*. № 231. S. 159–162.
23. Potapova, R. K. (2005), Novye informatsionnye tekhnologii i lingvistika. M.: KomKniga. 368 s.
24. Rebrik, S. (2004), Prezentatsiya. 10 urokov. M.: Izd-vo EKSMO. 200 s.

25. Rusnak, D. A. (2015), Multymediiniyi reportazh yak zasib formuvannia inshomovnoi mediakompetentnosti u studentiv movnykh spetsialnostei. Inozemni movy. № 2 (82). S. 45–49.
26. Smalko, O. (2020), Osoblyvosti formuvannia u studentiv prezentatsiinykh i komunikatyvnykh navychok. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. № 48. S. 200–206.
27. Smirnov, I. A. Ispol'zovanie mul'timediynykh prezentatsiy v uchebnom protsesse. URL: www.portal-slovo.ru/impressionism-/36267.php
28. Smyrnova-Trybulska, Ye. M. (2007), Informatiino-komunikatsiini tekhnolohii v profesiinii diialnosti vchytelia: Posibnyk dlia vchyteliv. Kherson: Ailant. 560 s.
29. Solomatina, V. I., Shcherbakova, M. V. (2019), Razvitie prezentatsionnykh umeniy studentov v obrazovatel'nom protsesse vuza. *Vestnik VGU*. № 2. S. 69–72.
30. Solonitsyn, Yu. (2006), Prezentatsiya na komp'yutere. SPb.: Izdatel'skiy dom «Piter», 2006. 176 s.
31. Tarnopolskyi, O. B., Avsiukevych, Yu. S. (2007), Successful Presentations = Uspishni prezentatsii : posib. dlia navch. dilovykh prezentatsii anhl. movoiu stud. ekon. spets. K. : Lenvit. 135 s.
32. *Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia: monohrafiia* (2016), [Kukharenko V. M., Berezenska S. M., Buhaichuk K. L. ta in.] ; za red. V. M. Kukharenka. Kharkiv : Miskdruk, NTU KhPI. 284 s.
33. Tryhub, I. (2014), Multymediina prezentatsiia yak perspektyvnyi napriam navchannia inozemnoi movy. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats DDPU*. Vyp. 29. S. 196–205.
34. Urs, B. P. (2005), Sekrety uspeshnykh prezentatsiy: prakticheskoe rukovodstvo. Minsk. 240 c.
35. Fandieieva, A. Ye. (2017), Zmishane navchannia yak tekhnolohiia zmin i transformatsii. *Narodna osvita*. Vyp. 2. S. 4–9. URL: https://www.narodnaosvita.-kiev.ua/?page_id=4544
36. Churkina, N. V. Sozдание prezentatsiy v Power Point – effektivnoe domashnee zadanie. *Internet-zhurnal «Eydos»*. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2008/0516-1.htm>.
37. Shmettkamp, M. (2005), *Iskusstvo prezentatsii*. M.: Delo i Servis. 160 s.
38. Kawasaki, Guy. The Only 10 Slides You Need in Your Pitch. URL: <https://guykawasaki.com/the-only-10-slides-you-need-in-your-pitch>.
39. Nöllke, C., Schmettkamp, M. Präsentieren. (2020), Mit perfekter Vorbereitung zum souveränen Vortrag (Haufe TaschenGuide). Freiburg: Haufe-Lexware GmbH. 247 s.

40. Reynolds, G. (2012), Presentation Zen: Simple Ideas on Presentation Design and Delivery. (Voices That Matter). 2nd Edition. Berkeley: New Riders. 336 p.

Olena A. VOYTSEVA,

Doctor of Philology, Professor, Chair of General and Slavic Linguistics Department
Odesa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058,
Ukraine; movoznavstvo98@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-3460-4545>

PRESENTATION AS A WAY OF PRESENTING PHILOLOGICAL KNOWLEDGE: FUNCTIONS, STRUCTURAL ORGANIZATION, FEATURES OF IMPLEMENTATION

Abstract. The article is devoted to the topical problem of using presentations in educational activities; their types, functions, structural features are generalized. The specifics of presentation are revealed as one of the contemporary and effective methods of mixed personality oriented teaching in higher education.

Under analysis there is introduction of presentations to the educational process with students of humanities. It is emphasized that the educational and creative approach is used in the development, rehearsal and testing of the created multimedia presentation. Criteria for evaluating the quality of the created presentation usually contain several parameters, the most important of which are the idea (problem), its disclosure and design.

With the use of multimedia presentations as one of the ways to present students` philological knowledge increases motivation to learn, media competence is formed, different types of perception are activated – there is an interaction of visual, auditory, motor analyzers; a communicative situation of joint activeness in teaching activity is created.

Keywords: mixed teaching, philological knowledge, multimedia technologies, presentation, presentation skills.

УДК 378.4.018.43-057.87:8

ДРУЖИНЕЦЬ Марія Львівна,

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058; e-mail: mriiad68@gmail.com;

ORCID ID: [0000-0001-8232-0216](https://orcid.org/0000-0001-8232-0216)

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ЧИННИКИ

Анотація. Стаття присвячена викликам сьогодення, зокрема дистанційному викладанню філологічних дисциплін у вищій школі. Мета статті – з’ясувати позитивні і негативні чинники використання дистанційних технологій у навчанні дисциплін на філологічному факультеті. Акцентовано увагу на темах філологічних дисциплін, при викладанні яких дистанційне навчання має багато переваг чи, навпаки, недоліків, схарактеризовано дидактичні принципи організації навчання в дистанційному форматі, дотримання яких сприяє ефективності та якості дистанційних курсів.

Ключові слова: дистанційне навчання, позитивні та негативні чинники, контроль у навчанні, викладання філологічних дисциплін, принципи дистанційного навчання.

Дистанційне навчання стало новою реальністю української та світової освітньої системи, до якої освітянській спільноті довелося дуже швидко адаптуватися та набути нових професійних компетентностей.

Проблеми застосування інформаційних освітніх технологій у закладах освіти стали об’єктом вивчення таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: Дж. Андервуд, О. Андреев, Є. Белова, А. Бернадський, В. Беспалько, Р. Гуревич, А. Дабагян, Т. Кашицин, П. Майер, В. Тихомиров, Т. Ящур. Питаннями використання

Інтернет-ресурсів в освіті займалися І. Захарова, Є. Полат, В. Попов; особливостями спілкування між студентом і викладачем у процесі дистанційного навчання – В. Баженова, П. Марков.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей дистанційного навчання, у визначенні позитивних і негативних чинників використання дистанційних технологій у викладанні дисциплін на філологічному факультеті, зокрема, при вивченні Історії української літературної мови (3 курс) – далі ІУЛМ та Сучасної української мови (1 курс) – далі СУМ.

Розмаїття онлайн-платформ, месенджерів, соціальних освітніх мереж, програм для комп'ютерів та інших гаджетів дає змогу викладачам і студентам самостійно обрати зручний інструмент. Як відомо, спілкування можна проводити як у синхронному режимі (взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у вебсередовищі дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі) – вебінари, відеоконференції (Zoom, Скайп); месенджери (Telegram, Facebook Messenger, Viber), так і в асинхронному режимі (взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники співдіють між собою із затримкою в часі, використовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі – месенджери (Telegram, Facebook Messenger, Viber), соціальні мережі (Instagram, Facebook) [1, с. 11].

Асинхронний режим використовували під час модульного тестування, для лекційних, практичних занять застосовували платформи Zoom, Скайп; для спілкування-консультацій – Viber, Facebook Messenger.

Хочемо наголосити на позитивних і негативних моментах у процесі дистанційного навчання. При вивченні окремих тем з ІУЛМ, завдяки перевагам онлайн-навчання, змогли подати більше інформації.

Так, розглядаючи *проблеми періодизації ІУЛМ*, вдалося не тільки висвітлити концепції історичного розвитку української мови

провідних науковців, найважливіші періодизації учених-славістів, конкретизувати та увиразнити засади періодизації та періоди історії української літературної мови, а подати наочно і зберегти в чаті. При вивченні періодизації передусім потрібно брати до уваги концепції походження української мови, зокрема спільне і відмінне у концепціях провідних науковців Ю. Шевельова, О. Горбача, Г. Півторака, Ю. Карпенка, В. Німчука, О. Царука, що подають С. Хваткова, Г. Онуфрієнко у статті «Гене́за української мови у гіпотезах та концепціях мовознавців ХІХ – ХХ століть (закінчення)» [4, с. 36]. Цю статтю студенти, як правило, опрацьовували самостійно, під час онлайн-навчання вдалося подати таблицю на екран, прокоментувати її та зберегти в чаті.

Зручно було розглянути та схарактеризувати й періодизації ІУЛМ різних вчених (про деякі з них на традиційних лекційних заняттях говорили оглядово), зокрема М. Жовтобрюха, Г. Півторака, В. Німчука, Ю. Карпенка, І. Огієнка, О. Горбача, Ю. Шевельова, яку сьогодні підтримує більшість українських мовознавців та авторську, узагальнену на основі вивчених періодизацій.

Натомість, при викладанні дисципліни «СУМ. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка» не завжди було легко провести онлайн-заняття. Труднощі виникали при вивченні тем: *Фонетична та фонематична транскрипція; Комбінаторні та позиційні звукозміни приголосних; Звукові поля голосних та приголосних фонем*. Зокрема нерационально використовувався час на практичних заняттях при написанні транскрипцій, звукових полів фонем, однак у цих моментах допомагали тестові завдання, вправи для усного виконання.

У процесі дистанційного навчання важливу роль відіграє вміння студентів працювати з інформацією та здобувати знання самостійно. Як і традиційне, дистанційне навчання треба здійснювати з використанням спеціально створених, як зазначає В. Ясулайтіс, дидактичних вимог, за допомогою яких можна визначити метод, зміст та особливості процесу передачі та засвоєння нових знань [5]. Для таких вимог було розроблено низку специфічних і

загальнодидактичних принципів дистанційного навчання зокрема, до специфічних відносять принципи: *індивідуалізації* – передбачає проведення вхідного та поточного контролю, дає змогу коригувати та скласти індивідуальний план навчання для кожного студента; *ідентифікації* – базується на контролі самостійності навчання задля запобігання фальсифікації; *гуманістичності навчання* – забезпечує максимально організацію навчально-пізнавальної діяльності та сприятливі умови для освоєння відповідних умінь і навичок; *інтерактивності* – передбачає опосередковане за допомогою сучасних засобів зв'язку спілкування студентів між собою та їхню комунікацію з викладачами шляхом проведення консультацій, аудіо- та відеоконференцій і дискусій; *педагогічної доцільності* – використання інформаційно-комунікаційних засобів для забезпечення дистанційного навчання, якими можуть бути мультимедійне навчально-методичне забезпечення, друковані матеріали та відеоконференції; *відповідності навчальних технологій моделям дистанційного навчання* (використання традиційних і нових організаційних форм навчання, як лекційних, семінарських і практичних занять, так і телеконсультацій, інформаційних сеансів, аудіо- та відеоконференцій); *мобільності навчання* – забезпечує студентів інформаційними ресурсами для того, щоб доповнити та спрямувати власну освітню траєкторію; *регламентації навчання* – потребує розробки графіків самостійної роботи для контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів та ін. [2, с. 268-269].

Для системного оцінювання та відстежування активності студентів обов'язковим є контроль навчальної діяльності. В. Лук'яненко вважає, що зручною для такої роботи є платформа Moodle, оскільки вона зберігає всі оцінки, коментарі, роботи, повідомлення та час, який здобувачі витратили на виконання навчальних завдань [3, с. 129]. Така система дає можливість для ефективного розподілу навантаження й організації роботи викладача.

Таким чином, розвиток дистанційного освітнього процесу в навчанні філологічних дисциплін дає можливість широкого доступу

до основних навчальних джерел, які є необхідними для оволодіння теоретичним матеріалом.

Перевагами дистанційного навчання є гнучкість, асинхронність у часі, інформаційна доступність навчальних ресурсів, масовість, інтерактивність, автоматизація тестового контролю і моніторингу, поєднання навчально-пізнавальної діяльності із професійною, реалізація індивідуалізованого підходу, забезпечення слухового та зорового сприйняття інформації, а також здійснення контролю рівня сформованості мовленнєвої та мовної компетентності в здобувачів. Серед недоліків можна виділити відсутність або недостатність безпосереднього контакту студента із викладачем, студентів між собою, додаткове навантаження на студента і викладача у зв'язку з недостатньою мотивацією та навичками самостійної роботи студентів, зокрема у студентів-першокурсників.

Література

1. *Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник* / упоряд. Воротникова І. П. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 48 с.
2. Кокоріна Л. Позитивні та негативні чинники застосування дистанційних освітніх технологій у навчанні іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021. Вип. 35. Том 3. С. 267–272.
3. Лук'яненко В. В. Впровадження в навчальний процес пілотного проекту «Дистанційне навчання для підготовки бакалаврів за напрямом «Метрологія та інформаційно-вимірювальні технології». *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* 25–26 лютого, 2011 р. К. : НТУУ «КПІ», 2011. С. 129–130.
4. Хваткова С., Онуфрієнко Г. Генеза української мови у гіпотезах та концепціях мовознавців ХІХ–ХХ століть (закінчення). *Персонал*, 2006. № 12. С. 36 – 42.
5. Ясулайтіс В. А. Дистанційне навчання : методичні рекомендації. К., 2005. 54 с.

References

1. *Distance and mixed teaching at school. Guidebook* (2020), Uporiad. Vorotnykova I. P, Kyiv, 48 p.
2. Kokorina, L. (2021), *Positive and negative factors of using distance educational technologies in the teaching of a foreign language*, Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, Vyp 35, Tom 3, pp. 267–272.

3. Lukianenko, V. V. (2011), *Implementation of the pilot project "Distance training for the preparation of bachelors in the direction of "Metrology and data measuring technologies" in the educational process*, Suchasni pidkhody ta innovatsiini tendentsii u vykladanni inozemnykh mov, Kyiv, pp. 129–130.
4. Khvatkova, S., Onufriienk, H. (2006), *The genesis of the Ukrainian language in linguists hypotheses and concepts of the XIX-XX centuries (ending)*, Personal, № 12, pp. 36 – 42.
5. Yasulaitis, V. A. (2005), *Distance learning: methodical recommendations*, Kyiv, 54 p.

M. L. DRUZHNETS,

Doctor of Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian language Doctor of Philology, Odesa I. I. Mechnikov National University, 24 / 26, Frantsuzky Bulv., Odesa, 65058, Ukraine; +38(048) 776-11-80; mriiad68@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0001-8232-0216>

DISTANCE LEARNING FOR STUDENTS OF PHILOLOGICAL DEPARTMENT: POSITIVE AND NEGATIVE FACTORS

Abstract. The article is devoted to the present educational process and the distance learning of philological disciplines in higher educational institutions. The work aims to find out positive and negative factors of using distance technologies of study at the Philological Department.

The topics of philological disciplines are under consideration. And the process of distance learning has many advantages or disadvantages for teaching. Also, the didactic principles of teaching in online format are characterized in the article. Many of them can help distance courses to become more effective.

Keywords: distance learning, positive and negative factors, control in the study, teaching philological disciplines, the principles of distance learning.

УДК 821.161.2:572:159.923.2:004.031.4

Малиновський Артур Тимофійович,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та слов'янського літературознавства, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Французький бульвар 24/26, Одеса, 65044, Україна; e-mail: malinowski_artur@ukr.net; ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-5687-6413>

РОЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВОЄННІ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті йдеться про один із «харківських» текстів Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Татарские набеги». Розглянуто актуальну з точки зору національної ідентичності, становлення української державності проблему фронтиру як виразного втілення етнокультурного, геополітичного, територіального пограниччя. **Мета дослідження** – з'ясувати механізм сполучення категорії історичної пам'яті з реконструюванням фронтиру, міжнаціонального прикордоння та етнокультурної розмаїтості слобожанського регіону. **Методологія дослідження** пов'язана з обґрунтуванням поняття фронтального тексту як крос-культурного утворення на помежів'ї антропології, геопоетики, постколоніальної теорії та ін. При цьому фронтір постає надто рухливою категорією, пов'язаною із просуванням углиб степу, освоєнням Дикого поля, перетворенням стихійних поселень на цивілізаційні оази.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше простежено зв'язок між просторовим пограниччям і текстовою структурою, зроблено висновок про можливість категоризації так званого тексту фронтального типу.

Такий тип кореляції між об'єктним і суб'єктним планами створює особливе напруження, своєрідне «мерехтіння» кордонів, зону відчутної сенситивності, яку читач пізнає крізь призму історичної пам'яті, зафіксованих в усній або писемній традиціях національних наративах.

Зосереджено увагу на кшталтуванні кордонів Слобожанщини як поліетнічного регіону України, якому притаманні ознаки культурної відкритості, семантичної продуктивності, діалогічності.

Наголошено на важливості номадизму як специфічного концепту етнокультурного пограниччя та потужного євразійського чинника української історії. Простежено вплив кочівницького національно-етнічного компоненту на становлення української ментальності, з'ясовано механізми перетину кордонів як надзвичайно продуктивних з точки зору державотворення культурних акцій. Уведено поняття культурного тигля як культурної та етнічної мішанини, відтвореної в межах художності першої половини ХІХ століття.

Висновки. Проблему фронтиру розглянуто в інтердисциплінарній площині, отже, людина лімінального типу або певний хронологічний проміжок, відрізок життя розкриваються повніше під кутом зору національної психології, історії, соціокультурних обставин.

Ключові слова: етнокультурний, ідентичність, номадизм, пограниччя, регіон, фронтір.

У сьогоденних умовах дистанційне навчання набуває все більшої популярності у зв'язку з широкими можливостями використання відео-контенту, електронних підручників і навчальних посібників. Традиційна літературознавча проблематика потребує виваженого підходу до форм і способів її презентації за допомогою медіа. Особливо це стосується художньої антропології, що передбачає не лише чинник демонстрації, показу, але й глибинного освоєння творів мистецтва на рівні читацької рецепції, вироблення естетичних смаків і под.

Постановка проблеми. Актуальним на сьогодні є вивчення механізмів і принципів утілення лімології, психології пограниччя, культурного помежів'я в літературному тексті. Цей антропологічний аспект безпосередньо відбивається в структурі надто знакового з

точки зору регіональної географії тексту Г. Квітки-Основ'яненка. Передовсім ідеться про обрання форми репрезентації національної минувшини, яка частково збігається з предметом зображення, побутуванням історичного матеріалу в свідомості нащадків. Повість «Татарские набеги» супроводжується жанровим автокоментарем – «видержки из памяти», що вказує на відносно вільний порядок розташування описів подій, компіляційне поєднання в межах нової цілості фрагментів власних творів і більшу відкритість до читача, намагання спільними зусиллями відновити в пам'яті трагічний перебіг історії. Категорія пам'яті в «Татарских набегах» актуалізує вплив історії на сучасність і, незважаючи на деяку аморфність, мозаїчність структури твору, націлена на віднайдення, вилучення з архіву минулого граничних ліній і кордонів, між якими, власне, вирували бурхливі події модерної української історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному квітковознавстві практично відсутні розвідки про повість «Татарские набеги». Однак, ретельно розроблені теоретичні концепції геопоетики, регіональної географії, фронтірної ідентичності, міського тексту дозволяють нам проаналізувати цей текст у міждисциплінарній площині, побачити в ньому перехрещення різних дискурсів.

Привертають увагу дослідження Слобожанщини як культурного і цивілізаційного форпосту України, в якому зустрілися різні національні традиції та ідентичності. Саме такій візії харківського регіону як території етнокультурного пограниччя сприяють концепції Ю. Барабаша (2020), Г. Біндер (2011), О. Титар, В. Маслійчука(2017) та ін. Дослідники послуговуються категоріями лімологічного аналізу, фронтірної ідентичності: зіткнення, схрещення, регіональний мультикультуралізм, культурний трансфер. Ці поняття сприяють розумінню повісті Г. Квітки-Основ'яненка як тексту фронтірного типу. Його інтерпретація не обходиться без постколоніальних студій, дослідження тропів колоніального мовлення, імагологічних проєкцій, достеменно розроблених українськими і зарубіжними

літературознавцями Т. Гундоровою (2020), Д. Колодзейчик (2010), О. Кіклевичем (2020) та ін. Екскурси в постколоніальну теорію увиразнюють звучання строкатого культурного тигля, дещо іронічно відтвореного Квіткою.

Мета дослідження – з'ясувати механізм сполучення категорії історичної пам'яті з реконструюванням фронтиру, міжнаціонального прикордоння та етнокультурної розмаїтості слобожанського регіону. Доцільним є введення в науковий обіг поняття фронтального тексту як крос-культурного утворення на помежів'ї антропології, геопоетики, постколоніальної теорії та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. У повісті «Татарские набеги» відтворено геополітичне зіткнення, подієвий план організовано за принципом відвойовування фронтів, показу анексії та захисту, оборони меж обжитого краю.

Кримські татари почували себе господарями дикого степу, мали в ньому свої тимчасові поселення, здійснювали людоловські набіги, грабували, вбивали, вивозили ясир, себто полонених для продажу в Османській імперії або рабської експлуатації в Кримському ханаті. З метою протистояння свавіллю кочовиків переселенці з України споруджували власні укріплення між слободами і згодом заснували козацьке кінне військо вздовж усієї прикордонної смуги.

В історико-етнографічному нарисі «О слободских полках» Квітка дає докладний опис складу цих новоутворених полків, торкається питання етнічної строкатості поселенців, ретельно виписує номенклатуру козацької старшини, розділення родин у залежності від їхнього службового статусу у війську. Підкреслюється основна функція утворених із поселенців полків – «защищали границы нового своего отечества», «с единогодушием удержали избранный ими край за собою».

Таким чином, Дике поле явилось тим фундаментом, на якому витворювалася нова українська ідентичність, у помежів'ї цивілізації і детериторіалізованого простору кочів'я формувалася національний характер.

І. Лисяк-Рудницький, простежуючи ментальний вплив євразійського кочового компоненту, слушно зауважує: «Українською людиною пограниччя був козак, що в 16–17 століттях став репрезентативним типом свого народу» [6, с. 5].

Пасіонарність цього типу в його потужній націєтворчій силі, проникненні в інші регіони України, «організація, що спонтанно виросла на пограниччі, почала ступнево відігравати щораз важливішу роль у житті осілого запілля», відбувалося масове покозачення майже всіх верств населення. Цьому руху відповідала ресемантизація, перенесення назви «Україна» з пограничних зон на запілля, отже, можна висновувати про новий етап українського державотворення [6, с. 6].

М. Грушевський вбачав у розселенні на східному пограниччі рушійний фактор української історії, яка живиться пасіонарною зустріччю етносів, культивуванням фронтиру як передумовою народження селянського осілого антропологічного типу. «Енергія соціальної і політичної боротьби заривається в степовий переліг московського пограниччя, кривава війна переходить в епопею здобутків українського плуга» [2, с. 141].

Промовисто описує колізію меча і плуга Квітка в зіткненнях мирної праці орача із стихійною дикою силою татар, яких могла налякати лише зброя. Тактика козаків-поселенців була скерована на витіснення кочовиків з осілих територій, попередження їхніх наступів і облаштування нових укріплень. Просування вглиб степу, до граничної смуги таїло найбільшу небезпеку, набуваючи почасти ознак міфологічного перетину кордону та ініціації, стаючи простором смерті. Такою віддаленою була Барвінкова Стінка, «граница», «самая Орда», «куда ворон и костей наших не заносил», натомість «оттуда много приносил христианских».

Проте всередині поселень було не менш небезпечно, оскільки напади були хаотичними, непередбачуваними, раптовими. «Довольно было одного слова «Орда!» – и все цепенело, все мертвело от страха, и не смел никто защищаться или избегать беды... Вскакали татары в

улицы, гикают, скачут... вскакивают в избы, забирают, что можно, лошадей, скот сгоняют в одно место, ловят людей» [4, с. 526–527]. Відтворюючи масштаби страху від істерії татарських наскоків, Квітка використовує власні «малоросійські анекдоти» про братів, які сховалися на печі, під мостом і на груші, а згодом, внаслідок своєї недолугості, видали себе.

Подібно до історії з братом, який намагався сховати від татар батькову скриньку, за принципом кумулятивного нанизування будується комічна історія про скарб Тимоша Телембаха та його дружини Пріськи, які через обдурювання один одного втратили своє багатство. Очевидно, анекдотична фабулярність із притаманною їй оказіональністю дозволяла більш рельєфно показати наслідки набігів зсередини, у побутовому переломленні.

Присутність цих вставок у цілком історичній оповіді диктується, щонайменше, спробами письменника, з одного боку, оживити минуле, психологізувати його подробицями емоційного сприйняття небезпеки, а з іншого, – униканням відповідальності за достовірність викладеного з позицій не свідка подій, а радше транслятора квазіісторичних наративів, посередника між читацькою аудиторією та історією як архівуванням звичаєвих норм, приватного життя та ін. Найголовніше, ця жанрова настанова максимально наближає читача до сприйняття подієвого плану в ситуації розказування, імпровізованого відтворення минулого *тут і зараз*, саме в цей момент комунікації.

Загострене відчуття фронтиру як гіперболізація страху і небезпеки від кочовиків подається саме в анекдотичній формі, що в ній оголюються межі об'єкту оповіді і ситуації розказування, словесної імпровізації, читач нібито опиняється в самій гушчині подій. Постійне очікування біди призводить до того, що неподалік Харкова сотник сприймає завивання вітру в порожній бочці за гарматну стрілянину.

Комізм сцени підсилюється тим, що слідом за нагнітанням страху і урочистим виступом сотника перед народом наступає його

самовикриття, висвітлення в карикатурному світлі. Схожий епізод з генерал-губернатором, яким страх оволодіває настільки, що нечітко прочитане донесення з плутаниною слів «покушение» та «покушанье» посіяло суцільну паніку, яка розростається в чутках і плітках, виливаючись в гротескную картину мобілізації.

Розвінчання недолугості місцевої влади, для якої фізіологічні потреби дорожчі власної безпеки і яка стурбована не так загрозою татарського нападу, як порушенням звичайного життєвого церемоніалу, подається в контексті інших глузливих історій побутового характеру.

Отримавши з білгородської губернії наказ, харківський полковник сподівається на чергові царські привілеї і тому влаштовує урочистий церемоніал розкриття пакету, в якому виявився простий бюрократичний папірець. Ідеться про особливий статус Слобожанщини, звільненої від оброків і мита на продаж вина за віддану службу престолу.

У нарисі «О слободских полках» знаходимо підрозділ «Милости царей к слободским полкам», де містяться авторські коментарі з розлогим цитуванням царських грамот і наказів про даровані козацькій старшині привілеї. Натомість слобожани повинні були захищати прикордоння від татар і відкидати міжусобну ворожнечу з боку гетьманських військ.

В оповіді фіксується зміцнення козацького війська, паралельне агресії кочовиків: «Чем сильне татары видели сопротивление в местах, до того почитаемых ими собственными, тем упорнее, сильнейшими партиями нападали на новый край. Уже не набеги, но вторжения сделались...» [4, с. 557].

Сила спротиву навалі залежала від консолідації сусідніх етносів та єдності дій прикордонних військ. При цьому створюється ситуація неоднорідного змішання етносів у міжнаціональному плавильному казані.

Слобідські полки солідаризуються з росіянами і не знаходять спільної мови з «боговідступниками» «малоросіянами», які прагнули

перетягнути слобожан на бік гетьмана. Асиметрична модель міжетнічних відносин насправді виявляється інтегрованою єдністю зі стертими рисами відмінності, вона найбільш пасувала імперській ідентичності, яка не визнавала ані національної мови, ані територіальної автономії.

Рамки цієї мозаїчної ідентичності визначають самі слобожани: «Вы говорите, что то москали, а мы казаки, малороссияне, другой язык. Нет, не так. Слушайте: в семье есть Иван, Роман, Никита, разное зовутся, а все дети одной семьи: тот говорит протяжно, другой скоро, тот пришепетывает, но это не мешает, все его слушают, не корят и не насмежаются один над другим. Так и мы с вами: дети одной матери; бросьте дурачество, возьмитесь за ум, отстаньте; а не то мы, хоть и меньшие вам братья, а примемся вас учить, так тогда держитесь!...» [4, с. 561].

Передумови подібного змішання криються в характері колонізації краю українцями, поляками, т. зв. «черкасами» та іншими «чужоземними» народами, які зазнали уніфікації внаслідок покозачення. Та сліди принесеної з Правобережної, Лівобережної України та Польщі культури нікуди не поділися. Про початок цього процесу Квітка сповіщає в спостереженнях над життям слобідських полків.

Ясна річ, змішання етносів набувало ознак стихійності і мусило утверджуватися на засадах лояльності як принципу співіснування. О. Титар слушно зауважує: «Важливим фактором еластичності регіональних традицій Слобожанщини є орієнтація на культурного героя-новатора, освоювача як нових земель, так і нових сфер суспільного та інтелектуального життя, героя, співвідносного з героєм фронтиру» [9, с. 117].

Отже, роль «переказу» Квітки про колонізатора лісостепу для розуміння слобідського мультикультуралізму є неоціненною. Проте не слід забувати, що ідентичність і життєустрій визначалися саме слобідськими полками, вільною козацькою спільнотою, місцевою

елітою, яка, зазнаючи імперського впливу, і сама сприяла помірній українізації Москви.

Продуктивність цих взаємовпливів знову ж таки пояснювалася фронтірністю, постійним відчуттям себе у пограниччі як географічному, так і ментальному. «Слобожанська ідентифікаційна модель закладається як модель порубіжної культури, культури «між» (межової), де головними факторами виступало українсько-російське та землеробське-кочівницьке Прикордоння» [4, с. 160].

Зміни устрою слобідських полків позначалися навіть на звичаєвих нормах, життєвому церемоніалі, наслідуванні *чужих* моделей поведінки. Фіксація цих змін побудована за законами історичного наративу з використанням номенклатурних і статистичних відомостей, причому неприховані проімперські симпатії спрощують завдання, тримаючи Квітку цілком у рамках парадигмальної культури XVIIIст.

Ба більше, він майже уподібнюється державному історіографу, коли пише про Катерину: «вступив на престол, при неусыпном попечении привести в стройный порядок все части государства, благоволила возреть и на слободские полки...» [4, с. 48].

У тексті повісті, втім, це перетворення козацьких полків на регулярну армію подається в карнавальному висвітленні, відчутні інтенції антиколоніального мовлення автора, які перемежаються з інформативно достовірними реаліями. Карнавальність тут ототожнюється з перевдяганням, підміною кодів, що, зрештою, обертається гібридизацією ідентичності («Переименовали и переоделиих в гусары...»).

При цьому мавпування набуває настільки абсурдних форм, що новоспечені гусари, не обмежуючись лише зовнішньою атрибутикою регулярної армії і вдаючись до *обмоскалення*, вивертають коди національної культури навиворіт.

Ця практика розцінюється як антиповедінка, ворожа та агресивна, яка руйнує ментальність зсередини, поневолює слабшого з позицій влади. Козаки, «как по походам намоскалились, то слабеньких и

одурачивають». Навіть у дівочькій пісні проникає цей антинародний елемент, створюючи карикатурні гротескні образи: «все песни были на козаченьков; теперь же молодцы, да *перевернуты* в гусары, не ладятся песни, давай починають новые» [4, с. 563].

Та й оповідач глузує з імперських реалій, вишколеності і штучності бюрократичного апарату: «Административная часть (тьфу ты пропасть, каким словом щегольнул! Как будто потерялся около журнального языка) изменила форму и порядок... Пошли писать!» [4, с. 563].

Вплив т. зв. парадигмальної культури, побудованої на репрезентації, на механічному пересадженні чужих взірців поведінки і життєвого церемоніалу на ґрунт традиції є маркером історичної трансформації в українському суспільстві, що зазнає інтеграції та асиміляції. «Пошла между слобожанами другая жизнь, другие обычаи, все изменилось, все превратилось...» [4, с. 564]. Перетворення торкнулися навіть організації дозвілля слобідської еліти, зміни, так би мовити, *регули*, світської поведінки, прийомів гостинності, гастрономічних пріоритетів, правил сервірування бенкетів та ін.

Причому, на відміну від «Пана Халявського», вони пов'язуються тут з актуальністю історичного моменту, з конкретними подіями в житті слобідських полків. Крім того, особливу роль відіграє просторовий маркер, територіальне прив'язування цих подій та «витончених» моделей повсякдення до Харкова як новоутвореного культурно-цивілізаційного центру, відкритого до інонаціональних впливів прикордоння.

Слушною є думка Т. Гундорової: «Існує стала тенденція пов'язувати урбанізм і його топологію в українській літературі з перспективою європеїзації та модернізації» [3].

У річищі урбанізації, постанні міст формується «головний канон української історії», побудований на конфлікті «між територіальним та етнічним складником, що проявляється у містах», в яких домінували не українці, а інші народності [1, с. 182]. Цей

сформульований австрійсько-українським урбанологом Г. Біндером перехресний канон цілком придатний для розуміння впливу харківського фронтиру на процеси націєтворення.

XVII століття «у степових регіонах на сході вважається часом поширення української протодержави під проводом козаків. У цей час виникла також низка міст-фортець, серед яких одне мало особливі перспективи. Це – Харків, у XVII – XVIII ст. найважливіше місто так званої Слобідської України. З одного боку, Слобідська Україна перебуває в контексті козацького періоду, що є однією з основ ідентичності, а з іншого – її політична залежність від Росії та конфлікті стосунки з розташованою західніше у центрі українських земель Гетьманщиною суперечить її позитивній ролі в українському національному наративі» [1, с. 185].

У цьому дещо одіозному висновку все ж таки криється ключ до розуміння трансферу, спровокованого колонізацією українців углиб степу і подальшими контактами та етнічним змішуванням. Утворюється ситуація культурного тигля, зумовленого «появою низки російських прикордонних анклавів «усередині слобідських полків».

Такими включеними до слобідського ареалу, так би мовити, делімітованими поселеннями були Чугуїв, Недригайлів, де в результаті залюднення в середині XVII ст. виникає мовна і культурна дифузія. «Населення тут змішувалося, асимілювалося більш чисельною групою, відбувалася як «русифікація», так і «українізація» окремих територій» [8, с. 8–9].

Про місця перетину етнонаціональних традицій йдеться в усіх «харківських» текстах Квітки. Однак, сутність культурного тигля не вичерпується змішанням, дифузією, в ньому наявні також зіткнення, рушійні для подальшого переналагодження фронтирів і остаточної модернізації, себто включення в склад регулярної армії слобідських полків.

Ці процеси цілком зрозумілі під кутом зору постколоніальної теорії, адже були заснована на *трансляційній практиці*,

«комунікуванні культурних відмінностей, аби допомогти в розумінні соціально-політично-культурних механізмів постімперіального і постколоніального суспільства, в тому числі багатокультурності і міграційності» [11, с. 24].

У тексті «Татарских набегов» згадується про придушення слобожанами повстання Кіндрата Булавіна, внаслідок якого колонізація нових земель у напрямку південно-східної межі продовжилася.

Не менш важливі згадки про перський похід, турецьку війну та ін. Усі ці конфлікти передбачали перерозподілення кордонів, реформування слобідського війська за імперськими стандартами. В. Маслійчук зазначає, що для «продовження експансії та модернізації імперія потребувала регулярного війська і скасування козацьких автономій, уніфікації управління» [8, с. 12].

Квітка відтворює колонізацію іншого гатунку, асиміляцію імперією Слобідської України. Цей процес мав усі ознаки культурної гібридизації під гаслом європеїзації.

Його наслідками стають диглосія, невідповідність слова означуваному явищу або предмету, комічна несумісність по-європейськи витонченої зовнішньої поведінки традиційним формам культури і дозвілля, кондовій патріархальній психології.

Причому подається це в певному сенсі примусове впровадження чужорідних, невластивих козацькій старшині норм, регулятивів, етикету знову ж таки з карнавальним присмаком.

Іронічно налаштований оповідач фіксує абсурдні ситуації, алогічні випадки, нанизуючи їх та створюючи асиметричну модель нібито дуальної ідентичності. Постколоніальний ракурс теж зберігається в демонстрації культурно-цивілізаторського впливу на губернських тубільців («начинают несколько образовываться») з боку метрополії: «сколько туземцы слышали слов, по их понятиям, означавших совсем другое. Сколько выходило замешательств, недоразумений, счетов» [4, с. 565].

Тут маємо суто імагологічний погляд на мову, виокремлення в її лексичних структурах аспектів етнокультурної поведінки. О. Кіклевич зазначає: «Новий, феноменологічний погляд на мову відійшов від традиції структурної лінгвістики – і на перший план висунув проблему значення як ментальної репрезентації, інтегрованою із системою проявів людської поведінки» [10, с. 306]. Намагання харківського комісара догодити жінці високого чиновника завершуються анекдотичним непорозумінням одне одного, внаслідок якого замість вершків до чаю він дістає діжечку солоних сливочок. Адже російською слово *сливки* означає і незбиране молоко, і назву фрукта.

Комізм підсилюється тим, що підлеглий подає пані *сливки* на блюдечку. Невдала комунікативна інтеракція виражається не лише у непорозумінні, а й несприйнятті чужорідної компліментарності по-світському вихованого галантного офіцера *місцевою* елітою. Недолугість асимільованих тубільців, які жили за перейнятими зразками світського дозвілля та внутрішньо не засвоїли високу культуру, етикет, вишуканість і витонченість поведінки, подається письменником карикатурно. Компліментарний пасаж офіцера на адресу *тутешніх* панянок іронічно передає суть примусової і неорганічної європеїзації на імперських теренах: «Вообще приятно смотреть на здешних дам; они, скинув свои прежние платья, являются в общество такими милыми, разубранными, разодетыми...» [4, с. 566].

Нерозуміння цього «*решпекту*» панами підкреслює штучність того провінційно-столичного синтезу, культурної колонізації, які здійснювала імперія. Осмішуванню піддається також примітивність і предметність мислення старосвітських поміщиків, які в романтичному зізнанні в коханні побачили намір офіцера спокусити їхню дочку. Їм не зрозуміла літературність ловеласа, який «*просил руки у прелестной*», вони чітко відокремлюють шлюб від несерйозної любовної риторики («рука одно, а замужество другое, вещь совсем противоположная...»).

Можливо, в цій патріархальній кондовості і побоюванні була цілком виправдана пересторога, особливо з огляду на безчинства і злочини з боку російських *кондукторів, москалів* на теренах Слобідсько-Української губернії в першій половині XVIII ст. Хай там як, але фіксації негативної присутності *чужих* серед *своїх* робилися в родинному літописі Квіток, а потім розвивалися в окремі хроніки самим письменником («Панна сотниковна»)...

Карнавалізація українсько-російського тигля в повісті ніяк не суперечила відтворенню фронтирності як геоантропологічної характеристики нового регіону.

Навпаки, показ життя зсередини, так би мовити, в тилу слугує обрамленням екстенсивної зони тексту, на маргінесах якого відбувається відвойовування кордонів. Природа фронтиру ускладнюється амальгамацією Слобожанщини російським культурним елементом, встановленням нового порядку і виробленням нових стратегій боротьби з номадами.

Саме змішання етносів, дуальна модель ідентичності і спровокувала феномен фронтиру, який на перших етапах колонізації краю ще не мав ознак стикового пограниччя, зіткнення ментальностей.

Квітка констатує, що проти татарської навали повстають і гусари, і арміїці, і ландміліція (російські одноворці), отже, Слобідсько-Українська губернія як більш-менш поліетнічне утворення описується саме в категоріях фронтиру. Антропологічну сутність цього явища влучно сформулював І. Копитов: «Проте існування зон, відкритих для вторгнення та заселення, не створює фронтір автоматично. Фронтір формують його люди, а їх, якщо так можна сказати, продукує метрополія» [127, с. 75].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Пограниччя ставало підґрунтям тієї мультикультурної ідентичності, завдяки якій дику орду переможено, Кримське ханство остаточно ліквідовано, а Слобідсько-Українську губернію перетворено на Харківське

намісництво, майже ідеальну модель суспільного порядку і життєустрою.

Фронтір слугує особливим маркером так званого харківського тексту української літератури, який доцільно досліджувати з позицій крос-культурного аналізу. Зіткнення Заходу і Сходу, Європи та Азії сприяє полікультурності, етнічному симбіотизму, білінгвізму як неодмінним характеристикам *плавильного казана* або *культурного тигля*.

Питома вага різних етнічних елементів і культурних впливів відрізнялася в різні історичні періоди, але мультикультуралізм як ґрунт для співіснування різних спільнот в межах одного регіону завжди супроводжував кшталтування фронтирів, утворення нових просторових проміжків і переходів, семантичного і географічного помежів'я.

Перспективи крос-культурного аналізу пов'язані з вивченням рухливості цих кордонів, з повсякчасною актуалізацією щоразу нових семантичних зсувів і появою неочікуваних значень і просторових поворотів.

Література

1. Біндер Гаральд. Місто, урбанізація та націотворення в Україні. *Україна. Процеси націотворення*. К., 2011. С. 182–195.
2. Грушевський М. Твори у 50 томах. Львів: Світ, 2007. Т. 8. Історичні студії та розвідки (1906–1916). Український рух на Схід. Розселення за московською границею до 1648 р. С. 140–172.
3. Гундорова Т. І. Орієнталізм Миколи Хвильового: азійська магістраль «третього Харкова». *Критика*, 2020. № 11–12. С. 12–25. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/orientalizm-mykoly-khvylovoho-aziyatska-magistral-tretoh-kharkova/>
4. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Зібрання творів у семи томах. К.: Наук. думка, 1981. Т. 6. С. 518-582.
5. Книш І. В. Номадизм у соціальних та дискурсивних практиках: автореф. дис. ... д-ра філософських наук: 09.00. 03.К., 2019. 42 с.
6. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Том. 1. К.: Основи, 1994. С. 1–11.
7. Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург: Искусство – СПб, 2000. 704 с.

8. Маслійчук В., Єфіменко Г. Слобідська Україна. Формування українсько-російського кордону. К.: ЛІКБЕЗ, 2017. 39 с.
9. Титар О. В. Українські національно-культурні ідентичності у контексті глобалізації: філософсько-антропологічний вимір: дис. ... д-ра філософських наук: 09. 00. 04. Харків, 2016. 493 с.
10. Kiklewicz, A. Imagologia a konstruktywizm. *Przeгляд Wschodnioeuropejski*. 2020. XI/2. S. 305–327.
11. Kołodziejczyk, D. Postkolonialny transferna Europę Środkowo-Wschodnią. *Teksty Drugie*, 2010. № 5. S. 22–39.
12. Kopytoff I. *The African Frontier: The Reproduction of Traditional African Societies*. Bloomington, 1987.

References

1. Binder, Gharaljd (2011), Misto, urbanizacija ta naciotvorenija v Ukrajinі. [*City, urbanization and nation-building in Ukraine*]. *Ukrajina. Procesynaciotvorenija. Ukraine. Nation-building processes*. (pp. 182–224) Kyjiv[in Ukrainian].
2. Ghrushevsjkyj, M. (2007), Ukrajinjskyj rukh na Skhid. Rozselennja za moskovs'koj ughranyceju do 1648 r. [*Ukrainian movement to the East. Settlement on the Moscow border until 1648*]. In M. Ghrushevsjkyj, *Tvory – Collected works* (Vols. 1–50; Vol. 8), (pp. 150–172). Ljviv: Svit [in Ukrainian].
3. Ghundorova, T. I. (2020), Orientalizm Mykoly Khvylyjovogho: azijatsjka magistralj «tretjogho Kharkova» Mykola Khvylovy's Orientalism [*The Asian Highway of the "Third Kharkiv"*] Retrieved Desember 14, from <https://krytyka.com/ua/articles/orientalizm-mykoly-khvylovoho-aziyatska-magistral-tretho-kharkova>.
4. Kvitka-Osnovjanenko, Gh. F. (1981). *Zibrannia tvoriv – Collected works* (Vols. 1–7; Vol. 6), (pp. 518–582). Kyiv: Naukova Dumka.
5. Knysh I, V. (2019), *Nomadyzm u socialjnykh ta dyskursyvnjkh hpraktjkykh* [*Nomadism in social and discursive practices*] (Extended abstract of Doctors thesis). Kyjiv: Nacionaljnypedagogichnyjuniversytetimeni M. P. Draghomanova.
6. Lysjak-Rudnycjkyj, I. (1994), *Istorychni ese* [*Historical essays*]. (Vol. 1.), (pp. 1–11). Kyjiv: Osnovy.
7. Lotman, Yu.M. (2000), *Semiosfera* [*Semiosphere*]. Sankt-Peterburg: Iskusstvo – SPB.
8. Maslijchuk, V., Jefimenko, Gh. (2017), *Slobidsjka Ukrajina. Formuvannja ukrajinsjko-rosijskogho kordonu* [*Slobidska Ukraine. Formation of the Ukrainian-Russian border*]. Kyjiv: LІKBEZ.
9. Tytar, O. V. (2016), Ukrajinjski nacionaljno-kuljturniidentychnosti u konteksti ghlobalizaciji: filofs'jko-antropologichnyj vymir [Ukrainian national and cultural identities in the context of globalization: a philosophical and anthropological dimension] Kharkiv: Kharkivjskyj nacionaljnij universytet

- imeni Karazina.
10. Kiklewicz, A. Imagologia a konstruktywizm. *Przegląd Wschodnioeuropejski*. 2020. XI/2. S. 305-327.
  11. Kołodziejczyk, D. Postkolonialny transfer Europe Środkowo-Wschodnią. *Teksty Drugie*. 2010. № 5. S. 22-39.
  12. Kopytoff I. *The African Frontier: The Reproduction of Traditional African Societies*. — Bloomington, 1987.

Arthur MALYNOWSKY,

candidate of Philological Sciences, Associate Professor of General and Slavic Literary Studies, II Mechnikov Odesa National University, st. French Boulevard 24/26, Odesa, 65044, Ukraine (malinowski_artur@ukr.net); <https://orcid.org/0000-0001-5687-6413>

**THE ROLE OF DISTANCE LEARNING IN THE DEVELOPMENT
OF ANTHROPOLOGICAL ISSUES OF UKRAINIAN LITERATURE**

Abstract. The article is about one of the «Kharkov» texts of G. F. Kvitka-Osnovyanenko «Tatar raids». The problem of the front as a clear embodiment of ethnocultural, geopolitical, territorial frontier, which is relevant from the point of view of national identity and formation of Ukrainian statehood, is considered.

The purpose of the study is to find out the mechanism of combining the category of historical memory with the reconstruction of the front, interethnic border and ethnocultural diversity of the Slobozhansky region. The research methodology is related to the substantiation of the concept of frontal text as a cross-cultural formation on the border of anthropology, geopoetics, postcolonial theory, etc.

At the same time, the frontier appears to be a very mobile category, associated with the advance into the steppe, the development of the Wild Field, the transformation of natural settlements into civilizational oases.

The scientific novelty is that for the first time, the connection between the spatial boundary and the text structure was traced, and a conclusion was made about the possibility of categorizing the so-called frontier-type text. This type of correlation between object and subject plans creates a special tension, a kind of «flicker» of borders, a zone of tangible sensitivity, which the reader learns through the prism of historical memory, recorded in oral or written traditions of national narratives.

The focus is on shaping the borders of Slobozhanshchyna as a polyethnic region of Ukraine, which is characterized by signs of cultural openness, semantic productivity, dialogicity.

The importance of nomadism as a specific concept of ethnocultural frontier and a powerful Eurasian factor in Ukrainian history is emphasized. The influence of the nomadic national-ethnic component on the formation of the Ukrainian mentality is traced, the mechanisms of crossing borders as extremely productive cultural actions from the point of view of state formation are clarified.

The concept of the cultural crucible as a cultural and ethnic mixture, reproduced within the framework of the art of the first half of the XIX century, was introduced. Conclusions.

The problem of the frontier is considered in the interdisciplinary plane, therefore, a person of the liminal type or a certain chronological interval, a segment of life are revealed more fully from the point of view of national psychology, history, socio-cultural circumstances.

Keywords: ethnocultural, identity, nomadism, frontier, region, frontier.

УДК 37.013.2

МИЛЕВИЧ Инга,

доцент колледжа Альберта (Рига, Латвия), приглашенный лектор Рижского Технического университета (Rīgas Tehniskā universitāte) и Высшей школы экономики и культуры (Ekonomikas un kultūras augstskola), к.ф.н., e-mail: inga.milevica@gmail.com

КОММУНИКАЦИЯ В СТИЛЕ COVID-19: ВЫКЛЮЧЕННАЯ КАМЕРА И РАЗРЫВ ПОКОЛЕНИЙ

Аннотация. В преподавании предметов языка, коммуникации, а также этики, риторики крайне важны как классические компетенции, так и актуализировавшиеся ее элементы, особенно прокторинговые компетенции, а также условия коммуникации и инновационная мобильность, креативность и адаптивность к новым условиям, созданным удаленным обучением.

Одной из проблем удаленного обучения явилось представление преподавателей о своих дигитальных умениях, в частности, в сравнении с дигитальными умениями своих студентов. Однако, как показали исследования последних двух лет, и для студентов дигитальность коммуникации вызывало и вызывает дискомфорт, что в контексте теории поколений *William Strauss* и *Neil Howe* называется разрывом поколений, и что нередко приводит к актуализации дискурса неравноправия.

В целом, оппозиции, задаваемые теорией поколений или образованные в ее контексте, не всегда или даже неточно отражают реальные отношения и специфику поколений, что красноречиво показывает дискурс неравноправия в контексте цифровых компетенций двух поколений – студентов и преподавателей и который, возможно, стал еще одним источником тревожности и когнитивных искажений преподавателей высших учебных поколений.

Ключевые слова: *VUCA*, теория поколений, удаленное обучение, разрыв поколений, дигитальность.

Сегодня, с одной стороны, знаменитая аббревиатура *VUCA* (*volatility, uncertainty, complexity, ambiguity*) во время пандемии COVID-19 приобрела новое звучание, с другой стороны, время, в котором мы живем, уже называют периодом «новой нормальности» (*new normal*).

Преподаватели высших учебных заведений, по данным социально-экономического анализа заболеваемости COVID-19, проведенного Министерством экономики Латвии, принадлежат к числу тех профессий, которые заболеваемость коснулась ощутимо: больше всего заболевших в 2021 году наблюдалось в сфере здравоохранения и социального ухода – 18 %, далее следует государственный сектор и сфера обороны – 12 % заболевших, обрабатывающая промышленность и образование – 11 %, затем следуют сферы недвижимости и искусства, развлечений и отдыха – 10 % [4, с. 6]

Подобное положение вещей не могло не сказаться на психоэмоциональном состоянии профессионалов сферы образования, и, надо сказать, для улучшения одного создаются различные программы – начиная со специально предназначенных для педагогов сессий супервизий и заканчивая оплачиваемыми государством сеансами с психологами и – по необходимости – психотерапевтами.

В преподавании предметов языка, коммуникации, а также этики, риторики крайне важны как классические компетенции (организаторские навыки, деловые навыки, нравственные качества, профессиональная компетентность, включающая знание предмета обучения, широкий кругозор своего профиля, навыки в работе с информативными технологиями и методиками поиска научной информации), так и актуализировавшиеся ее элементы (особенно прокторинговые компетенции, т. е. способность контролировать успеваемость студентов в удаленных условиях), а также условия

коммуникации и инновационная мобильность, креативность и адаптивность к новым условиям).

По сравнению с негуманитарными специальностями, гуманитарные во время отдаленного обучения оказались не в худшей позиции, если сравнивать, напр., с ситуацией физических, химических специальностей, требующих лабораторные часы и специальное оборудование.

Изначально можно было предположить, что коммуникативные практики гуманитарных специальностей относительно реально перенести в пространство отдаленного образования.

Одновременно с этим осознавалась необходимость того, что на занятиях нам по разным – методическим, психологическим и др. – причинам нам нужно слышать друг друга, видеть друг друга, а также необходимо беседовать, дискутировать, т. е. разнообразными способами коммуникативно взаимодействовать.

И казалось бы, здесь не должно было быть проблем, по крайней мере со стороны обучающихся: студенты принадлежат к т. наз. поколению Z (по теории поколений).

Регулярно читающие статьи о теории поколений сходу могли бы указать, что это поколение, живущее в основном онлайн. Тем не менее, каждый из нас вспомнит, что мотивировать студента говорить на камеру, включить камеру, разговаривать во время занятий, а не переписываться в чате, было сложно.

Некоторых студентов в течение семестра мы так и не увидели или не услышали. Другими словами, мы столкнулись с тем, что никак оответствовало представлениям о поколении обучающихся.

Одним из источников тревоги педагогов является, по результатам многих исследований, их представление о своих дигитальных умениях, в частности, в сравнении с дигитальными умениями своих студентов.

Однако, как показали исследования последних двух лет, и для студентов дигитальность коммуникации вызывало и вызывает дискомфорт [2, с. 30].

Казалось бы, это крайне неожиданно – как поколение, родившееся с телефоном в руке, поколение Z, может испытывать дискомфорт, используя такие для себя привычные инструменты коммуникации. Именно на этом моменте я заострю внимание, в частности, на вопросе о разрыве поколений (в контексте теории поколений *William Strauss* и *Neil Howe*) и возникающем, особенно во время пандемии – дискурсе неравноправия.

Именно здесь возникает проблема, источники которой во многом находятся в резонансных статьях М. Prensky [4], после которых в активное употребление вошли обозначения цифровых иммигрантов и цифровых аборигенов.

По М. Пренски, цифровые иммигранты – это старшее поколение, те, кто чувствует себя в цифровом мире неуютно и порой даже неуверенно. Цифровые аборигены – это те, кто вырос в мире компьютеров, мобильных телефонов, видеокамер и видеоигр.

В результате цифровое поколение (или, по М. Пренски, цифровые аборигены) характеризовались высокой скоростью работы с информацией, многозадачностью, опорой на визуальный способ восприятия, игровой способ взаимодействия и др., что зачастую создавало интонацию неравенства – студент как владеющий компетенциями дигитального времени и преподаватель, крайне слабо владеющий этими компетенциями или даже маргинализированный в новом отдаленном коммуникативном пространстве.

Такого рода рассуждения, нередко встречающиеся в научных статьях, посвященных теории поколений, и использующих оппозицию дигитального и не-дигитального поколения, среди прочего отражают определенные черты неравноправия.

С. А. Шейпак обращает особое внимание на эту риторику культурного неравенства в дискурсе образовательного пространства и указывает, основываясь на широком теоретическом материале, что количество работ показывает, что «возрастная оппозиция учащихся и преподавателей не может служить основанием для утверждений относительно их уровня цифровой компетентности» [3, с. 121]

Основываясь на данных исследования «Цифровая компетентность подростков и родителей», С. А. Шейпак подчеркивает, нет «прямой корреляции между возрастом и уровнем цифровой компетентности, что не позволяет противопоставить цифровую компетентность учащихся и преподавателей» [3, с. 126]

Одна из причин, почему подростки – будущие студенты – могли приобрести черты дигитальных аборигенов, – завышение собственной цифровой компетенции, которая может быть причиной снижения мотивации к ее развитию. [3, с. 128]

Можно не только согласиться, что «Поколенческая идентификация в современном обществе все больше становится симулякром, искусственно созданной, но не менее прочной конструкцией, чем реальные поколения» [1, с. 134], но и предположить, что коммуникация в стиле COVID-19 в очередной раз продемонстрировала слабые стороны теории поколений.

Таким образом, оппозиции, задаваемые теорией поколений или образованные в ее контексте, не всегда или даже неточно отражают реальные отношения и специфику поколений, что красноречиво показал дискурс неравноправия в контексте цифровых компетенций двух поколений – студентов и преподавателей и который, возможно, стал еще одним источником тревожности и когнитивных искажений преподавателей высших учебных поколений.

Литература

1. Ахметшина А. А., Беляев В. А., Максимова О. А. Воздействие информационных технологий на преемственность и конфликт между реальными и условными поколениями. *Вестник экономики, права и социологии*, 2018. (3), 134–139.
2. Кириллова А. В., Усатова И. Ю. Влияние COVID-19 на психологический комфорт обучающихся иностранному языку в дистанционном формате в вузе. *Балканско научно обозрение*, 2020. 4 (4(10)). С. 29–32.
3. Шейпак С. А. Дискурсивные репрезентации «цифрового поколения» и смена парадигмы образования. *Russian Journal of Education and Psychology*, 2018. 9 (5), 114–138.

4. Prensky M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon*, 2001, vol. 9 No. 5, pp. 1–6.
5. *COVID-19 saslimstības sociālekonomiskā analīze*. (2021). Ekonomikas ministrija. Rīga, 2021. 17 lpp.

References

1. Ahmetishina A. A., Bel'ayev V. A., Maksimova O. A. (2018), The impact of information technology on continuity and conflict between real and conditional generations [Vozdeystviye informatsionnykh tekhnologiy na preyemstvennost' i konflikt mezhdu real'nymi i uslovnymi pokoleniyami]. *Bulletin of Economics, Law and Sociology* [Vestnik ekonomiki, prava i sociologiji]. (3), 134–139.
2. Kirillova A. V., Usatova I. Ju. (2020), The impact of COVID-19 on the psychological comfort of foreign language learners in a remote format at a university [Vliyaniye COVID-19 na psikhologicheskiy komfort obuchayushchikhsya inostrannomu yazyku v distantsionnom formate v vuze]. *Balkan Scientific Review* [Balkansko nauchno obozreniye], 4 (10), 29–32.
3. Shejpak S. A. (2018), Discursive representations of the «digital generation» and the paradigm shift in education [Diskursivnyye reprezentatsii «tsifrovogo pokoleniya» i smena paradigmy obrazovaniya]. *Russian Journal of Education and Psychology* [Rossiyskiy pedagogicheskiy i psikhologicheskiy zhurnal]. 9 (5), pp.114–138.
4. Prensky M. (2001), Digital Natives, Digital Immigrants Part 1 [Tsifrovyye aborigeny, tsifrovyye immigranty, chast' 1]. *On the Horizon* [Na gorizonte], 2001, vol. 9 No. 5, pp. 1–6.
5. Socio-economic analysis of COVID-19 morbidity [COVID-19 saslimstības sociālekonomiskā analīze]. (2021). Ministry of Economics. Rīga, 2021. 17 lpp.

Inga MILEVICA,

candidat PhD of philology, teacher of the Alberta College, invited lecturer of the Riga Technical University (Rīgas Tehniskā universitāte) and the University College of Economics and Culture (Ekonomikas un kultūras augstskola), (+371) 26 496 623; inga.milevica@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-4948-8655>

COVID-19 COMMUNICATION: OFF CAMERA AND GENERATION GAP

Abstract. In teaching the subjects of language, communication, as well as ethics, rhetoric, both classical competencies and its updated elements, especially proctoring competencies, as well as communication conditions and innovative mobility, creativity and adaptability to new conditions created by distance learning are extremely important.

One of the challenges of remote learning has been the perception of

teachers about their digital skills, in particular, in comparison with the digital skills of their students.

However, as the studies of the last two years have shown, even for students, the digitality of communication caused and causes discomfort, which in the context of the theory of generations by William Strauss and Neil Howe is called a generation gap, and which often leads to the actualization of the discourse of inequality.

In general, the oppositions set by the theory of generations or formed in its context do not always or even inaccurately reflect the real relations and specifics of generations, which eloquently shows the discourse of inequality in the context of the digital competencies of two generations - students and teachers, and which, perhaps, has become another source anxiety and cognitive distortions of teachers of higher educational generations.

Keywords: VUCA, generation theory, distance learning, generation gap, digitality.

УДК 37.018.43:339.9

МУСІЙ Валентина Борисівна,

докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри загального та слов'янського літературознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар 24/26, Одеса, 65058, Україна; тел.: 066-229-43-08; E-mail: valentinanew2016@gmail.com; ORCID iD 0000-0002-9641-7753

МОДЕЛЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ В ON-LINE РЕЖИМІ (ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС «УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ» В ГРУПІ СТУДЕНТІВ-РУСИСТІВ)

Анотація. Автор враховує досвід on-line роботи своїх попередників, оцінки ними негативних і позитивних сторін on-line діалогу «викладач-студент» та виходить з визнання необхідності подальшого вдосконалення і розвитку системи викладання в on-line режимі. Пропонується приклад проведення заняття на платформі Zoom з курсу «Російська усна народна творчість». **Об'єкт** – лекція на тему «Народний театр» в курсі «Усна народна творчість». **Предмет** – комп'ютерні засоби активізації уваги студентів і поєднання науковості і наочності учбового заняття в он-лайн режимі. **Мета** – ознайомити з досвідом проведення лекційної роботи із студентами в он-лайн режимі, запропонувати можливі варіанти діалогу із студентською аудиторією в процесі проведення заняття. **В результаті** автор приходять до висновку про те, що позитивний ефект роботи в on-line режимі обумовлений технічними можливостями, які дає використання Інтернет ресурсів на платформі Zoom (дошка, демонстрація екрану як з відео- так і аудіо-матеріалами), можливість для викладача робити записи, що пояснюють окремі моменти лекції в міру необхідності в ході заняття, демонструвати заздалегідь приготовані матеріали.

Ключові слова: платформа Zoom, on-line режим, дошка, робочий стіл, демонстрація екрану, лекція, усна народна творчість, народний театр.

Активізацію впровадження закладами освіти різних платформ, напрямів та форм on-line навчання традиційно і цілком слушно пояснюють карантинними обмеженнями, які були викликані пандемією COVID-19. Але звертання до цієї форми навчання – процес, обумовлений сучасним, постнекласичним етапом розвитку науки. Саме з цим фактором пов'язані трансформація форм комунікації, входження науковців та викладачів у принципово новий для них on-line простір, поява так званої популярної науки, коли за допомогою Інтернету можна дуже швидко отримати інформацію (знання) у будь-якій галузі науки. Тобто розвиток on-line навчання – це вимога не тільки карантинних заходів, але й об'єктивна закономірність життя, навчання та наукової діяльності людини епохи цифрових і електронних технологій.

Вже перші кроки навчальних закладів у впровадженні on-line спілкування викладачів зі студентами виявили як позитивні, так і негативні ознаки цього процесу. І. М. Зварич, професор кафедри іноземної філології та перекладу Київського національного торговельно-економічного університету дуже стисло і чітко перелічує головні недоліки дистанційної системи навчання: *«обмеження безпосереднього спілкування студентів з педагогами, відсутність прямого доступу студентів до викладачів, постійна самотивація студентів, ізольованість навчання, обмеження доступних спецкурсів навчання для оволодіння спеціалізацією, необхідність постійного надійного доступу до новітніх технологій навчання та Інтернет мережі, обов'язкова акредитація програм дистанційного навчання, обмеження щодо працевлаштування, непередбачені додаткові витрати, обмеження щодо вдосконалення умінь і навичок усного спілкування студентів»* (курсив – автора тексту, що цитується, І. М. Зварича. – В. М.) [2, с. 36]. Практично всі

автори, які визначають недоліки дистанційного навчання, звертають увагу на послаблення зв'язку «викладач – студент», наявність проблеми зі зворотнім зв'язком. До вже вказаних додамо ті, про які пишуть викладачі польської мови К. Ю. Боровик, О. М. Вінйчук та С. С. Байдацька: «...обмежені можливості зрозуміти індивідуальні потреби кожного учасника навчального процесу, труднощі в перевірці знань, необхідність постійно адаптувати навчальні матеріали до дистанційних форм навчання» [1, с. 9].

Але, звісно, є й переваги дистанційної форми спілкування «викладач – студенті». Серед них – «заощадження коштів на транспорті, доступність навчальних матеріалів, інтерактивна форма навчання» [1, с. 9]. Додамо також про можливість швидко організувати навчальне заняття, незважаючи на те, у якій точці географічного простору знаходяться його учасники, а також – здійснення такої принципово важливої складової навчального заняття, як наочність, в умовах недостатньої технічної оснащеності учбових аудиторій.

Автори, які аналізують дистанційну форму спілкування «викладач – студент», звертають увагу також на другу її сторону – слухач, той, хто отримує знання. Цифри, які наведено у статті А. А. Олешка, дають можливість уявити відношення саме студентів до навчання у режимі on-line. На питання щодо задоволеності та рівня засвоєння знань в умовах дистанційного навчання у період карантину, абсолютно задоволеними процесом дистанційного навчання виявилось 30 % студентів, достатньо задоволеними – 43 % студентів, скоріше незадоволеними – 17 %. «Зазначене, - резюмує автор, - свідчить про високу оцінку студентами процесу організації освітнього процесу у період загального карантину» [3]. Але, продовжує він, «мірилом якості освітнього процесу є не просто рівень задоволеності, а рівень сприйняття інформації та засвоєння студентом знань» [3]. І тут виявляється, що «третина студентів (за їх власними оцінками) відзначила нижчий порівняно з очним навчанням рівень засвоєння знань, 43 % засвоювали знання на тому ж рівні, а

частка студентів, що покращили рівень засвоєння знань, склала лише 10 %» [3]. До головних недоліків дистанційного навчання самі студенти віднесли «технічні проблеми, неможливість доступу до Інтернет (48 %); складність засвоєння матеріалу (38 %); низький рівень володіння викладачами інформаційними технологіями (11 %); низький рівень володіння студентами інформаційними технологіями (8 %)» [3]. Звернемо увагу на характер аудиторії, яку опитували – це студенти Київського національного університету технологій та дизайну (!) – тобто студенти саме того столичного вишу, які мають безпосередньо відношення до цифрових технологій. Звідси – розуміння того, що труднощі з впровадженням on-line навчання можна успішно подолати лише за умови економічної підтримки технічного обладнання навчальних закладів з боку влади, розвитку мотивації викладачів у розробці навчальних матеріалів саме для цієї форми роботи зі студентами, а також посилення мотивації студентів у використанні ресурсів для засвоєння знань on-line. І, що дуже важливо, шляхом розробки методичної літератури з питань дистанційного та on-line навчання.

В процесі викладання курсу «Усна народна творчість» студентам спеціальності «Слов'янські мови та літератури. Переклад включно. Перша – російська» ми поєднуємо різні моделі взаємовідносин «викладач – студент» (мультимедійну, віртуальну, кореспонденційну і так далі). Йдеться про синхронний режим, коли викладач та студенти одночасно перебувають у просторі відеоконференції. Нами використовується платформа Zoom-конференцій. Проведенню кожного з занять передуює використання кореспонденційної форми (моделі) – на E-mail студентів надсилається текст майбутньої лекції. Таким чином, у студентів є можливість заздалегідь ознайомитися з її головними положеннями з тим, щоб під час зустрічі (конференції) перевірити стан свого сприйняття матеріалу, звернутися до викладача з питаннями та таким чином удосконалити розуміння навчального матеріалу.

Під час конференції викладач використовує дошку, аудіо- та відео-записи, які він заздалегідь розташував на робочому столі свого комп'ютера, як і інший різноманітний ілюстративний матеріал.

Зупинимось на одному лекційному занятті як прикладі застосування форм on-line навчання. Тема лекції: «Народний театр». Після привітання студентів викладач виконує команду «демонстрація екрану», переходить до «дошки повідомлень» та виконує команду «поділитися з усіма». Після чого він може друкувати текст, або виконувати малюнки на дошці. На початку дошка потрібна для запису ключових слів лекції: *ритуал, хоровод, заклички (выкрики), скоморох, кукла, перчаточная кукла, кукольник, Петрушка, вертеп, раёк, раёшный стих, актер*. Викладач нагадує студентам про те, що після лекції вони повинні вміти прокоментувати кожне з цих ключових слів.

Лекція починається з інформації про історію театру на Русі. Викладач повідомляє про те, що елементи майбутнього народного театру почали формуватися ще в епоху первіснообщинного устрою. Спочатку вони були тісно вплетені в матеріальну діяльність людей. Наприклад, головне місце в житті первісних людей займало полювання. Перед полюванням або після нього здійснювалися ритуали, до яких обов'язково додавали драматичні елементи, що повторювали епізоди полювання. Хтось з учасників зображав звіра і для цього надівав на себе шкуру, а хтось – мисливця. Елементи театрального дійства супроводжували також обряди землеробів: посадку, прибирання корисних рослин.

Часто під час таких ритуальних дійств люди ставали в круг, бралися за руки. Це і був **хоровод**. Хороводи, окрім виробничої тематики, включали і побутову, родинну, любовну тематику. Дедалі мистецтво хороводу розвивалося, драматичні елементи займали в ньому все більше місце. З'являвся соліст – центральний виконавець, який, знаходячись в середині круга, за допомогою жестів, рухів тіла, міміки розігрував цілу сценку (наприклад, зображав вибір нареченої).

Викладач ілюструє цю інформацію: за допомогою команди «нова демонстрація» він переключається на робочій стіл свого комп'ютера та демонструє фото (малюнки) хороводу.

У нього є також можливість надати аудіо ілюстрацію – до початку заняття можна знайти в Інтернеті аудіо записи виконання хороводних пісень та під час лекції дати прослухати її. Один з

текстів цього жанру слушно включити до надрукованого тексту лекції, яку студенти отримали напередодні на електронну пошту. Наприклад, такий:

Как во городе царевна,
Как во городе младая
Среди круга стояла,
Дрогим ключом брэнчала,
Золотым перстнем сияла.
Как во городе царев сын,
Как за городом гуляет.
- Поруби, сударь, ворота,
Поруби, сударь, другие
Поруби, сударь, и третьи.
- Ты взойди, сударь, во город,
Подойди, сударь, к царевне,
Поклонись, сударь, царевне,
Поклонись, сударь, пониже.
Ты возьми, сударь, царевну,
Ты за правую за ручку,
Поцелуй, сударь, царевну,
Поцелуй ю (ее) помилее,
Как еще, чтоб помилее.
-Какова ж наша царевна,

Какова ж наша младая?
 - Она личиком беленька,
 Она бровками черненька.

З побутовим життям пов'язані теж такі фольклорні тексти, як вигуки (*рос. – заклички, выкрики*). Їх також можна трактувати як театральне дійство.

Есть ниточки!
 Есть катушечки!
 Подходите покупать,
 Девки-душечки!
 Иголки не ломки,
 Нитки, тесемки,
 Румяна, помада!
 Кому чего надо?

Викладач сповіщає, що становлення сучасні учені також пов'язують з діяльністю **скоморохів**, і коментує походження слова «скоморох» та використання близьких за значенням слів (прийшло в Київську Русь в XI столітті разом з першими перекладами давньослов'янською мовою грецьких текстів; раніше уживалися слова «глумец», «представник», «смехотворец» і так далі. Вони збереглися в ужитку, але найбільшого поширення набуло слово «скоморох»). Далі викладач пропонує студентам ознайомитись з таблицею. Таблицю він розміщує на дошці або демонструє з робочого столу.

Далі викладач демонструє малюнок із зображенням скоморохів та ставить питання: до якої категорії слід віднести тих скоморохів, що на ньому зображені. Студенти відповідають, використовуючи чат.

Дворовые скоморохи	Оседлые скоморохи	Странствующие (бродячие) скоморохи
Жили при дворцах знатных и богатых людей (князей, бояр)	Жили в городах, селах и деревнях; могли заниматься ремеслами, земледелием. Но, как правило, это были бедняк	Не имели постоянного места обитания, переходили из одного населенного пункта в другой
Были штатными (получали за	По их зову народ собирался в определенном месте для	Не были зависимы от праздников и обрядов. Они

свою игру еду и жилье) шутами, веселящими хозяев	праздничных игр и обрядов (ритуалов). Особенного (своего) репертуара у них не было: они импровизировали, смешили, пели, пользуясь уже сложившимся репертуаром	не были зависимы и от местных традиций. Поэтому им было нужно создавать свой особый репертуар. Этот репертуар складывался независимо от игрищ и обрядов, имел собственный самостоятельный смысл и интерес, хотя бродячие скоморохи, конечно, пользовались и уже сложившимися формами
Значительной роли в истории формирования народного театра не сыграли	Стали активными участниками процесса становления театра живого актера	Стали активными участниками становления «театра Петрушки», «медвежьей потехи», райка, вертепа – то есть мобильных форм театра, дававших возможность организовывать представление без долгой подготовки

Наступний різновид народного театру на Русі – **ляльковий театр Петрушки**. Перше надійне свідчення про наявність в Росії лялькового театру відноситься до першої половини XVIII століття. Це спогади іноземця Оларія, що прожив декілька років в Москві. Він описав техніку перших лялькових вистав: лялькар обв'язував довкола свого тіла ковдру (це могла бути і широка жіноча спідниця) і піднімав його вгору, створюючи таким чином ширму, що приховувала його голову і руки. У руках у нього була лялька, яку бачили глядачі. Таким чином, перші лялькові

спектаклі здійснювалися лише однією людиною, лялькарем. Надалі стали ставити ширму, за якою ховалися актори, керівники ляльками. У театрі Петрушки використовувалися рукавичні ляльки (ляльок надівали на пальці лялькаря). Герой театру Петрушки – життєрадісна, жвава, відчайдушна людина. Його також іменували Петро Іванович Оцтів, Петро Петрович Самоварів, Ванька Рататуй, Рутютю. Характерні риси обліку Петрушки – великий ніс «гачком», широкий рот, що сміється, виступаюче підборіддя, горб або навіть два горби (і спереду, і ззаду). Петрушка завжди одягнений в червону сорочку, на голові у нього ковпак з пензликом, на ногах – чобітки. Особлива риса Петрушки - різкий, верескливий голос (лялькар говорив за героя за допомогою спеціального пристосування – пищика, який виготовлявся з двох кістяних або срібних вигнутих пластинок, між якими знаходилися вузька смужка полотняної стрічки). Швидше за все, в Росії цей театр виник під впливом лялькового театру Пульчинелло, з яким актори з Італії приїжджали до Санкт-Петербурга. З вигляду Петрушка простака, але насправді володіє лукавим, глузливим характером. В той же час варто визнати, що дії і слова Петрушки перечили прийнятим нормам моралі. Вистава складалася з декількох сценок, що зображали зіткнення Петрушки з різними людьми, а також бісом і смертю. Кожного разу перемагав герой. Найбільш популярні сцени – одруження Петрушки, купівля коня, зустріч з лікарем, зустріч з солдатом. Частіше послідовність сцен була такою: Петрушка купує у цигана старого коня, на якому збирається їхати свататися до багатой нареченої. Але по дорозі кінь падає, Петрушка боляче ударяється, зве лікаря. Але ліки йому не допомагають (лікар, як і циган, є шахраєм, точніше - шарлатаном). Тут з'являється офіцер, який хоче

забрати Петрушку в солдати. Все завершується тим, що Петрушка бере в руки палицю і всіх б'є.

Після демонстрації фото Петрушки викладач пропонує студентам проаналізувати один з епізодів лялькової вистави. Це сцена зустрічі Петрушки з лікарем.

Доктор. Не стонать, не кричать, а смирно лежать! Я знаменитый доктор, коновал и лекарь, из-под Каменного моста аптекарь. Я был в Париже, был и ближе, был в Италии, был и далее. Я талантом владею и лечить умею, одним словом, кто ко мне придет на ногах, того домой повезут на дровнях.

Петрушка. Батюшка, господин лекарь-аптекарь, пожалей, не погуби; на дровнях-то меня не вози, а в колясочке!

Доктор. Говори, где болит, - тут или здесь, внутри или снаружи?

Петрушка. Пониже.

Доктор. Здесь?

Петрушка. Чутьочку повыше. Поправей, полевей!

Доктор. Экий ты дуралей! То ниже, то выше, то правей, то левой! Сам не знаешь, где болит. Встань да покажи!

Петрушка. Батюшка, лекарь, вставать-то моченьки нет. Все болит. Ой, ой, ой! *(Встает, уходит и потом появляется с дубиной, которой и бьет доктора.)* Вот тут больно! Вот здесь больно! Ха-ха-ха! Какой любопытный лекарь: все ему покажи! *(Доктор скрывается.)*

Студентам пропонується проаналізувати мову лікаря, знайти приклади її ритмізації та мотивувати їх. Їм також треба вирішити, на чому будується комізм (для цього викладач нагадує студентам, що основа комічного – невідповідність форми та змісту). Але тут студентам можуть бути потрібні деякі коментарі. Зокрема: лікар каже, що він «из-под Каменного моста аптекарь». Викладач може повідомити, що йдеться про один з мостів через Москву-річку, під яким збиралися різного роду шахраї та «лихі люди». Особливо поганою була слава про один з прольотів мосту на лівому березі («дев'ята клітка»). Біля неї мешканці міста намагалися зовсім не ходити з наближенням до вечора. Далі, слід прокоментувати слова лікаря про те, що того, хто до нього прийде сам, можуть після лікування повезти «на дровнях»: тобто на повозці без кузова, на який селяни возили не тільки дрова, але й померлих на цвинтар.

Ще один різновид народного театру ляльок – **вертеп** (від *вертепъ* – печера). Вистава здійснювалася за допомогою великого ящика з

дерева, поділеного на два яруси (нижній, обліплений яскравим папером – земний світ, простір царя Ірода; та верхній, обліплений голубим папером – сакральний простір). У такому ящику представлялися епізоди, пов'язані з народженням Христа, поклонінням йому пастирів та трьох царів, наказом царя Ірода вбити усіх немовлят, спробами Рахілі врятувати свою дитину, та непохитністю царя, намаганням царя Ірода уникнути смерті та вбивством Ірода, якого Смерть та чорт відправляють у пекло з такими словами:

*«О, проклятий Іроде, за твоя превеликия злости
Поберу тя в преисподнюю бездну и с кости».*

На цьому перша частина завершувалася і починалася друга, яка складалася з епізодів з народного побутового життя. Ця друга частина була за своєю стилістикою близька до вистав з Петрушкою. Вертепну драму могли також грати люди. В такому разі йшлося про «живий вертеп».

Ще один різновид народного театру – **«райок»** (ящик, всередині якого перемотувалася з однієї ковзанки на іншу паперова стрічка з картинками). Свою назву він отримав у зв'язку з тим, що малюнки всередині райку були пов'язані з біблійською тематикою (життя Адама та Єви у раю). Людина, яка демонструвала ці картинки, ще й пояснювала їхнє значення. При цьому вона використовувала так званий «раєшний вірш», який складався з римованих фраз.

Наступний етап становлення народного театру – поява **вистав з живими акторами**. Найбільш відомі та значні приклади народних драм – «Човен» («Лодка») та «Цар Максиміліан». Напередодні свят, частиною яких були

вистави, актори збиралися з метою підготувати костюми, реквізит, вивчити тексти ролей. Але, у зв'язку з тим, що записів текстів вистав

не було, актори значною мірою займалися імпровізацією. Вистави проходили у великій хаті, в яку збиралися глядачі. Лаштунків та декорацій не було. Актори знаходились поряд з глядачами і переходили до «сцени» тільки для того, щоб промовити слова своєї ролі, а потім поверталися до кола глядачів, що сприяло їхньому контакту. Значне місце належало так званим «вихідним монологам», за допомогою яких актор розповідав про героя, роль якого виконував (хто він, з якою метою з'явився).

Головні події народної драми «Цар Максиміліан» пов'язані з конфліктом царя з його сином Адольфом. Цар примушує Адольфа відмовитися від християнської віри. Син відмовляється. Боротьба закінчується стратою Адольфа. Інші події – одруження Максиміліана з поганською богинею, поєдинки царя з іншими лицарями, зустріч Максиміліана зі Смертю. Драма містила значну долю сатиричного та гротескного.

Викладач може скористатися можливістю продемонструвати студентам фрагменти вистави Новосибірського академічного

молодіжного театру «Глобус», які розміщено в Інтернеті (www.culture.ru/moves/1682/car_maksimilian). Це допоможе студентам уявити поєднання рис трагічного з комічним в народній драмі.

Заняття завершується підведенням підсумків вивчення історії формування народного театру, його специфічних рис.

Завдяки наочності, якій сприяє використання комп'ютерних засобів, викладач може досягнути високого рівню засвоєння студентами матеріалу.

Література

1. Боровик К. Ю., Вінійчук О. М., Байдацька С. С. Методичні концепції вивчення польської мови в умовах дистанційного навчання. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі: Тези доп.* К.: Київ. нац. торг. економ. ун-т, 2021. С. 7 – 10.
2. Зварич І. М. Недоліки дистанційного навчання у вищих закладах освіти України. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі: Тези доповідей.* К.: Київ. нац. торг. економ. ун-т, 2021. С. 36 – 39.
3. Олешко А. А. Удосконалення дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемічних обмежень. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* <http://vnz.org.ua/dystantsijnajsvita/pro/>

References

1. Borovik, K. Yu., Vinijchuk, O. M., Bajdac'ka, S. S. (2021), Methodological concepts of learning Polish in a distance learning environment. Distance learning in a globalized world: talking points [Metodichni koncepcii vivchennya pol's'koї movi v umovah distancijnogo navchannya. *Distancijne navchannya v globalizovanomu sviti: Tezi dopovidej*]. K.: Kiiv. nac. torg. ekonom. un-t, pp. 7 – 10.
2. Zvarich, I. M. (2021), Disadvantages of distance education in higher educational institutions of Ukraine. Distance learning in a globalized world: talking points [Nedoliki distancijnogo navchannya u vishchih zakladah osviti Ukraїni. *Distancijne navchannya v globalizovanomu sviti: Tezi dopovidej*]. K.: Kiiv. nac. torg. ekonom. un-t, pp. 36 – 39.
3. Oleshko, A. A. Improvement of distance learning in higher education in the context of pandemic constraints. *Public administration: improvement and development: e-publication* [Udoskonalennya distancijnogo navchannya u vishchij osviti v umovah pandemichnih obmezhen'. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok.* <http://vnz.org.ua/dystantsijnajsvita/pro>

Valentina B. MUSIY,

Doctor of Philology, Professor, Chair of General and Slavic Literary Criticism Department Odesa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzky Blvd, Odesa, 65058; tel.: 066-229-43-08; E-mail: valentinanew2016@gmail.com; ORCID iD 0000-0002-9641-7753

MODEL OF CONDUCTING CLASSES ON-LINE (LECTURE COURSE «ORAL FOLK ART» IN GROUP OF RUSSIAN STUDENTS)

Abstract. The author takes into account the experience of the on-line work of his predecessors, their assessment of the negative and positive

aspects of the on-line dialogue «teacher-student». The initial one is the recognition of the need for further improvement and development of the online teaching system. An example of conducting a lesson on the Zuum platform in the course «Russian Oral Folk Art» is offered.

The object is a lecture on the topic «Folk Theater».

The subject is computer tools of activating the attention of students and combining the scientificity and visibility of the training session in on-line mode.

The purpose is to familiarize with the experience of conducting lecture work with students on-line, to offer possible options for dialogue with the student audience in the process of conducting the lesson.

As a result, the author concludes that the positive effect of working online is due to the technical capabilities provided by the use of Internet resources on the Zoom platform (board, screen demonstration of both video and audio materials), the opportunity for the teacher to make notes explaining points of the lecture, to demonstrate pre-prepared materials.

Keywords: Zoom platform, on-line mode, board, desktop, screen demonstration, lecture, oral folk art, folk theater.

УДК 81'243:371.315.7:004.031.4:654.9

СТЕПАНОВ Евгений Николаевич,

доктор филологических наук, профессор кафедры общего и славянского языкознания Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина; тел.: +380964966406; e-mail: stepanov.odessa@gmail.com; ORCIDID: 0000-0002-5441-9822

СТЕПАНОВА Светлана Евгеньевна,

аспирант кафедры общего и славянского языкознания Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина; тел.: +38 098 2063230; e-mail: ORCID ID: 0000-0002-2855-3657

ОБЗОР ПРОБЛЕМ ДИСТАНЦИОННОГО ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Аннотация. *Цель* данного обзора – определить основные векторы исследований в области методики и технологий дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам учащихся разных уровней и выявить перспективы работы учёных, методистов и преподавателей-практиков в этом направлении. *Объект* изучения – теоретические работы последних 15–20 лет, посвящённые дистанционному онлайн-обучению иностранным языкам, а также учебные материалы, используемые при такой форме обучения. *Предмет* исследования – специфика методов и технологий дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам на современном этапе.

В *результате* исследования были проанализированы теоретические исследования и практические разработки специалистов, занимающихся разными аспектами онлайн-преподавания иностранных языков (английского, французского, немецкого, испанского, русского), и сделаны некоторые *выводы*. Современная «онлайн-технологизация» образовательного процесса является вынужденной адаптивной реакцией общества на неожиданно возникшие угрозы его безопасности. Системная разработка эффективных технологий онлайн-обучения иностранным языкам, в целом, находится на начальной, прагматической стадии. Однако некоторые коллективы авторов, создающих учебные материалы для онлайн-обучения, проявляют глубокое понимание

проблемы и путей её решения. Изучение этих проблем сводится к шести исследовательским направлениям: 1) определение места и роли онлайн-обучения в образовательном кластере общества; 2) интеграция наиболее ценных традиционных методик и технологий обучения иностранным языкам в новейшие процессы диджитализации; 3) поиск новых технологических возможностей дистанционного обучения на онлайн-платформах; 4) содержание и способы повышения квалификации специалистов для овладения новейшими технологиями онлайн-обучения иностранным языкам; 5) выявление, изучение и мониторинг приёмов оптимизации процессов усвоения учащимися новейших технологий и попытки стандартизировать их; 6) создание и научно-методический анализ обучающих систем, учебников, пособий и комплексов, используемых в онлайн-обучении иностранным языкам.

Исследования актуальных вопросов дистанционного онлайн-преподавания иностранных языков создают *перспективу* успешного создания оптимально необходимых учебных материалов для этой формы обучения.

Ключевые слова: онлайн-обучение, дистанционное обучение, обучающие технологии, методика, иностранные языки, обзор исследовательских направлений.

Конец первой четверти XXI века ознаменован радикальными изменениями в методике форм подачи знаний учащимся всех уровней обучения практически по всем гуманитарным и большинству естественных и технических дисциплин. Исключение составили лишь те направления учебной деятельности, которые предусматривают усвоение практических навыков через непосредственный контакт учащегося с объектом применения полученных знаний: лечебная и лабораторная практика медиков, ветеринаров, биологов, фармацевтов и химиков; производственная практика строителей, энергетиков, специалистов других технических отраслей, некоторые другие направления в обучении практическим навыкам.

В последние два десятилетия вопросы развития дистанционного онлайн-обучения интересовали методистов, в первую очередь, в

связи с необходимостью развития инклюзивного образования в целях реализации права людей с ограниченными физическими возможностями получать полновесные знания.

Кроме того, такой вид обучения активно распространялся для преподавания иностранных языков их носителями из стран их распространения. Такой способ обучения, по обыкновению, использовали как несистемный, вспомогательный. В Интернете 1990-х – начала 2000-х годов блогеры-языковеды предлагали пользователям записи некоторых уроков, ориентированных по технике презентации на телеуроки, практика создания и трансляции которых известна с 1960-х годов. В этих уроках не предусмотрена обратная связь с преподавателем. При трансляции в телесети в XX веке реагировать на материал телеуроков можно было лишь в письме на телевидение. Современные уроки такого типа чаще всего размещают в YouTube, где предусмотрена обратная связь с помощью постов и комментариев, а если автор оставляет адрес электронной почты, то и с помощью электронных писем.

И только с развитием интернет-телефонии и появлением программы Skype (2003), а позже подобных программных платформ, владельцы которых нередко, наряду с владельцами Skype, конкурируют между собой в борьбе за увеличение пользовательской базы, появилось осознание того, что дистанционное обучение может развиваться в виде онлайн-обучения, конкурируя с офлайн-обучением в количестве обучаемых и в качестве получаемых ими знаний. Среди этих платформ большой популярностью сегодня пользуются Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Tencent Meeting, Voov Meeting, Click Meeting, My Own Conference, Webinar, Big Marker Webinars, Zoho Meeting, Go To Webinar, Adobe Connect. Иногда для передачи учебной информации в условиях дву- и многосторонней коммуникации используются Viber, Telegram, WeChat, WhatsApp, Slack, Smoosh и другие.

Резкий рывок по внедрению в методику и технологии учебно-педагогической деятельности дистанционного онлайн-обучения

связан сегодня, в первую очередь, с экстралингвистическими факторами необходимости длительного соблюдения карантинных ограничений и отсутствием беспрепятственного передвижения между странами, а в некоторых странах – между разными регионами, по причине пандемии коронавирусной инфекции COVID-19.

Возможности реализации дистанционного онлайн-обучения обеспечиваются конкурирующими между собой платформами аудиовизуальной связи в сети Интернет. Специалисты, занятые обучающей деятельностью, осознают, что нынешние санитарные ограничения дали толчок решению многих методических вопросов, которые длительное время не решались в связи с традиционным мнением о возможности получения качественного образования только в условиях живого непосредственного общения учителя и ученика, преподавателя и студента.

Дистанционному онлайн-обучению иностранным языкам уделяется много внимания. Поскольку в современном мире наибольшую мелиоративность и практическое применение в международных отношениях приобрёл английский язык, то и численность методических исследований, посвящённых преподаванию английского языка как иностранного, является сегодня наибольшей.

Интенсивное развитие компьютерной лингводидактики даёт возможность методистам в области преподавания РКИ экспериментировать, внедряя в практику преподавания русского языка иностранцам перспективные инновации, оптимизируя, тем самым, работу над основной задачей лингводидактики – формировать и развивать коммуникативно-речевые компетенции обучающихся.

Однако исследователи отмечают, что «несмотря на интенсивное развитие компьютерной лингводидактики, теоретический и практический опыт использования новейших средств информационных технологий в методике преподавания иностранных

языков», возникают определённые трудности в онлайн-обучении иностранным языкам [34, с. 87].

Вопросы, которые чаще всего интересуют методистов-исследователей, такие: Какие платформы выбрать? Какие дидактические проблемы можно решить с помощью современных информационно-коммуникативных технологий? Какие цифровые и электронные ресурсы актуальны для того или иного языкового аспекта и вида речевой деятельности? Как построить онлайн-урок, сохранив содержательное наполнение очного урока? Как построить объяснение и добиться понимания нового материала всеми учащимися (презентация, закрепление изученного материала)? Как и когда проверять домашнее задание и самостоятельную работу учащихся? Как использовать многочисленные возможности мультимедийного контента в дидактических целях конкретного урока? Какие формы онлайн-уроков эффективны в методике преподавания иностранных языков? Могут ли онлайн-уроки структурно повторять аудиторные, нужно ли их приближение к очному формату? Нужны ли дистанционные лекции? Подходит ли формат «перевернутого класса»?

Наш обзор материалов, опубликованных в специализированных изданиях докладах на конференциях разных уровней, свидетельствует о разностороннем характере изучения содержательной и технологической составляющих дистанционного онлайн-обучения в методике преподавания иностранных языков. Однако все они могут быть сведены к таким нескольким направлениям:

1) определение места и роли дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам в образовательном кластере общества;

2) приспособление наиболее ценных методик и технологий традиционных способов обучения иностранным языкам к инновационным средствам дистанционного онлайн-обучения;

3) поиск новых технологических возможностей дистанционного обучения на онлайн-платформах и разработка на базе внедряемых в

образовательный процесс технологий и оригинальных методик, использование которых при традиционных формах обучения затруднительно либо вообще невозможно;

4) обучение учительского и профессорско-преподавательского состава в рамках новых методик и технологий онлайн-обучения;

5) разработка приёмов оптимизации процессов усвоения обучающимися новых технологий, применяемых в учебном процессе, и попытки их стандартизации с целью универсализации использования;

6) создание специализированных учебных пособий для дистанционного онлайн-обучения разным иностранным языкам учащихся.

Следует отметить, что данная типологизация исследовательских векторов является условной, поскольку основана на функционально-целевом анализе результатов работы учёных и практиков. Разумеется, часто имеют место системные и комплексные исследования, в которых работа осуществляется по нескольким взаимосвязанным направлениям. Таким комплексным исследованием является, например, изучение общих возможностей использования трёхмерных социальных сетей с целью моделирования оптимальных способов подачи и усвоения учебного материала.

Например, начатое в рамках третьего исследовательского вектора изучение новых технологических возможностей компьютерных платформ, позволяющих создавать и использовать в учебных целях «виртуальные миры», дополнено в настоящее время наблюдениями, которые можно отнести ко всем другим векторам.

Так, Майкл Мур (Michael G. Moore) и Грег Кирсли (Greg Kearsley), моделируя систему дистанционного образования в рамках первого исследовательского направления, предположили, что она содержит ряд подсистем и сама встроена в более крупные системы по тем или иным признакам. Антропоцентризм их исследования проявляется в уподоблении дистанционного образования человеческому телу, включающему в себя сложные биологические

подсистемы и одновременно включённому в крупные социальные системы. По их наблюдениям, система дистанционного образования содержит в себе подсистемы, во-первых, преподавания и обучения, во-вторых, разработки курсов и программ, в-третьих, технологическую инфраструктуру, в-четвёртых, – институциональное управление и политику. В свою очередь, она встроена в национальные системы образования, где имеются и другие обучающие системы, кроме дистанционного обучения. Системный взгляд, по мнению М. Мура и Г. Кирсли, — лучший способ понять и достичь результатов в практике дистанционного образования [54]. Именно поэтому авторы в своём исследовании, представляя и объясняя указанные выше подсистемы в системе дистанционного образования, моделируют также способы структурирования и содержательного наполнения курсов в программах и учебных материалах нового типа, разрабатывают эффективные способы управления учебным процессом со стороны обучающихся и способы оптимизации усвоения предлагаемого материала учащимися в условиях дистанционного обучения. Таким образом, данное системное исследование в той или иной мере затрагивает все векторы исследований в области дистанционного образования.

Члены руководящего комитета американского научно-методического объединения «The ANGEL Learning Isle» (Остров обучения ангелов) Дэйв Антоначчи (Dave Antonacci), Салли ДиБартоло (Salli DiBartolo), Нэнси Эдвардс (Nancy Edwards), Карен Фрич (Karen Fritch), Барбара МакМаллен (Barbara McMullen), Рик Марч-Шафер (Rick Murch-Shafer) предложили принципы создания электронного учебного пособия нового типа, работающего на основе управляемых ситуаций, «The Power of Virtual Worlds in Education: A Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning» (Сила виртуальных миров в образовании...) [40]. Через моделирование ситуаций и фрагменты виртуальных миров авторы идеи показали своё видение роли и

учебно-воспитательного потенциала дистанционного онлайн-обучения.

Аналогичные разработки в области педагогики проводятся Чарльзом Венкелем (Charles Wenkel) и Джен Кингсли (Jan Kingsley)? представленные в книге «Higher Education in Virtual Worlds: Teaching and Learning in Second Life (International Perspectives on Education and Society)». Виртуальными мирами авторы называют новый интерфейс, с помощью которого люди могут встречаться и сотрудничать с другими людьми на групповых собраниях и вдвоём, используя свой естественный голос, обмениваясь презентациями Power Point, видео, другими видами моделирования и ролевых игр [63].

Нам представляется, что понятие «виртуальные миры» осознаётся специалистами в этой области как параллельная, вторая жизнь человека: первая – реальная, вторая – виртуальная. Известно, что виртуальную жизнь, в отличие от реальной, можно программировать множеством вариантов любой ситуации. Именно поэтому обучение в Second Life уже полтора десятилетия рассматривается методистами и педагогами как важнейший вид обучения.

Виртуальный опыт при таком обучении может быть доведён до совершенства для его успешного использования в реальной – первой – жизни (First Life) обучающегося, ибо пробы и ошибки анализируются и исправляются безболезненно, не отражаясь на судьбе обучающегося в реальной жизни. Благодаря широкой вариативности и возможности «прожить жизнь» разных персонажей, самостоятельно обдумывать последствия тех или иных принятых решений, много раз «прокрутить» оптимальную ситуацию, изменяя каждый раз условия её реализации, обучающийся в Second Life приобретает не только теоретические знания, но и навык их использования в разных условиях и ситуациях.

Ч. Венкель и Дж. Кингсли отмечают также экономическую выгоду и экологическую пользу дистанционного онлайн-обучения для человека и социума. Они указывают, что выбор этой формы обучения позволяет классам, группам собираться без накладных

расходов, которые возникают при традиционном использовании классных комнат и аудиторий. Кроме того, устраняется воздействие на окружающую среду, связанное с поездками на работу [63]. Ролевые игры в виртуальных мирах Second Life – это, по своей сути, игры, максимально приближенные к реальной жизни как по содержательным возможностям выбора, так и по дизайну. Персонажи – аватары – могут участвовать как в вербальной, так и в невербальной (передвижение, мимика, жестикуляция) коммуникации, создавая непосредственность общения, способствующую оптимальному усвоению учебного материала и практических навыков социального поведения.

Мастерство программистов и дизайнеров, создающих такие учебные материалы, заключается в умении создать как можно большее количество причинно-следственных цепочек, обусловленных разными психофизиологическими и социальными особенностями персонажей, которые должны вести себя максимально правдиво. Авторы таких обучающих программ стремятся к тому, чтобы принятие решений персонажами было аналогичным принятию решений искусственным интеллектом.

В работах В. А. Жильцова в рамках концепции электронного образовательного ресурса нового поколения исследуются проблемы виртуальной симуляции аутентичной языковой среды с помощью интегрированных электронных образовательных материалов. Как и американские учёные, он, конкретизируя объект, предмет и материал исследования, предлагает разнообразные модели виртуальных миров в системе дистанционного обучения РКИ. В. А. Жильцов уточняет понятие «виртуальные миры», понимая их как трёхмерные образовательные социальные сети на компьютерных платформах [17].

В рамках разных лингвистических специализаций сегодня предлагается немало как одновекторных, так многовекторных, системных и комплексных исследований в области дистанционного онлайн-обучения.

Ещё в 1980-е годы в разных научных центрах проводились экспериментальные исследования способностей человека к усвоению иностранных языков. Результатом работы явились многие положения, которые сегодня учитываются авторитетными методистами в области преподавания иностранных языков. Так, М. Г. Каспарова сделала вывод о том, что успешность овладения языком коррелирует с рядом личностных и коммуникативных особенностей человека [23]. М. К. Кабардов и С. А. Изюмова в процессе эксперимента выявили «два типа овладения иностранным языком» [19; 20, с. 24]: *коммуникативный*, или *интуитивно-чувственный*, характерный для лиц с высокой лабильностью нервной системы; и *лингвистический*, или *некоммуникативный, рационально-логический*) – у лиц с инертной нервной системой. В начале 2000-х годов М. К. Кабардов после повторного эксперимента и анализа многолетней практической деятельности в области преподавания иностранных языков уточнил данную типологию: в докторской диссертации он заявляет о трёх типах овладения иностранным языком: коммуникативно-речевом (I), когнитивно-лингвистическом (II) и смешанном (III). Наиболее высокий уровень овладения навыками говорения на иностранном языке и понимания иноязычной речи при её аудировании и чтении в условиях интенсивного обучения учёный зафиксировал у лиц с I типом (коммуникативным / коммуникативно-речевым). У лиц же со II типом овладения иностранным языком (когнитивным / когнитивно-лингвистическим) успехи были лучшими в условиях традиционного обучения с использованием сознательного и комбинированного методов обучения [21].

В 2020–2021 гг. С. С. Пашковская, развивая концепцию М. К. Кабардова, попыталась установить зависимость уровня овладения иностранными языками учащихся коммуникативно-речевого и когнитивно-лингвистического типов от форм работы: при непосредственном общении с преподавателем в аудитории или при дистанционном онлайн-обучении на доступных интернет-платформах. Смешанный тип в опубликованных результатах

эксперимента не описан. Обнаружилось, что в условиях дистанционного онлайн-обучения около 20 % учащихся II типа (когнитивно-лингвистического) улучшили свои результаты в овладении иностранным языком. Это те, для кого возникают трудности коммуникации на традиционном свою очередь, некоторые учащиеся I (коммуникативно-речевого) типа, которые охотно вступали в разговор с преподавателем в условиях живого общения в аудитории, начинают вести себя замкнуто на онлайн-занятиях и теряют интерес к коммуникации на иностранном языке [34, с. 94–95].

Наш анализ целей и задач современных исследований, посвящённых проблемам дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам, свидетельствует о том, что практически все исследователи и методисты пытаются определять место и роль онлайн-обучения иностранным языкам в образовательном кластере общества.

Глубокое обоснование актуальности данной формы обучения и её роли в образовательном пространстве представлены в работах О. А. Бабелюк, М. А. Бовтенко, И. Л. Борисовой, Н. Бьорна-Андерсена (Niels Bjorn-Andersen), А. Д. Гарцова, Ю. А. Гузь, А. Инаки (Alejandro Inaki), Н. А. Коляды, Л. А. Константиновой, Д. Ледермана (Daug Lederman), А. А. Мелконян, А. И. Пенчевой, О. И. Руденко-Моргун, Ч. Санчес (Ciarrusta Sanchez), Н. Тодоровой (Nelly Todorova), Л. И. Шаповаловой [напр.: 8; 35; 41; 49; 51; 58; 59; 61]. Многие исследователи, обобщая опыт дистанционного онлайн-обучения, выделяют особенности использования такой формы работы в том или ином кластере учебной деятельности. Так, нередко обобщается опыт и выдвигаются рекомендации по работе онлайн на подготовительных курсах для сдачи вступительных экзаменов на бакалаврские и магистерские программы, для сдачи экзаменов на тот или иной уровень владения иностранным языком, для овладения специальными знаниями в рамках того или иного иностранного языка [напр.: 22; 57]; для изучения иностранных языков в общеобразовательной [напр.:10] и высшей школе [напр.: 32; 37]; для повышения профессиональной квалификации лингвистов [напр.: 1].

Методики преподавания иностранных языков многообразны, поскольку учитывают всевозможные факторы, оказывающие влияние на уровень и объём изучаемого материала. Среди этих факторов, например, мотивация учащихся в их работе по усвоению того или иного иностранного языка, условия работы, психофизиологические особенности и культурные традиции учащихся и учителей, опыт работы преподавателей, степень близости родного и изучаемого языков, традиции и предпочтения в выборе одной из методик обучения тому или иному языку или набору этих методик, а также другие факторы.

Выше мы приводили пример использования на новом уровне методики моделирования и коррелирующей с ней методики трансформации языковых систем и отдельных речевых форм в совершенно новой методике создания и функционирования «виртуальных миров». Здесь же много новых возможностей приобретает методика проведения ролевых игр.

Приспосабливая методики и технологии обучения иностранным языкам, ставшие традиционными в разное время и заслужившие признание специалистов и учащихся, учёные и практики вырабатывают стратегии интеграции в дистанционное онлайн-обучение мультимедиа технологий [напр.: 25], видеоматериалов [напр.: 24]; сравнивают специфику обмена вербальными и невербальными сигналами в условиях онлайн и офлайн обучения [напр.: 62]. Стратегии интеграции достижений, имеющихся в разных методиках преподавания иностранных языков, в онлайн-обучение активно разрабатываются и психологами, и лингвистами, и методистами-практиками, и специалистами в области IT-технологий. Среди таких исследований следует отметить разработку приёмов повышения мотивации учащихся при обучении онлайн и методов преодоления трудностей гибридного обучения, способов применения имеющегося интерактивного контента и таксономии Бенджамина Блума в процессе развития коммуникативной активности и вербальной креативности учащихся.

Значительное место уделяется особенностям приспособления методических традиций каждой страны, в которой резко расширились сферы языкового онлайн-образования [напр.: 42; 50; 36, доклады С. С. Аду, Ю. М. Алюниной, Ю. Р. Амлинской, О. Н. Коротковой, В. Б. Куриленко и содокладчиков, Д. И. Мериновой, И. Сухаревой, В. В. Филипповой и Р. Р. Шамсутдиновой].

Дистанционное онлайн-обучение опирается на разработки, которые дают много новых форм и возможностей для эффективной работы. Новизна результатов – неотъемлемая составляющая любых успешных исследований. Не является исключением и работа, направленная на поиск новых технологических возможностей дистанционного обучения на онлайн-платформах и разработку на базе внедряемых в образовательный процесс технологий оригинальных методик, использование которых при традиционных формах обучения затруднительно либо невозможно. Выше мы широко осветили новую методику создания и функционирования «виртуальных миров» (virtual worlds) / второй (= параллельной) жизни (Second Life).

Инновационными можно считать общие подходы к технологиям и игровым механикам многопользовательских трёхмерных виртуальных миров в онлайн-обучении иностранным языкам, предложенные Э. Г. Азимовым, А. Н. Богомоловым, О. А. Великосельским, В. А. Жильцовым [напр.: 2; 9; 11], исследование С. А. Белозёровым возможностей и роли аватар-опосредованной деятельности в таких виртуальных мирах [напр.: 6; 7], в том числе при осуществлении литературного анализа произведений [напр.: 53]. Серьёзное внимание уделяется проблемам взаимодействия человека и электронной техники в проектировании интерактивности в цифровых учебных средах, различных интерфейсах, в том числе совмещённых [напр.: 28; 44]. Разрабатываются также новые технологии массовых открытых онлайн-курсов, которые известны у специалистов как *технологии MOOCs (Massive Open Online Courses)* [напр.: 30]. Новой оказывается такая процедура электронной лингводидактики как

мультимедийное упражнение, предлагаемое как средство оптимизации онлайн-обучения иностранным языкам [напр.: 18]. Кроме того, лингвисты активно занимаются поисками новых цифровых форматов и выработкой новых критериев эффективности онлайн-обучения иностранным языкам в условиях виртуальной образовательной среды [36].

Повышение квалификации школьных учителей и профессорско-преподавательского состава вузов для приобретения профессионального уровня владения новейшими обучающими технологиями, в том числе технологиями онлайн-обучения иностранным языкам, – важнейший вектор деятельности методической службы во всех органах образования.

Немало разработок непосредственно посвящены содержанию и способам усовершенствования знаний и навыков преподавателей иностранных языков для эффективной работы в условиях дистанционного онлайн-обучения. Делаются и практические шаги с целью научить педагогический персонал работе онлайн на разных интернет-платформах, которые рекомендуют использовать как обучающие. В этом направлении известны немногочисленные работы Э. Г. Азимова, С. Н. Макеевой, А. Джансем (Anchelee Janssem), некоторых других исследователей [напр.: 3; 29; 48; 36]. Ряд учебных заведений, административных и исследовательских учреждений сферы педагогики, методисты многих стран, своевременно отреагировав на вызовы времени, организовали разные формы работы: семинары, вебинары, курсы – по повышению квалификации школьных учителей и преподавателей вузов в сфере методики и технологий онлайн-обучения иностранным языкам длительностью от нескольких дней до нескольких месяцев. Например, вебинар «Использование ИКТ для организации групповой работы на уроках РКИ», ведущим разработчиком которого является А. М. Пуляевская; Республиканский научно-практический семинар «Проблемы онлайн-преподавания филологических дисциплин в высшей школе»

(сентябрь 2021 г., кафедра общего и славянского языкознания ОНУ им. И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина) и др.

Среди преподавателей приобрели популярность свободные бесплатные онлайн-курсы Coursera / Learning to Teach Online («Учимся онлайн-преподаванию», г. Сидней, Австралия) для получения начальных знаний в течение 4 недель (7 модулей). Эти онлайн-курсы организованы Университетом Нового Южного Уэльса (UNSW Sydney – University of New South Wales). Занятия проводятся на английском языке с возможностью выбора субтитров ещё на 8 языках. На начало марта 2022 года на курсах было зарегистрировано более 153000 слушателей [43]. В США создана онлайн-платформа «Teachable», на которой можно после одобрения профессиональных экспертов разместить и представить перед слушателями разработанные преподавателями онлайн-курсы по разным дисциплинам и для разных категорий учащихся [60]. Однако специалисты в области педагогики всего мира и, разумеется, методисты-языковеды находятся в состоянии поиска содержания и новых форм получения школьными учителями и преподавателями вузов навыков эффективного дистанционного онлайн-обучения школьников, студентов, курсантов.

Школьники, студенты, курсанты, изучающие иностранные языки, также нуждаются в получении знаний и навыков эффективной работы в условиях дистанционного онлайн-обучения. Разумеется, в ряде случаев программой предусмотрено их обучение этому на занятиях по информатике.

Однако специфику работы по овладению иностранными языками в условиях дистанционного онлайн-обучения, последовательность конкретных действий по выполнению определённых видов работы, представление возможностей той или иной платформы – задача педагога-филолога. Основные разработки филологов по этому исследовательскому вектору обычно посвящены изучению и проверке приёмов оптимизации процессов усвоения учащимися новых технологий, применяемых в учебном процессе, и попытки их

стандартизации с целью универсализации использования. Изучение студенческого вектора дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам свидетельствует о большом разнообразии проблем, решение которых даст возможность приблизить результаты дистанционного и традиционного способов обучения учащихся. Среди обсуждаемых проблем чаще всего исследователи обращаются к изучению вопросов развития самообразовательной и социокультурной компетенции учащихся в условиях дистанционного онлайн-обучения [напр.: 12; 15], использования интернет-материалов разных жанров в учебных целях и усвоения навыков владения иностранными языками с применением различных компьютерных технологий [напр.: 31; 38; 39; 36]. Имеются также пособия с инструкциями, правилами, советами учащимся, призванные помочь в достижении эффективного усвоения учебного материала, предложенного для дистанционного изучения на онлайн-занятиях [45; 46; 48].

И, наконец, назовём некоторые обучающие системы, учебники, учебные пособия и учебные комплексы, которые созданы для изучения иностранных языков в условиях дистанционного онлайн-обучения. Авторы этих учебных материалов ставят разные цели, которые, прежде всего, направлены на достижение определённого уровня знаний того или иного языка. Эти учебные пособия и учебники различаются по формату: от традиционных печатных изданий до учебных платформ в Интернете. Они предназначены для разного контингента учащихся.

Из специализированных обучающих систем одной из наиболее современных можно считать электронную обучающую систему «Podcast Français facile» [56], предназначенную для изучения французского языка. Эта система представляет собой комплекс электронных учебных пособий для разных видов учебной деятельности. Содержание этого учебного комплекса периодически обновляется. Его авторы работают сегодня над тем, чтобы на его базе создать комплекс с использованием технологии трёхмерных

виртуальных миров. О необходимости использования данной технологии при онлайн-обучении иностранным языкам заявляют специалисты многих стран.

Однако, по нашему мнению, IT-технологии смогут активно использоваться в учебной работе, связанной с изучением иностранных языков, только тогда, когда минимальным набором таких технологий, нужных для создания учебных языковых комплексов, будут владеть специалисты, профессионально владеющие разными, в том числе традиционными, методиками преподавания этих языков.

Большая часть учебного материала, который используют сегодня в процессе изучения иностранных языков на онлайн-платформах, являются бумажно-электронными гибридами: параллельно функционируют учебники и учебные материалы других жанров на бумажном и электронном носителях. При этом образцом считают печатный продукт [напр.: 5; 52]. Креативные педагоги нередко дополняют материал собственными разработками как для всех учащихся, так и индивидуальными и контрольными заданиями, трансформируя первоначальный вариант в своеобразный учебный комплекс, часть материала которого имеется только в электронном виде и может мобильно обновляться. Наличие авторских прав на базовый учебник не даёт возможности полностью его обновить новому авторскому коллективу. Учитывая это, многие авторские коллективы занимаются мониторингом своих учебников и учебных пособий и, по необходимости, предлагают педагогам-языковедам и учащимся мобильные приложения для использования на разных электронных носителях, периодически обновляя и дополняя эти приложения [напр.: 13; 14; 64].

С начала 2000-х годов в научной литературе стали появляться исследования, в которых предлагаются теоретические основы и проекты создания пособий и систем для дистанционного онлайн-обучения, анализируются уже имеющиеся [напр.: 33; 4; 27]. Наиболее авторитетным стало пособие А. И. и И. А. Башмаковых [4], в котором

авторы изложили методологию разработки компьютерных учебников и обучающих систем. Основное внимание, по их мнению, следует уделять стадии концептуального проектирования, на которой формируется облик продукта, определяется его содержательная направленность, специфицируются основные функции и важнейшие характеристики, вырабатываются принципиальные дидактические и программно-технические решения. В ней рассмотрена классификация компьютерных средств обучения, принципы и способы структуризации учебного материала, модели, описывающие порядок навигации по его структурным единицам, приёмы компьютерной дидактики, методы и алгоритмы контроля знаний, методика выбора инструментальных средств разработки. Предложены модели и методы генерации учебно-тренировочных задач, даны важные советы, ценные для любого преподавателя, поставленного перед необходимостью работать со своими учащимися дистанционно в онлайн-режиме.

В сборнике материалов китайских педагогов, появившемся в Интернете в 2020 году, собраны ценные советы по организации, формам и содержанию онлайн-преподавания [47]. Этим же целям служит электронный учебник-справочник для преподавателей, появившийся в США и созданный группой преподавателей Колорадского университета в Боулдере (University of Colorado Boulder) [55]. Этот учебник обновляется авторами: в нём появляются новые результаты наблюдений, советы по улучшению онлайн-преподавания.

В научных и методических журналах можно встретить дискуссионные статьи о качестве обучающих систем, учебников, учебных пособий, отдельных материалов, предлагаемых для дистанционного онлайн-обучения разным иностранным языкам. Наиболее дискуссионным является вопрос об оптимальном формате таких учебников и обучающих систем [напр.: 16]. По нашему мнению, подобные дискуссии сегодня нужны. Они помогают ускорить работу по созданию оптимально необходимых учебных

материалов для дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам. Однако данная проблема обсуждается редко, поскольку пока ещё не выработаны единые подходы к такой форме учебной работы, да и рассматривается она обычно как вспомогательная, дополнительная.

Выводы. Таким образом, вынужденную всеобщую «онлайн-технологизацию» образовательного процесса можно рассматривать как адаптивную реакцию современного общества, в котором приоритетными стали жизнь и здоровье человека. Технологии онлайн-обучения, несмотря на сложности их освоения обучаемыми и обучающими, консерватизм образовательных традиций, помогают сегодня не останавливать в сложной ситуации учебный процесс и добиваться в новых реалиях усвоения знаний и навыков, предусмотренных программами обучения.

Наше исследование показало, что системная разработка проблем, связанных с созданием эффективных способов дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам, в целом, находится на начальной, прагматической стадии. Однако у ряда авторских коллективов, создающих учебные материалы разных жанров, имеется понимание проблемы и некоторых путей её решения. Изучение проблем дистанционного онлайн-обучения иностранным языкам на современном этапе можно свести к шести исследовательским векторам:

- определение места и роли онлайн-обучения иностранным языкам в образовательном кластере общества;

- в соответствии с принципом «не навреди», интеграция наиболее ценных методик и технологий традиционных способов обучения иностранным языкам в новейшие процессы диджитализации, приспособление их к инновационным средствам дистанционного онлайн-обучения;

- поиск новых технологических возможностей дистанционного обучения на онлайн-платформах и разработка на базе внедряемых в образовательный процесс технологий оригинальных методик;

- содержание и способы повышения квалификации школьных учителей и профессорско-преподавательского состава вузов для приобретения профессионального уровня владения новейшими обучающими технологиями, в том числе технологиями онлайн-обучения иностранным языкам;

- выявление, изучение и мониторинг приёмов оптимизации процессов усвоения учащимися новых технологий, применяемых в учебном процессе, и попытки их стандартизировать с целью универсализации использования;

- создание и научно-методический анализ обучающих систем, учебников, учебных пособий и учебных комплексов, которые используются в процессе онлайн-обучения иностранным языкам.

Современные исследования актуальных вопросов дистанционного онлайн-преподавания иностранных языков помогают ускорить работу по созданию оптимально необходимых учебных материалов для этой формы обучения иностранным языкам. Однако данная проблема обсуждается редко, поскольку пока ещё не выработаны единые подходы к такой форме учебной работы, да и рассматривается она обычно как вспомогательная, дополняющая традиционные формы офлайн-обучения.

Литература

1. Адамия З. К. О роли марафона вебинаров для преподавателей русского языка в Грузии. *Программа Международной научно-практической конференции «Возможности и проблемы онлайн-обучения русскому языку в мировом образовательном процессе в эпоху пандемии»* (Ун-т Пулы им. Юрая Добрилы, г. Пула, Хорватия, 1–3.12.2020). С. 12.

2. Азимов Э. Г., Жильцов В. А. Использование технологий виртуальных миров в дистанционном обучении РКИ. *Русский язык за рубежом*, 2016. № 4 (257). С. 111–116.

3. Азимов Э. Г. Изучение методики преподавания РКИ в массовых открытых онлайн-курсах повышения квалификации. *Русский язык за рубежом*, 2017. № 4 (263). С. 12–18.

4. Башмаков А. И., Башмаков И. А. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. М. : Филинь, 2003. 616 с.

5. Бегенева Е. И. Русская газета к утреннему кофе : интерактивный курс русского языка. Модуль 1. М. : Рус. яз. Курсы, 2010. 248 с.

6. Белозёров С. А. Аватар-опосредованная деятельность и виртуальные миры. *Дистанционное и виртуальное обучение*, 2014. № 9. С. 37–52.
7. Белозёров С. А. Виртуальные миры: анализ содержания психологических эффектов аватар-опосредованной деятельности. *Экспериментальная психология*. М.: Моск. гор. психолого-педагогический ун-т, 2015. Т. 8. № 1. С. 94–105.
8. Бовтенко М. А., Гарцов А. Д., Ельникова С. И., Жуков Д. О., Руденко-Моргун О. И. Компьютерная лингводидактика : теория и практика : Курс лекций. М.: Изд-во РУДН, 2006. 211 с.
9. Богомолов А. Н. Научно-методическая разработка виртуальной языковой среды дистанционного обучения иностранному (русскому) языку : автореф. дис. ... докт. пед. наук. М., 2008. 43 с.
10. Васильева Н. А., Семёнова Е. С. Использование Интернет-ресурсов в развитии навыков устной и письменной коммуникации у школьников на уроках английского языка. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 371–375.
11. Великосельский О. А. Использование технологии трёхмерных виртуальных многопользовательских миров при обучении русскому языку как иностранному : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Санкт-Петербург, 2004. 24 с.
12. Губанова И. В. Развитие самообразовательной компетенции обучающихся в электронной образовательной среде по иностранному языку. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 376–379.
13. Гусева И. С., Румянцева Н. М. Russian for Beginners : Мультимедийное приложение для Apple iOS к печатному учебнику «Интенсивный курс русского языка». М.: Дрофа, 2013. 159 с. URL: <https://itunes.apple.com/us/app/russian-for-beginners/id600377081?mt=8/>; <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
14. Гусева И. С., Румянцева Н. М. Easy Russian. Мультимедийное приложение для Apple iOS к печатному учебнику «Интенсивный курс русского языка». М.: Дрофа, 2013. 159 с. URL: [https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8](https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8;); <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
15. Данилова М. Л., Семёнова Е. С. Эффективность использования Интернет-ресурсов в процессе формирования социокультурной компетенции. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 380–384.
16. Дунаева Л. А., Руденко-Моргун О. И., Частных В. В. Электронная книга или интерактивный коммуникативный учебник? *Вестник ЦМО МГУ*, 2001. № 2. С. 68–72.

17. Жильцов В. А. Компьютерное моделирование языковой среды в дистанционном обучении РКИ (уровни А2–В1) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. М., 2019. 20 с.
18. Зубарева Ю.М. Мультимедийное упражнение как новая структурная единица методической организации учебного материала в практике обучения РКИ : дис. ... канд. пед. наук. Тула 2017. 243 с.
19. Изюмова С. А., Кабардов М. К. Успешность обучения иностранному языку интенсивными методами у лиц с разными физиологическими предпосылками. *Проблемы психофизиологии : тезисы научных сообщений психологов*. М., 1983. Ч. 1. С. 81–83.
20. Кабардов М. К. Роль индивидуальных различий в успешности овладения иностранным языком : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. М., 1983. 27 с.
21. Кабардов М. К. Коммуникативные и когнитивные составляющие языковых способностей : индивидуально-типологический подход : дис. докт. психол. наук : 19.00.01. М., 2001. 354 с.
22. Каракозов С. Д., Маняхина В. Г. Массовые открытые онлайн-курсы в зарубежном и российском образовании. *Вестник РУДН. Информатизация образования*, 2014. № 3. С. 24–29.
23. Каспарова М. Г. Развитие иноязычных способностей как основа индивидуализации обучения иностранному языку. *Иностранные языки в школе*, 1988. № 5. С. 43–48.
24. Кашпирева Т. Б., Соловьёва Т. А. Видеоматериалы на занятиях по РКИ: развитие коммуникативной компетенции в иностранной аудитории. *Молодой учёный*, 2016. № 13-2 (117). С. 43–45.
25. Кашук С. М. Стратегия интеграции мультимедиа технологий в систему языкового образования (на примере обучения французскому языку) : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. М., 2014. 427 с.
26. Керекеша Д. Теория игр. Лекции. *Рішельєвський дистанційний* : YouTube канал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zCbDh9xdvNQ/>
27. Константинова Л. А., Зубарева Ю. М., Пронина Е. В. Электронный учебник РКИ – современный образовательный ресурс нового поколения: монография. Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2014. 92 с.
28. Лебедева М. Ю. Проектирование интерактивности в цифровых учебных средах (на примере системы дистанционного обучения РКИ). *Динамика языковых и культурных процессов в современной России* : Материалы V Конгресса РОПРЯЛ. Санкт-Петербург, 2016. № 5. С. 1879–1883.
29. Макеева С. Н. Массовые открытые онлайн-курсы в профессиональной подготовке учителя английского языка. *Иностранные языки в школе*, 2015. № 4. С. 45–50.
30. Мещерякова О. И. Технологии MOOCs и их использование при организации смешанного обучения. *Дистанционное и виртуальное обучение*, 2016. № 3. С. 18–29.

31. Мурзагулова И. Ш. Использование мобильных приложений как средство совершенствования иноязычных лексических навыков в школе. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 393–401.
32. Нижник С. Г. Дистанционное обучение в высшем профессиональном образовании. *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки*. Тула : Изд-во ТГУ, 2013. Вып. 3. Ч. 2. С. 221–225.
33. Низовая И. Ю. Теория и практика создания электронного учебника по русскому языку как иностранному : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.02. М., 2001. 153 с.
34. Пашковская С. С. Как подставить плечо, а не подножку студентам во время онлайн-обучения русскому языку как иностранному. *Русистика*. М.: РУДН, 2021. Т. 19. № 1. С. 85–101.
35. Пенчева А. И. Роль цифровых технологий для оптимизации обучения РКИ студентов и взрослых. *Программа Международной научно-практической конференции «Возможности и проблемы онлайн-обучения русскому языку в мировом образовательном процессе в эпоху пандемии»*. Пула, Хорватия, 1–3.12.2020. С. 5.
36. Программа Международной научно-практической конференции «Возможности и проблемы онлайн-обучения русскому языку в мировом образовательном процессе в эпоху пандемии». Пула, Хорватия, 1–3.12.2020. 14 с.
37. Смирнова М. Н. Использование интерактивных технологий при обучении студентов-заочников английскому языку. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 121–125.
38. Сокеркина О. В., Золотопуп Д. В. Интернет-блоги в обучении иностранным языкам. *Современные методы и технологии преподавания иностран* Яковлева, 2019. С. 402–408.
39. Шарафиева Р. И. Компьютерные технологии на уроках английского языка как средство реализации метапредметного подхода. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 409–412.
40. Antonacci D., DiBartolo S. & others. The Power of Virtual Worlds in Education: A Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning. *ANGEL Learning Isle Steering Committee*. Inc. White Paper, July 2008. 8 p. URL : <http://edtc6325group2coopproject.pbworks.com/w/file/fetch/78728054/The%20Power%20of%20Virtual%20Worlds%20in%20Education.pdf>
41. Babelyuk O. A. Higher Education in Cyber Society: Pros and Cons. *Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація*. Одеса : Фенікс, 2019. С. 22–24. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12235/>

42. Babelyuk O. A., Koliassa O. V., Kushlyk O. P., Smaglyi V. M. Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID-19 Lockdown in Ukraine. *Arab World English Journal. Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*. 2020. November. P. 4–15.

43. Coursera / Learning to Teach Online («Учимся онлайн-преподаванию»). URL: <https://ru.coursera.org/courses?query=online%20teaching/>; <https://www.coursera.org/learn/teach-online/>

44. Gerhard M., Moore D., Hobbs D. Embodiment and copresence in collaborative interfaces. *Human-Computer Studies*. 2004. Vol. 61 (4). P. 453–480.

45. Heiduschke S. Der virtuelle Bachelor : Deutsch studieren online. *IDV-Magazin*. 2019, Juni. Nr. 95. P. 41–45.

46. Heiduschke S., Prats D. Building and Sustaining Language Degrees Online: The Case of German and Spanish. *Online Language Teaching Research: Pedagogical, Academic and Institutional Issues*. Corvallis, OR : Trysting Tree Books, 2017. P. 151–172.

47. Huang R. H., Liu D. J., et al. Handbook on facilitating flexible learning during educational disruption: The Chinese experience in maintaining uninterrupted learning in COVID-19 outbreak. Beijing : Smart Learning Institute of Beijing Normal University, 2020. URL : <http://www.alecso.org/nsite/images/pdf/1-4-2.pdf/>

48. Janssen A. The Feasibility of Foreign Language Online Instruction During the Covid-19 Pandemic : A Qualitative Case Study of Instructors' and Students' Reflections. *International Education Studies*. Canadian Center of Science and Education, 2021. Vol. 14, No 4.

49. Kolyada N., Shapovalova L., Guz Y., & Melkonyan A. Distance Learning of a Foreign Language – Necessity or Future. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. 2021. Issue 16(04). P. 167–187.

50. Kozarenko O. Enseignement à distance lors de la pandémie de COVID-19 : enjeux d'enseignants de français langue étrangère (FLE) de Russie. *Formation et profession*. 2020. Vol. 28. Nr 4, Special. P. 1–11.

51. Lederman D. Growth for Online Learning. Inside Higher Education. URL : <https://www.insidehighered.com/news/2013/01/08/survey-finds-online-enrollments-slow-continue-grow#.UTpqK6RUk3B.delicious/>

52. Lubensky S., Ervin G., McLellan L., Jarvis D. Nachalo : in 2 vol. 2nd ed. USA : McGraw-Hill Education, 2002.

53. McAleer Balkun M., Zedeck M., Trotta H. Literary Analysis as Serious Play in Second Life. *Higher education in virtual worlds : teaching and learning in second life*. USA : Emerald Group Publishing Limited, 2009. P. 141–159.

54. Moore M. G., Kearsley G. Distance education: a systems view of online learning. Belmont, CA : Wadsworth Cengage Learning, 2012. 361 p.

55. O'Keefe L., Rafferty J., Gunder A., Vignare K. Delivering high-quality instruction online in response to COVID-19: Faculty playbook. Every Learner Everywhere. Boulder, CO, 2020. May 18. URL: <http://www.everylearnereverywhere.org/resources/>

56. Podcast Français facile.com : apprendre le Français facilement : Cycle de tutoriels interactifs. URL: <https://www.podcastfrancaisfacile.com/>

57. Radford A. W. Learning at a Distance : Undergraduate Enrollment in Distance Education Courses and Degree Programs : Statistics in Brief. National Center for Education Statistics. URL: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2012154/>

58. Sanchez C., Inaki A. EdTech Knowledge Pack on Remote Learning Response to COVID-19. 2020. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/925611587160522864/KnowledgePack-COVID19-RemoteLearning-LowResource-EdTech/>

59. Sanz-Sanchez I, Rivera-Mills S. V., Morin R. (eds.). Online Language Teaching Research: Pedagogical, Academic and Institutional Issues. Corvallis, OR: Trysting Tree Books, 2017. 180 p. URL: <https://doi.org/10.5399/osu.ubi1/>

60. Teachable. URL: <https://teachable.com/teach-online/>

61. Todorova, N., Bjorn-Andersen, N. University learning in times of crisis: The role of IT. *Accounting Education*. 2011. No 20 (6). P. 597–599.

62. Walther J., Loh T., Granka L. (2005). Let me count the ways: The interchange of verbal and nonverbal cues in computer-mediated and face-to-face affinity. *Journal of Language and Social Psychology*. 2005. Vol. 24 (1). P. 36–65.

63. Wenkel Ch., Kingsley J. Higher education in virtual worlds: teaching and learning in Second Life (international perspectives on education and society). Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited, 2009. 259 p.

64. Wiatr-Kmieciak M., Wujec S. Вот и мы : Мультимедийное приложение для мультибуков к печатному учебнику. Warszawa: Szkolne PWN, 2012. URL: www.wszpwn.com.pl/

References

1. Adamia, Z. K. (2020), “On the role of a webinar marathon for teachers of the Russian language in Georgia”, *Program of the International Scientific and Practical Conference "Opportunities and problems of online teaching of the Russian language in the global educational process in the era of a pandemic"* (Juraj Dobrila University of Pula, Pula, Croatia, 1–3.12.2020) [“O roli marafona vebinarov dlya prepodavateley russkogo yazyka v Gruzii”, *Programma Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Vozmozhnosti i problemy onlayn-obucheniya russkomu yazyku v mirovom obrazovatel'nom protsesse v epokhu pandemii»* (Un-t Puly im. Yuraya Dobrily, Pula, Khorvatiya, 1–3.12.2020)], p. 12.

2. Azimov, E. G., Zhil'tsov, V. A. (2016), “The use of virtual world technologies in distance learning of Russian as a foreign language”, *Russian language abroad* [“Ispol'zovaniye tekhnologiy virtual'nykh mirov v distantsionnom obuchenii RKI”, *Russkiy yazyk za rubezhom*], No. 4 (257), pp. 111–116.

3. Azimov, E. G. (2017), “Studying the methods of teaching Russian as a foreign language in mass open online courses for advanced training”, *Russian language abroad* [“Izucheniye metodiki prepodavaniya RKI v massovykh otkrytykh

onlayn-kursakh povysheniya kvalifikatsii”, *Russkiy yazyk za rubezhom*], No. 4 (263), pp. 12–18.

4. Bashmakov, A. I., Bashmakov, I. A. (2003), *Development of computer textbooks and training systems [Razrabotka komp'yuternykh uchebnikov i obuchayushchikh sistem]*, Filin Publishing house, M., 616 p.

5. Begeneva, Ye. I. (2010), *Russian newspaper for morning coffee : an interactive course in the Russian language. Module 1 [Russkaya gazeta k utrennemu kofe : interaktivnyy kurs russkogo yazyka. Modul' 1]*, Russian language–Courses Publishing house, M., 248 p.

6. Belozеров, S. A. (2014), “Avatar-mediated activity and virtual worlds”, *Distance and virtual education [“Avatar-oposredovannaya deyatelnost' i virtual'nyye miry”]*, *Distantcionnoye i virtual'noye obucheniye*], No. 9, pp. 37–52.

7. Belozеров, S. A. (2015), “Virtual worlds : an analysis of the psychological effects content of avatar-mediated activity”, *Experimental psychology [“Virtual'nyye miry: analiz sodержaniya psikhologicheskikh effektov avatar-oposredovannoy deyatelnosti”]*, *Eksperimental'naya psikhologiya*], Moscow State University of Psychology and Education, M., vol. 8, no. 1, pp. 94–105.

8. Bovtenko, M. A., Gartsov, A. D., Yel'nikova, S. I., Zhukov, D. O., Rudenko-Morgun, O. I. (2006), *Computer linguodidactics: theory and practice: a course of lectures [Komp'yuternaya lingvodidaktika: teoriya i praktika: Kurs lektsiy]*, RUDN Publishers, M., 211 p.

9. Bogomolov, A. N. (2008), *Scientific and methodological development of a virtual language environment for distance learning in a foreign (Russian) language: Author's thesis [Nauchno-metodicheskaya razrabotka virtual'noy yazykovoy sredy distantsionnogo obucheniya inostrannomu (russkomu) yazyku: avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk]*, M., 43 p.

10. Vasil'yeva, N. A., Semenova, Ye. S. (2019), “Use of Internet resources in the development of oral and written communication skills in schoolchildren in English lessons”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages : Collection of scientific articles [“Ispol'zovaniye Internet-resursov v razvitiy navykov ustnoy i pis'mennoy kommunikatsii u shkol'nikov na urokakh angliyskogo yazyka”]*, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 371–375.

11. Velikosel'skiy, O. A. (2004), *Using the technology of three-dimensional virtual multi-user worlds in teaching Russian as a foreign language: Author's thesis [Ispol'zovaniye tekhnologii trekhmernykh virtual'nykh mnogopol'zovatel'skikh mirov pri obuchenii russkomu yazyku kak inostrannomu: avtoref. dis.... kand. ped. nauk]*, St. Petersburg, 24 p.

12. Gubanova, I. V. (2019), “Development of self-educational competence of students in the electronic educational environment in a foreign language”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages : Collection of scientific articles [“Razvitiye samoobrazovatel'noy kompetentsii obuchayushchikhsya v elektronnoy obrazovatel'noy srede po inostrannomu yazyku”]*, *Sovremennyye*

metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. statey], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 376–379.

13. Guseva, I. S., Rummyantseva, N. M. (2013), *Russian for Beginners: A multimedia application for Apple iOS for the printed textbook "Intensive Russian Language Course"* [*Russian for Beginners* Mul'timediynoye prilozheniye dlya Apple iOS k pechatnomu uchebniku «Intensivnyy kurs russkogo yazyka»], Drofa Publishing house, Moscow, 159 p. URL: <https://itunes.apple.com/us/app/russian-for-beginners/id600377081?mt=8/>; <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>

14. Guseva, I. S., Rummyantseva, N. M. (2013), *Easy Russian : Multimedia application for Apple iOS for the printed textbook "Intensive Russian Language Course"* [*Easy Russian: Mul'timediynoye prilozheniye dlya Apple iOS k pechatnomu uchebniku «Intensivnyy kurs russkogo yazyka»*], Drofa Publishing house, M., 159 p. URL: <https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8;> <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>

15. Danilova, M. L., Semyonova, Ye. S. (2019), “Efficiency of using Internet resources in the process of forming socio-cultural competence”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Coll. of scientific articles* [“Effektivnost' ispol'zovaniya Internet-resursov v protsesse formirovaniya sotsiokul'turnoy kompetentsii”, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov: sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 380–384.

16. Dunayeva, L. A., Rudenko-Morgun, O. I., Chastnykh, V. V. (2001), “Electronic book or interactive communicative textbook?” *Bulletin of the Center for International Education of Moscow State University. Philology. Culturology. Pedagogy. Methodology* [“Elektronnaya kniga ili interaktivnyy kommunikativnyy uchebnik?” *Vestnik TSMO MGU*], M., No. 2, pp. 68–72.

17. Zhil'tsov, V. A. (2019), *Computer modeling of the language environment in distance learning of Russian as a foreign language (levels A2–B1): Author's thesis* [*Komp'yuternoye modelirovaniye yazykovoy sredy v distantsionnom obuchenii RKI (urovni A2–V1): avtoref. dis.... kand. ped. nauk: 13.00.02*], M., 20 p.

18. Zubareva, Yu. M. (2017), *Multimedia exercise as a new structural unit of the methodological organization of educational material in the practice of teaching Russian as a foreign language: Thesis* [*Mul'timediynoye uprazhneniye kak novaya strukturnaya yedinitisa metodicheskoy organizatsii uchebnogo materiala v praktike obucheniya RKI: dis.... kand. ped. nauk*], Tula, 243 p.

19. Izyumova, S. A., Kabardov, M. K. (1983), “The success of teaching a foreign language by intensive methods in individuals with different physiological conditions”, *Problems of psychophysiology: theses of scientific reports of psychologists* [“Uspeshnost' obucheniya inostrannomu yazyku intensivnymi metodami u lits s raznymi fiziologicheskimi predposylkami”, *Problemy psikhofiziologii: tezisы nauchnykh soobshcheniy psikhologov*], M., part 1, pp. 81–83.

20. Kabardov, M. K. (1983), *The role of individual differences in the success of mastering a foreign language: Author's thesis* [*Rol' individual'nykh razlichiy v*

uspeshnosti ovladeniya inostrannym yazykom: avtoref. dis.... kand. psikhol. nauk: 19.00.01], M., 27 p.

21. Kabardov, M. K. (2001), *Communicative and cognitive components of language abilities: individual typological approach: Thesis [Kommunikativnyye i kognitivnyye sostavlyayushchiye yazykovykh sposobnostey: individual'notipologicheskiiy podkhod: dis. dokt. psikhol. nauk: 19.00.01]*, M., 354 p.

22. Karakozov, S. D., Manyakhina, V. G. (2014), “Massive open online courses in foreign and Russian education system”, *RUDN Journal of Informatization in Education* [“Massovyie otkrytye onlayn-kursy v zarubezhnom i rossiyskom obrazovanii”, *Vestnik RUDN. Informatizatsiya obrazovaniya*], M., no. 3, pp. 24–29.

23. Kasparova, M. G. (1988), “The development of foreign language abilities as a basis for the individualization of teaching a foreign language”, *Foreign languages at school* [“Razvitiye inoyazychnykh sposobnostey kak osnova individualizatsii obucheniya inostrannomu yazyku”, *Inostrannyye yazyki v shkole*], no. 5, pp. 43–48.

24. Kashpireva, T. B., Solov'yova, T. A. (2016), “Video materials in Russian as a foreign language classes: development of communicative competence in a foreign audience”, *Young scientist* [“Videomaterialy na zanyatiyakh po RKI: razvitiye kommunikativnoy kompetentsii v inostrannoy auditoria”, *Molodoy uchonyy*], no.13-2 (117). pp.43–45.

25. Kashchuk, S. M. (2014), *Strategy for integrating multimedia technologies into the system of language education (on the example of teaching French): Thesis [Strategiya integratsii mul'timedia tekhnologiy v sistemu yazykovogo obrazovaniya (na primere obucheniya frantsuzskomu yazyku): dis.... d-ra ped. nauk: 13.00.02]*, M., 427 p.

26. Kereksha, D. “Theory of games: Lectures”, *Rishelievskiy distance: YouTube channel* [“Teoriya igr: Lektsii”, *Rishel'yevs'ky distantsiynnyy: YouTube kanal*], URL : <https://www.youtube.com/watch?v=zCbDh9xdvNQ/>

27. Konstantinova, L. A., Zubareva, Yu. M., Pronina, Ye. V. (2014), *Electronic textbook of Russian as a foreign language – a modern educational resource of a new generation: monograph [Elektronnyy uchebnik RKI – sovremennyy obrazovatel'nyy resurs novogo pokoleniya: monografiya]*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 92 p.

28. Lebedeva, M. Yu. (2016), “Designing interactivity in digital learning environments (on the example of the RFL distance learning system)”, *Dynamics of linguistic and cultural processes in contemporary Russia: Proceedings of the V Congress of ROPRYAL* [“Proektirovaniye interaktivnosti v tsifrovyykh uchebnykh sredakh (na primere sistemy distantsionnogo obucheniya RKI)”, *Dinamika yazykovykh i kul'turnykh protsessov v sovremennoy Rossii: Materialy V Kongressa ROPRYAL*], St. Petersburg, no. 5, pp. 1879–1883.

29. Makeyeva, S. N. (2015), “Massive open online courses in the professional training of an English teacher”, *Foreign languages at school* [“Massovyie otkrytye onlayn-kursy v professional'noy podgotovke uchitelya angliyskogo yazyka”, *Inostrannyye yazyki v shkole*], no. 4, pp. 45–50.

30. Meshcheryakova, O. I. (2016), “MOOCs technologies and their use in blended learning”, *Distance and virtual education* [“Tekhnologii MOOCs i ikh ispol'zovaniye pri organizatsii smeshannogo obucheniya”, *Distantсионное i virtual'noye obucheniye*], No. 3, pp. 18–29.

31. Murzagulova, I. Sh. (2019), “The use of mobile applications as a means of improving foreign language lexical skills at school”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Collection of scientific articles* [“Ispol'zovaniye mobil'nykh prilozheniy kak sredstvo sovershenstvovaniya inoyazychnykh leksicheskikh navykov v shkole”, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov: sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 393–401.

32. Nizhnik, S. G. (2013), “Distance learning in higher professional education”, *Bulletin of Tula State University. Film Humanities* [“Distantсионное obucheniye v vysshem professional'nom obrazovanii”, *Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye nauki*], Publ. house of TSU, Tula, Issue 3, part 2, pp. 221–225.

33. Nizovaya, I. Yu. (2001), *Theory and practice of creating an electronic textbook on Russian as a foreign language: Thesis* [Teoriya i praktika sozdaniya elektronnoy uchebnykh knizhek po russkomu yazyku kak inostrannomu: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02], M., 153 p.

34. Pashkovskaya, S. S. (2021), “How to lend the shoulder, not to do harm during online learning Russian as a foreign language”, *Russian Language Studies* [“Kak podstavit' plecho, a ne podnozhku studentam vo vremya onlayn-obucheniya russkomu yazyku kak inostrannomu”, *Rusistika*], RUDN University Publishers, vol. 19, no. 1, pp. 85–101.

35. Pencheva, A. I. (2020), “The role of digital technologies for optimizing the teaching of Russian as a foreign language for students and adults”, *Program of the International Scientific and Practical Conference "Opportunities and problems of online teaching of the Russian language in the global educational process in the era of a pandemic"* (Juraj Dobrila University of Pula, Pula, Croatia, 1–3.12.2020) [“Rol' tsifrovyykh tekhnologiy dlya optimizatsii obucheniya RKI studentov i vzroslykh”, *Programma Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Vozmozhnosti i problemy onlayn-obucheniya russkomu yazyku v mirovom obrazovatel'nom protsesse v epokhu pandemii»* (Un-t Puly im. Yuraya Dobrily, g. Pula, Khorvatiya, 1–3.12.2020)], p. 5.

36. *Program of the International Scientific and Practical Conference “Opportunities and problems of online teaching of the Russian language in the global educational process in the era of a pandemic”* (University of Pula named after Juraj Dobrila, Pula, Croatia, 1–3.12.2020) [Programma Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Vozmozhnosti i problemy onlayn-obucheniya russkomu yazyku v mirovom obrazovatel'nom protsesse v epokhu pandemii» (Un-t Puly im. Yuraya Dobrily, g. Pula, Khorvatiya, 1–3.12.2020)], 14 p.

37. Smirnova, M. N. (2019), “The use of interactive technologies in teaching part-time students the English language”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Collection of scientific articles* [“Ispol'zovaniye interaktivnykh tekhnologiy pri obuchenii studentov-zaochnikov angliyskomu yazyku”, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov: sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 121–125.

38. Sokerkina, O. V., Zolotopup, D. V. (2019), “Internet blogs in teaching foreign languages”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Collection of scientific articles* [“Internet-blogi v obuchenii inostrannym yazykam”, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov: sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 402–408.

39. Sharafieva, R. I. (2019), “Computer technologies in English lessons as a means of implementing the meta-subject approach”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Collection of scientific articles* [“Komp'yuternyye tekhnologii na urokakh angliyskogo yazyka kak sredstvo realizatsii metapredmetnogo podkhoda”, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov: sb. nauch. statey*], Chuvash I. Ya. Yakovlev State Normal Univ., Cheboksary, pp. 409–412.

40. Antonacci D., DiBartolo S. & others. The Power of Virtual Worlds in Education: A Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning. *ANGEL Learning Isle Steering Committee. Inc. White Paper, July 2008. 8 p. URL : <http://edtc6325group2coopproject.pbworks.com/w/file/fetch/78728054/The%20Power%20of%20Virtual%20Worlds%20in%20Education.pdf>*

41. Babelyuk O. A. Higher Education in Cyber Society: Pros and Cons. *Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація*. Одеса : Фенікс, 2019. С. 22–24. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12235/>

42. Babelyuk O. A., Koliasa O. V., Kushlyk O. P., Smaglii V. M. Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID-19 Lockdown in Ukraine. *Arab World English Journal. Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*. 2020. November. P. 4–15.

43. Coursera / Learning to Teach Online («Учимся онлайн-преподаванию»). URL: <https://ru.coursera.org/courses?query=online%20teaching/>; <https://www.coursera.org/learn/teach-online/>

44. Gerhard M., Moore D., Hobbs D. Embodiment and copresence in collaborative interfaces. *Human-Computer Studies*. 2004. Vol. 61 (4). P. 453–480.

45. Heiduschke S. Der virtuelle Bachelor : Deutsch studieren online. *IDV-Magazin*. 2019, Juni. Nr. 95. P. 41–45.

46. Heiduschke S., Prats D. Building and Sustaining Language Degrees Online: The Case of German and Spanish. *Online Language Teaching Research: Pedagogical, Academic and Institutional Issues*. Corvallis, OR : Trysting Tree Books, 2017. P. 151–172.

47. Huang R. H., Liu D. J., et al. Handbook on facilitating flexible learning during educational disruption: The Chinese experience in maintaining undisrupted learning in COVID-19 outbreak. Beijing : Smart Learning Institute of Beijing Normal University, 2020. URL : <http://www.alecso.org/nsite/images/pdf/1-4-2.pdf/>
48. Janssen A. The Feasibility of Foreign Language Online Instruction During the Covid-19 Pandemic : A Qualitative Case Study of Instructors' and Students' Reflections. *International Education Studies*. Canadian Center of Science and Education, 2021. Vol. 14, No 4.
49. Kolyada N., Shapovalova L., Guz Y., & Melkonyan A. Distance Learning of a Foreign Language – Necessity or Future. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. 2021. Issue 16(04). P. 167–187.
50. Kozarenko O. Enseignement à distance lors de la pandémie de COVID-19 : enjeux d'enseignants de français langue étrangère (FLE) de Russie. *Formation et profession*. 2020. Vol. 28. Nr 4, Special. P. 1–11.
51. Lederman D. Growth for Online Learning. Inside Higher Education. URL : <https://www.insidehighered.com/news/2013/01/08/survey-finds-online-enrollments-slow-continue-grow#.UTpqK6RUk3B.delicious/>
52. Lubensky S., Ervin G., McLellan L., Jarvis D. Nachalo : in 2 vol. 2nd ed. USA : McGraw-Hill Education, 2002.
53. McAleer Balkun M., Zedeck M., Trotta H. Literary Analysis as Serious Play in Second Life. *Higher education in virtual worlds : teaching and learning in second life*. USA : Emerald Group Publishing Limited, 2009. P. 141–159.
54. Moore M. G., Kearsley G. Distance education: a systems view of online learning. Belmont, CA : Wadsworth Cengage Learning, 2012. 361 p.
55. O'Keefe L., Rafferty J., Gunder A., Vignare K. Delivering high-quality instruction online in response to COVID-19: Faculty playbook. Every Learner Everywhere. Boulder, CO, 2020. May 18. URL: <http://www.everylearnereverywhere.org/resources/>
56. Podcast Français facile.com : apprendre le Français facilement : Cycle de tutoriels interactifs. URL: <https://www.podcastfrancaisfacile.com/>
57. Radford A. W. Learning at a Distance : Undergraduate Enrollment in Distance Education Courses and Degree Programs : Statistics in Brief. National Center for Education Statistics. URL: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2012154/>
58. Sanchez C., Inaki A. EdTech Knowledge Pack on Remote Learning Response to COVID-19. 2020. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/925611587160522864/KnowledgePack-COVID19-RemoteLearning-LowResource-EdTech/>
59. Sanz-Sanchez I, Rivera-Mills S. V., Morin R. (eds.). Online Language Teaching Research: Pedagogical, Academic and Institutional Issues. Corvallis, OR: Trysting Tree Books, 2017. 180 p. URL: <https://doi.org/10.5399/osu.ubi1/>
60. Teachable. URL: <https://teachable.com/teach-online/>

61. Todorova, N., Bjorn-Andersen, N. University learning in times of crisis: The role of IT. *Accounting Education*. 2011. No 20 (6). P. 597–599.

62. Walther J., Loh T., Granka L. (2005). Let me count the ways: The interchange of verbal and nonverbal cues in computer-mediated and face-to-face affinity. *Journal of Language and Social Psychology*. 2005. Vol. 24 (1). P. 36–65.

63. Wenkel Ch., Kingsley J. Higher education in virtual worlds: teaching and learning in Second Life (international perspectives on education and society). Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited, 2009. 259 p.

64. Wiatr-Kmieciak M., Wujec S. Вот и мы : Мультимедийное приложение для мультибуков к печатному учебнику. Warszawa: Szkolne PWN, 2012. URL: www.wszpwn.com.pl/

СТЕПАНОВ Євгеній Миколайович,

доктор філологічних наук, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: +38 096 4966406; e-mail: stepanov.odessa@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–5441–9822

СТЕПАНОВА Світлана Євгеніївна,

аспірантка кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: +38 098 2063230; e-mail: kukusa1@i.ua; ORCID ID: 0000-0002-2855-3657

ОГЛЯД ПРОБЛЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. *Мета* огляду – визначити основні вектори досліджень у галузі методики й технологій дистанційного онлайн-навчання іноземних мов учнів різних рівнів та виявити перспективи роботи вчених, методистів і викладачів-практиків у цьому напрямі. *Об'єкт* вивчення – теоретичні роботи останніх 15–20 років, присвячені дистанційному онлайн-навчанню іноземних мов, а також навчальні матеріали, які використовують за такої форми навчання. *Предмет* дослідження – специфіка методів і технологій дистанційного онлайн-навчання іноземних мов на сучасному етапі. У *результаті* дослідження було проаналізовано теоретичні та практичні розробки фахівців, які опрацьовують різні аспекти онлайн-викладання іноземних мов (англійської, французької, німецької, іспанської, російської), та зроблено деякі *висновки*. Сучасна «онлайн-технологізація» освітнього процесу є вимушеною адаптивною

реакцією суспільства на загрози його безпеки, що виникли несподівано. Системна розробка ефективних технологій онлайн-навчання іноземних мов, загалом, перебуває на початковій, прагматичній стадії. Однак деякі колективи авторів, які створюють навчальні матеріали для онлайн-навчання, виявляють глибоке розуміння проблеми та шляхів її вирішення. Вивчення цих проблем зводиться до шести дослідницьких напрямів: 1) визначення місця та ролі онлайн-навчання в освітньому кластері суспільства; 2) інтеграція найбільш цінних традиційних методик і технологій навчання іноземних мов у новітні процеси диджиталізації; 3) пошук нових технологічних можливостей дистанційного навчання на онлайн-платформах; 4) зміст і способи підвищення кваліфікації фахівців для оволодіння новітніми технологіями онлайн-навчання іноземних мов; 5) виявлення, вивчення та моніторинг прийомів оптимізації процесів засвоєння учнями новітніх технологій і спроби стандартизувати їх; 6) створення та науково-методичний аналіз навчальних систем, підручників, посібників і комплексів, що використовують в онлайн-навчанні іноземних мов. Дослідження актуальних питань дистанційного онлайн-викладання іноземних мов створюють перспективу успішного створення оптимально необхідних навчальних матеріалів для цієї форми навчання.

Ключові слова: онлайн-навчання, дистанційне навчання, технології, методика, іноземні мови, огляд дослідницьких напрямів.

Ievgenii N. STEPANOV,

Doctor (Grand PhD) of Philological Sciences, Full Professor, the Department of General and Slavic Linguistics; Odessa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzskiy Blvd., Odessa, 65058, Ukraine; tel.: +38 096 4966406; e-mail: e.stepanov@onu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-5441-9822

Svetlana Ie. STEPANOVA,

Graduate student of the Department of General and Slavic Linguistics, Odessa I. I. Mechnikov National University, 24/26 Frantsuzkyi blvd., Odessa, 65058, Ukraine; tel.: +38 098 2063230; e-mail: kukusa1@i.ua; ORCID ID: 0000-0002-2855-3657

REVIEW OF THE PROBLEMS OF ONLINE DISTANCE LEARNING FOR FOREIGN LANGUAGES

Abstract. The *purpose* of this review is to identify the main vectors of research in the field of methods and technologies of distance online

teaching of foreign languages to students of different levels and to identify the prospects for the work of scientists, methodologists and practicing teachers in this direction. The *object* of study is the theoretical works of the last 15–20 years devoted to distance online learning of foreign languages, as well as educational materials used in this form of education. The *subject* of the research is the specificity of methods and technologies of distance online teaching of foreign languages at the present stage. As a *result* of the study, theoretical studies and practical developments of specialists involved in various aspects of online teaching of foreign languages (English, French, German, Spanish, Russian) were analyzed, and some *conclusions* were drawn. The modern "online technologization" of the educational process is a forced adaptive reaction of society to unexpected threats to its security. The system development of effective technologies for online teaching of foreign languages, in general, is at the initial, pragmatic stage. However, some teams of authors who create educational materials for online learning show a deep understanding of the problem and ways to solve it. The study of these problems comes down to six research areas: 1) determining the place and role of online learning in the educational cluster of society; 2) integration of the most valuable traditional methods and technologies of teaching foreign languages into the latest digitalization processes; 3) search for new technological opportunities for distance learning on online platforms; 4) the content and methods of professional development of specialists to master the latest technologies of online teaching of foreign languages; 5) identifying, studying and monitoring methods for optimizing the processes of mastering the latest technologies by students and trying to standardize them; 6) creation and scientific and methodological analysis of teaching systems, textbooks, manuals and complexes used in online teaching of foreign languages. Research on topical issues of distance online teaching of foreign languages makes the *perspective* of successfully creating the optimally necessary educational materials for this form of education.

Keywords: online learning, distance learning, learning technologies, methodology, foreign languages, review of research areas.

УДК 004.031.4/.451.62:316.776.23:37.01:007

СТОЯНОВА Дарина Федорівна,

кандидат філологічних наук, доц. кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна; e-mail: dari_bg@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основних проблем взаємодії суб'єктів освіти під час онлайн-навчання. Особливу увагу звернено на феномен спілкування між викладачами та студентами як основну і найважливішу форму успішної педагогічної взаємодії. Розглядаються різні види можливих ризиків, поява яких у ході освітнього процесу зумовлена раптовими та терміновими змінами сучасної освітньої системи, пов'язаними з розповсюдженням коронавірусної інфекції.

Ключові слова: взаємодія, суб'єкти освіти, онлайн-навчання, традиційне навчання, ризик.

Постановка проблеми. Взаємодія викладачів та студентів як концептуальна засада освітнього процесу спрямована на конструктивне, ефективне та оптимальне вирішення його поточних задач, а також на досягнення кінцевої мети – формування майбутнього спеціаліста-професіонала. Це цілеспрямований, організований, добре структурований двосторонній процес між двома, відносно самостійними, соціальними системами, процес взаємного проникнення та взаємних змін, який ґрунтується на найвищих гуманістичних принципах толерантності, взаємоповаги, здатності приймати позицію іншого [7].

Педагогічна взаємодія сприймається як творчий процес, як творче спілкування викладача та студентів [15], як «неперервний діалог, націлений на підвищення активності студентів» [12, с. 152] з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, особистого досвіду, специфіки потреб та можливостей, як «співробітництво, яке породжує спільність переживань, почуттів, настроїв, намірів, що

полегшує, як інтелектуальні, так і емоційні контакти» [5, с. 95]. Хоч учасники освітнього процесу є рівноправними, функцію його спрямування та визначення орієнтирів виконує викладач, який сприяє формуванню у студентів цілісної, гармонійної особистості, впливаючи на розвиток її інтелектуальної, емоційної, морально-етичної, поведінкової сфери.

Тотальна пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, яка раптово й неочікувано охопила водночас чимало держав, викликала необхідність термінового проведення радикальних реформ у всіх сферах людського життя, в освітній системі зокрема.

Створилася безпрецедентна ситуація, яка змусила запобіжні карантинні заходи ізоляції та самоізоляції сприймати як нову норму повсякденного життя, як нові реалії дійсності. У зв'язку з цим, заклади освіти постали перед нелегким викликом швидкого здійснення переходу на ще не знайому і не апробовану форму онлайн-навчання, мінімізувавши при цьому можливі негативні наслідки такого непрогнозованого і відповідно непідготовленого переходу. В нових екстремальних умовах суб'єкти освітнього процесу відучили певний дискомфорт. Під комфортністю навчання розуміємо сукупність умов, в яких протікає навчальна діяльність, що здатні забезпечити нормальний соціально-психологічний клімат і необхідні зручності [4].

Актуальність дослідження очевидна, адже під час затяжної екзистенційної кризи кожен викладач щодня зіштовхується із цілою низкою труднощів, пов'язаних з налагодженням взаємодії зі здобувачами, пошуками шляхів її успішної реалізації, збереження сприятливої для освітнього процесу академічної атмосфери та максимальної нейтралізації небажаного дискомфорту, що виник в освітньому середовищі.

Аналіз досліджень. Дослідженню взаємодії суб'єктів освітнього процесу присвячено багато праць вітчизняних та закордонних вчених досліджень, які розглядають це питання, враховуючи його інтердисциплінарний характер, з різних перспектив: розробки

моделей комунікативної взаємодії (К. Багрий та О. Гончар), думки та позицій студентів вузів щодо взаємодії між ними та викладачами (Е. Рангелова, І. Петкова, Е. Топольська, П. Марчева), залежності рівня комунікації між учасниками освітнього процесу від атестації викладачів, підвищенні рівня їх кваліфікації тощо (Л. Кондрашова, М. Єсаулова, Г. Нікітіна), візії сучасного викладача та студента вузів (М. Палій, Н. Мисник), специфіку цієї взаємодії в умовах онлайн-формату та дистанційного навчання (Е. Рангелова, М. Степанова, Д. Штерева, В. Шівачева, О. Михайлова, Е. В. Фадеев, Н. Ю. Марчук), ризикології (А. Танева, А. В. Кандаурова, Л. М. Мітіна, І. Югфельд, І. Федотенко).

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні основних найгостріших проблем взаємодії викладачів та студентів під час онлайн-навчання.

Виклад матеріалу. Специфіку взаємодії суб'єктів електронного навчання доцільно розглядати у світлі дидактичних ризиків, які можуть проявлятися під час її перебігу. Ризик як іманентна характеристика будь-якої діяльності, освітньої зокрема [13, с. 86], передбачає ймовірність отримання небажаних результатів для учасників цієї діяльності, появу потенційних для них небезпек. Ризики неможливо уникнути, їх важко спрогнозувати, хоча це треба і варто намагатися зробити. Здебільшого доводиться боротися з їхніми негативними наслідками. Ризик реалізується за певних несприятливих умов, у ситуації так званої невизначеності – невідомій, принципово новій ситуації, такій, яка складається вперше. Прикладом ситуації невизначеності може бути заміщення традиційної організації освітнього процесу її онлайн-формою. У психолого-педагогічній науковій літературі виділяють декілька груп дидактичних ризиків: технічні, технологічні, аксіологічні, виховні (ризики стосунків).

Технічні ризики спричинені недостатнім рівнем забезпеченості суб'єктів освітнього процесу матеріально-технічною базою, неможливістю охоплення мережею Internet невеликих населених

пунктів, якістю програмного забезпечення освітніх майданчиків (платформ) тощо.

Сюди ж зараховуємо і рівень практичної підготовки викладачів та студентів, їхню комп'ютерну грамотність, здатність опановувати та ефективно використовувати нові телекомунікаційні засоби та ресурси.

Технологічні ризики пов'язані з некоректним вибором педагогом адекватних методів, прийомів, способів та засобів онлайн-навчання. Це пояснюється в першу чергу тим, що викладачі не завжди мають змогу адаптувати зміст навчальної дисципліни до особливостей студентської групи, врахувати їхній суб'єктивний життєвий досвід, комунікативні, стилістичні та психологічні бар'єри – тобто перетворити інформацію в «живе знання» [10, с.36].

Під час роботи в аудиторії при безпосередньому візуальному контакті важливим для викладачів джерелом отримання інформації про своїх студентів, їхній інтелектуальний потенціал, духовні сили, інтереси, вподобання, пріоритети, емоційний стан, специфіку сприйняття матеріалу на заняттях тощо було невербальне спілкування, значення якого важко переоцінити для успішного перебігу комунікативної взаємодії.

Такі класичні дидактичні принципи як індивідуалізація навчання та особистісно орієнтований підхід, що є важливою характеристикою традиційної форми навчання, при онлайн-навчанні реалізувати набагато важче. Результати пілотного проєкту, присвяченого актуальним проблемам запровадження дистанційного та онлайн-навчання у деяких вузах Болгарії, ініційованого дослідницькою групою працівників Софійського університету імені Св. Климента Охридського, показує, що студентам бракує неформального спілкування з викладачами [6], яке сприяє зростанню ступеню довіри, доброзичливості та відкритості у взаємодії між суб'єктами освітнього процесу і є особливо необхідним для студентів у стресогенний сесійний період.

Як бачимо, потенційні можливості онлайн-формату у творенні міжособистісних відносин, які є важливою умовою ідентифікації інтелектуальних та емоційно-психологічних особливостей студентів, невисокі.

Крім того, завдяки міжособистісній комунікації відбувається становлення механізмів саморегуляції поведінки студентів, формуються уміння ціле покладання [2]. Утім, можливо, у малокомплектній групі, де навчаються студенти із ступенем відповідальності та мотивації вище середнього, формат онлайн-навчання може показати вищі результати.

Викладачів особливо турбує також відсутність зворотної реакції під час презентації нового матеріалу, їм не вдається визначити, чи зрозумілий матеріал студентам, чи викликає він у них інтерес тощо. Іноді виникають сумніви, чи чують його студенти, чи не розмовляє він сам з собою. [6; 7].

Практика роботи свідчить, що студенти менш відповідально ставляться онлайн-навчання та залишають за собою право не відповідати на поставлені викладачем під час заняття питання.

Звісно, така поведінка студентів визначається, в першу чергу, комплексом прищеплених студентам морально-етичних норм та рівнем їхньої загальної культури, однак саме онлайн формат сприяє поглибленню цього негативного явища. Такі небажані для психофізичного стану викладачів та їхньої професійної продуктивності ситуації частіше виникають, якщо формою проведення заняття обрано класичну лекцію.

Але, як показує практика, використання прогресивних мультимедійних програм далеко не завжди гарантує отримання очікуваного фідбеку від академічної групи.

Цей самий ризик є суттєвим і для студентів, яким доводиться часто тривалий час чекати відповіді від викладачів у месенджерах, чатах, додатках. Швидкість реакцій та оперативність викладачів, їхня мобільність у цьому сенсі часом поступається студентським.

Аксіологічні ризики зумовлені ціннісними пріоритетами викладачів та студентів, а також тим фактом, що викладач пропонує, або ж навіть нав'язує студентам свої ціннісні орієнтири, не маючи чіткого уявлення про їхню аксіосферу. Сучасна молодь досить вороже сприймає такі спроби своїх наставників та категорично заперечує їх, особливо якщо вони відрізняються або суперечать їхній власній обраній позиції (форми заперечення найчастіше пасивні: відсутність реакції, ігнорування, відмовчування, залишення слів та дій викладача поза увагою тощо).

Останні дослідження студентського контингенту показують, що серед групи *ризиків стосунків* студенти найбільше побоюються кібербулінгу з боку своїх однокурсників [13, с. 88].

Internet-навчання, так само як і соціальні мережі, стає вдалою та зручною платформою для кібербулінгу, адже дозволяє анонімно та безкарно цькувати об'єкт своїх психологічних атак. У студентів можуть викликати острах також зауваження, приниження, образи окремих викладачів у їхню адресу, що є, втім, прерогативою не лише дистанційного навчання.

Разом з тим виникає проблема відсутності соціалізуючої ролі освіти, адже віртуальний простір не здатний забезпечити студента реальним соціальним середовищем, в якому він може практикувати свої навички, тоді як традиційний університет – це лабораторія для життєвого досвіду [14]. Спричинені вимушеною відірваністю від соціуму, у здобувачів формуються негативні емоції, викликані почуттям глибокої самотності [14; 1].

Через відсутність безпосереднього емоційного, енергетичного, сугестивного контакту між викладачем та студентами виникає ефект знеособлення суб'єктів освітнього процесу [3], що негативно позначається на емоційному та психологічному стані усіх його учасників. Крім того, повністю або частково зникають такі важливі психологічні ресурси, що впливають на результати навчання, як емпатія та інтеракція [9].

Онлайн-навчання створює також сприятливі умови для потенційних ризиків, які складають загрозу для викладачів, серед яких: демонстрація студентами байдужості, незацікавленості, зневажливого ставлення до свого вчителя, нестриманості, іноді навіть агресивності.

Однак, найбільше занепокоєння викликає, ясна річ, багатий та різноманітний інструментарій маніпуляцій, яким студенти вправно і віртуозно користуються. Кожному викладачу неодноразово доводилося вислуховувати від своїх підопічних такі пояснення-виправдання відсутності на заняттях, незадовільної підготовки, невиконаних/ненадісланих самостійних робіт або індивідуальних завдань тощо, як наприклад, «не працює Internet», «поганий зв'язок», «перевантажена лінія», «вимкнене світло», «ремонтні роботи», «зламався комп'ютер», «завис ноутбук», «вкрали телефон», «щось трапилось з мікрофоном/камерою», «збій програми», «неправильний пароль доступу до хмари», «проблеми з додатком», «зламали акаунт» тощо.

Деякі талановиті майстри з невичерпним творчим потенціалом навіть можуть імітувати зависання обраної для онлайн-навчання платформи під час усної відповіді або створювати ефект налаштування звука при підключенні до онлайн-сесії. Викладач, з одного боку, не може не повірити цим заявам, адже такі прикрі випадки дійсно трапляються, а з іншого – не може перевірити їх, заперечити чи спростувати, і цим самим ризикує опинитися в ролі введеного в оману учасника процесу, якому доводиться мовчазно миритися зі своїм статусом.

У сучасній освітній ситуації склалася, у свою чергу, цікаві та досить неоднозначні взаємини між досвідченим педагогом та педагогом-початківцем. І справді, педагоги початківці володіють технічними засобами електронного середовища на високому рівні, однак допускають часто фактичні та змістовні помилки, які приховуються за комп'ютерною компетентністю [13].

Окрім вищезазначених дидактичних ризиків, представники науково-педагогічного колективу додатково виокремлюють так звані *методичні* ризики, які не можуть не турбувати, адже стоять на заваді реалізації продуктивної освітньої діяльності.

Це такі ризики, як: недостатній рівень знань студентів з профільюючих дисциплін, відсутність пізнавального інтересу, невміння робити нотатки лекцій, складати тези, плани, формулювати відповідь, виокремлювати головну інформацію від основної.

Одним із найважливіших ризиків цієї групи є неможливість здійснення якісного контролю знань студентів та отримання об'єктивних даних під час як усного, так і письмового оцінювання, адже важко прослідкувати використання студентами різноманітних електронних гаджетів, які допомагають отримати оперативні підказки від однокурсників, знайти правильні відповіді в наявних лекційних та методичних матеріалах, електронних посібниках, мережі Інтернет тощо.

Висновки. Як бачимо, виникнення потенційно можливих ризиків взаємодії суб'єктів освітнього процесу під час онлайн-навчання прямо чи опосередковано спровоковане дефіцитом нормального, живого спілкування, як студентів з викладачами, так і між собою.

Загроза реалізації ймовірних ризиків онлайн-навчання здебільшого сприймається крізь призму сутності і можливостей традиційного аудиторного навчання, у світлі неминучого порівняння їхніх переваг та недоліків, ефектів та дефектів.

Можливо, це пов'язано з, як виявилось, не таким легким, процесом подолання психологічного бар'єру як у викладачів, особливо старшого покоління або просто більш консервативного типу мислення, так і студентів, призвичаїтись до новітніх трансформацій освітнього процесу, можливо, зі стійким переконанням, що навчання у вузі – це не лише засвоєння знань, формування умінь, навичок, компетенцій тощо, а виховання особистості, процес її духовного та культурного зростання, що

вимагає більшої глибини у взаєминах викладач – студент, з почуттям певної ностальгії за класичною академічною атмосферою.

Запровадження онлайн-навчання вимагало суттєвих змін методики викладання та форм навчання, переструктурування навчального матеріалу, способів його викладу, залучення новітніх технологій та мультимедійних засобів тощо, спрямованих на досягнення основної мети освітнього процесу та задоволення потреб здобувачів.

Однак, кількість та різноманіття виниклих ризиків показує, що його не можна сприймати як основну форму навчання у вищій школі. Онлайн-навчання – це скоріше тимчасове рішення нагальних проблем, пов'язаних зі спалахами епідемії коронавірусу. Оскільки загальна епідеміологічна ситуація в країні на разі залишається незмінною і, відповідно, необхідність застосування онлайн-навчання не зникає, особливе значення мають подальші методичні та наукові розробки щодо мінімізації існуючих ризиків.

Література

1. *Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія* [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.]; за заг.ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
2. Киричук О. В. *Проблеми психології педагогічної взаємодії. Психологія: Респ. наук.- метод. зб* [редкол.: О.В.Киричук (відп.ред.) та ін.], 1991, Вип. 37. С. 3–12.
3. Марчук Н. Ю. Психолого-педагогические особенности дистанционного обучения. *Педагогическое образование в России*, 2013. № 4, С. 78–85.
4. Мижериков В. А. *Словарь-справочник по педагогике*. М.: ТЦ Сфера, 2004, 448 с.
5. Пінська О. Л. Міжособистісні відносини як психологічний чинник педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вищій школі. *Вісник університету умені Альфреда Нобеля. Серія «Педвгогіка і психологія».* Педагогічні науки, 2017. № 2 (14). С. 95–100.
6. *Проблеми и предизвикателства пред дистанционното обучение по време на извънредното положение.* Анализ на резултатите от пилотното изследване за дистанционното обучение сред студенти на СУ и НСА и сред преподавателите от СУ (април – май 2020) [А. Карагеоргиева, С. Минева, Е. Стойкова-Доганова та ін.]. Софія, 2020. 60 с.

7. Рангелова Емилия. Взаимодействието между университетския преподавател и студента в условията на «онлайн» обучение. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади. Четвърта книга.* Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 131–134.
8. Степанова. Весна 2020, COVID-19: психологически аспекти перехода на обучение онлайн. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади. Четвърта книга.* Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 155–157.
9. Фадеев Е. В. Организационные и психологические проблемы дистанционного обучения. *Мир науки, культуры, образования*, 2017. № 3 (64). С. 308–310.
10. Федотенко И. Электронно-дистанционное образование: риски, вызовы, ресурсы. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади. Четвърта книга.* Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 135–138.
11. Чумак В. В. Психологічні особливості педагогічної взаємодії у віртуальному освітньому просторі. *Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (присвячена 30-річчю незалежності України): зб. тез доп. ІХ міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 25 верес.–25 жовт. 2021 р.К., 2021.*
12. Щерева Д. Проблеми на взаимодействието преподавател – студент в условията на онлайн обучение по време на карантина. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади. Четвърта книга.* Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 151-154
13. Югфельд И. А. Риски взаимодействия субъектов в образовательной среде современного университета. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади. Четвърта книга.* Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 85-89
14. Kokareva, A., & Khomenko-Semenova, L. Analysis of Professional Motiveness and Pedagogical Skills of Teachers. *Danish Scientific Journal (DSJ)*, 2019, p. 17–22.
15. Shivacheva V. Methodological aspects of master's programs, based on research. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 5–8.
16. Zheleva E. methodology of the training in health care system for preparation of the future medical professionals to work with children and adults with special needs. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 61–68.

References

1. *Dystantsiyne navchannya: psykholohichni zasady: monohrafiya* (2012), [M. L. Smul'son, Yu. I. Mashbyts', M. I. Zhalda et al.]; za zah.red. M. L. Smul'son. Kirovohrad: Imeks-LTD. 240 s.
2. Kyrychuk, O. V. (1991), Problemy psykholohiyi pedahohichnoyi vzayemodiyi. *Psykholohiya: Resp. nauk.- metod. zb* [redkol.: O.V.Kyrychuk (vidp.red.) ta in.]. Vyp. 37. S. 3–12.
3. Marchuk, N. Yu. (2013), Psikhologo-pedagogicheskie osobennosti distanczionnogo obucheniya. *Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii*, no 4, S. 78–85.
4. Mizherikov, V. A. (2004), *Slovar`-spravochnik po pedagogike*. M.: TCz Sfera. 448 s.
5. Pins'ka, O. L. (2017), Mizhosobystisni vidnosyny yak psykholohichnyy chynnyk pedahohichnoyi vzayemodiyi sub"yektiv osvith'oho protsesu u vyshchih shkoli. *Visnyk universytetu umeni Al'freda Nobelya. Seriya «Pedvohika i psykholohiya»*. Pedahohichni nauky, no 2 (14). S. 95–100.
6. *Problemi i predizvikatelstva pred distanczionnoto obuchenie po vreme na izv`nrednoto polozhenie. Analiz na rezultatite ot pilotnoto izsledvane za distanczionnoto obuchenie sred studenti na SU i NSA i sred prepodavatelite ot SU* (april – maj 2020) [A. Karageorgieva, S. Mineva, E. Stojkova-Doganov ta in.]. Sofiya. 60 s.
7. Rangelova, Emiliya (2020), Vzaimodejstviето mezhdru universitetskiya prepodavatel i studenta v usloviyata na «onlajn» obuchenie. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». S. 131.
8. Stepanova, Vesna (2020), COVID-19: psikhologicheskie aspekty` perekhoda na obuchenie onlajn. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». S. 155–157.
9. Fadeev, E. V. (2017), Organizaczionny`e i psikhologicheskie problemy` distanczionnogo obucheniya. *Mir nauki, kultury`, obrazovaniya*, 2017. no 3(64), p. 308–310.
10. Fedotenko, I. (2020), E`lektronno-distanczionnoe obrazovanie: riski, vy`zovy`, resursy`. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». p. 135–138.
11. Chumak, V. V. (2021), Psykholohichni osoblyvosti pedahohichnoyi vzayemodiyi u virtual'nomu osvith'omu prostori. *Virtual'nyy osvith'niy prostir: psykholohichni problemy (prysvyachena 30-richchyu nezalezhnosti Ukrayiny): zb. tez dop. IX mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf., m. Kyiv, 25 veres.–25 zhovt.*

12. Shhereva, D. (2020), Problemi na vzaimodejstvieto prepodavatel – student v usloviyata na onlajn obuchenie po vreme na karantina. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». p. 151–154.
13. Yugfel`d, I. A. (2020), Riski vzaimodejstviya sub`ektov v obrazovatel`noj srede sovremennogo universiteta. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». 2020. p. 85–89.
14. Kokareva, A., & Khomenko-Semenova, L. Analysis of Professional Motiveness and Pedagogical Skills of Teachers. *Danish Scientific Journal (DSJ)*. 2019, p. 17–22.
15. Shivacheva V. Methodological aspects of master's programs, based on research. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 5–8.
16. Zheleva E. methodology of the training in health care system for preparation of the future medical professionals to work with children and adults with special needs. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 61–68.

Daryna F. STOIANOVA,

candidate of Philological Sciences, Associate Professor of General and Slavic Linguistics Department Odesa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine; e-mail: dari_bg@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

**PROBLEMS OF INTERACTION OF SUBJECTS OF EDUCATION
PROCESS DURING ONLINE LEARNING**

Abstract. The article is devoted to the study of the main interaction of subjects of the educational process problems during online learning. Special attention is paid to the phenomenon communications between educators and students as a basic and the most important form of the successful pedagogical interaction.

The different types of the potential risks which may occur during educational process is caused by sudden and urgent modern education system associated with the spread of coronavirus infection.

Keywords: interaction, subjects of the educational process, online learning, traditional version of learning, risk.

УДК 378.147.227

ЧЕРНОВАЛЮК Ирина Владимировна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры языковой и общегуманитарной подготовки иностранцев Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; пер. Маяковского, 7, г. Одесса, Украина; тел.: +38(048)7230757; e-mail: i.chernovaluk1@gmail.com ORCID ID : 0000-0003-2924-4036

РЕАЛИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРАКТИКЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. *Цель* данной статьи заключается в рассмотрении особенностей онлайн-обучения иностранных студентов в вузе и эффективности использования инновационных технологий. *Объектом* исследования выступает процесс обучения иностранных студентов в вузе. *Предметом* исследования является содержание методики и организация процесса онлайн-обучения иностранных студентов. *Методы* решения поставленных задач включали анализ современной педагогической литературы, практического опыта организации онлайн-обучения иностранных студентов с учетом их профессиональной направленности; анализ содержания учебных программ по профилирующим дисциплинам и учебных планов подготовки иностранных студентов; беседы с участниками образовательного процесса. *Научная новизна* заключается в описании опыта использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в обучении и языковой подготовке иностранных студентов в условиях онлайн-обучения. *Практическая значимость* исследования заключается в разработке и обосновании педагогических путей совершенствования стратегий онлайн-обучения иностранных студентов и условий их реализации в образовательном процессе современного вуза, применении данных исследования в разработке учебно-методического обеспечения, онлайн-контенте и онлайн-курсах. *Результаты* исследования могут использоваться при создании учебно-методических материалов, направленных на формирование у иностранных учащихся языковых навыков и речевых

умений в условиях онлайн-обучения, при решении вопросов, связанных с организацией учебного онлайн-занятия, при организации самостоятельной работы иностранных учащихся. **В результате исследования** даются рекомендации относительно возможностей использования информационно-коммуникационных технологий в обучении иностранных студентов. В работе сделаны **выводы** об эффективности применения новых современных технологий и информационно-коммуникационных технологий с целью развития и совершенствования системы языковой подготовки иностранных студентов.

Ключевые слова: онлайн-обучение, иностранные студенты, языковая подготовка, высшее образование, дистанционное обучение, информационно-коммуникационные технологии, мультимедийная презентация.

Постановка проблемы. Становление современной системы высшего образования сопровождается глобальными переменами в педагогической теории и практике. Образование модифицируется согласно инновационным требованиям социума. Изменения в образовательной парадигме связаны с внедрением инновационного содержания обучения, применением новых методов, принципов, подходов и технологий. Теория и методика иноязычного образования развивается в направлении активного внедрения в образовательную систему новых педагогических решений, методических идей и инновационных технологий. Современные тенденции общественного развития и реформирования высшего образования определяют новые требования к личности современного специалиста и его профессиональным характеристикам. Современные требования к качеству подготовки иностранных специалистов ставят перед системой высшего образования задачу усовершенствования базисных составляющих процесса формирования профессионально-коммуникативной компетенции. В связи с этим актуальной задачей для вузов является организация эффективного процесса обучения

иностранных студентов, высокое качество образовательных услуг и эффективная реализация современных концепций преподавания.

«Мовна підготовка іноземних студентів, магістрантів, аспірантів, стажистів повинна ураховувати їхні потреби в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських вищих навчальних закладів, української системи освіти». Мета мовної підготовки іноземних громадян полягає у забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: науковій, суспільно-політичній і соціально-культурній побутовій, а також для виховання гармонійної особистості, що здатна до міжкультурного діалогу [15; с. 138]. В настоящее время активная международная деятельность вуза является залогом его успешного существования и устойчивого развития. Одним из аспектов этой деятельности является обучение иностранных студентов. Необходимость повышения конкурентоспособности вуза диктует новые требования: внедрение в обучении иностранных студентов инновационных технологий, современных методов обучения при сохранении лучших педагогических традиций высшей школы. Процесс организации обучения иностранных студентов, обеспечивающий высокое качество образовательных услуг и позволяющий эффективно реализовывать современные концепции преподавания по выбранным ими специальностям, должен быть оптимизирован и эффективен.

Связь с предыдущими исследованиями. Теоретической базой исследования послужили работы следующих исследователей: Э. Г. Азимов, Г. А. Андреев, И. Альтенберенд, Н. В. Кулибина, М. А. Бовтенко, Е. Н. Бондаренко, А. В. Глузман, Н. В. Иванюк, Л. Н. Лабазина, А. В. Осин, Т. И. Попова, И. А. Гончар, О. В. Хорохордина и др. [1; 2; 3; 11; 12; 14]. Вопросы обучения иностранным языкам с использованием средств информационно-коммуникационных технологий отражены в теоретических и практических результатах научных исследований. Значительный вклад в теорию и практику использования информационных

технологий обучения внесен рядом исследователей: А. А. Андреев, М. Ю. Бухаркина, Я. А. Ваграменко, А. П. Ершов, Е. И. Дмитриева, К. К. Колин, М. В. Моисеева и др., в работах которых рассматриваются направления инновационной педагогической деятельности, пути повышения эффективности обучения с использованием информационно-коммуникационных технологий. Онлайн-обучение активно развивается в сфере преподавания иностранных языков, о чем свидетельствуют многочисленные исследования и публикации [4; 6; 8; 9]. Ряд исследований посвящен анализу опыта перевода занятий в онлайн-формат для выявления лучших практик, качества обучения в онлайн-формате и проблем достоверности результатов контроля [4; 5; 8; 13]. **Постановка исследовательских задач.** Современная практика развития и совершенствования языковой подготовки иностранных учащихся всех уровней находится в центре внимания психолого-педагогической науки. Реализация этой цели предполагает различные педагогические подходы. Приоритетными направлениями в развитии теории и практики иноязычного образования являются ориентация на международные требования и стандарты, профессиональная направленность, развитие самостоятельности и навыков самообразования, использование активных методов при формировании иноязычной коммуникативной компетентности, использование педагогических технологий и информационно-коммуникационных средств обучения. Педагогические технологии рассматриваются как обобщающее понятие для характеристики приемов работы педагогов с различными средствами педагогического воздействия на учащихся. Такое понимание термина соответствует рекомендациям ЮНЕСКО и предложенному определению: «педагогические технологии – это системный метод создания, применения и определения всего процесса преподавания и усвоения знаний с учетом технических и человеческих ресурсов и их взаимодействия, ставящий своей задачей оптимизацию форм образования» [18, с. 354]. Исследование актуальных проблем теории

и методики преподавания языков, определение структуры, содержания и организации процесса обучения, теоретическое обоснование и практическое внедрение новейших технологий обучения в контексте развития и совершенствования методики обучения иностранным языкам продолжает развиваться и получает свое дальнейшее теоретическое осмысление и практическую реализацию, чем и обусловлена *актуальность* данного исследования. *Задачами данного исследования* являются раскрытие и обоснование основных положений системы онлайн-обучения студентов в условиях культурно-образовательной среды вуза; выявление педагогических условий реализации данных положений; изучение возможностей и эффективности использования ИКТ в опыте обучения иностранной аудитории; описание опыта использования различных видов ИКТ в условиях онлайн-обучения с учетом специфики преподавания языковых дисциплин.

Изложение основного материала. Языковая подготовка иностранных студентов в вузе является составной частью процесса формирования специалистов с высшим образованием. Владение иностранным языком как средством общения в социальной сфере и профессиональной деятельности является обязательным компонентом профессиональной подготовки современных специалистов. Языковая подготовка формирует прочный фундамент, включающий основные знания, умения и навыки в иноязычной речемыслительной, коммуникативной деятельности, приемы и способы самостоятельной работы и самообучения. Языковая подготовка иностранных учащихся в условиях культурно-образовательной среды высшего учебного заведения реализуется в соответствии с основополагающими принципами лингводидактики, образовательными стандартами и программами, разработанными с учетом современных требований и направлений. Концепция развития языковой подготовки иностранных учащихся направлена на подготовку специалистов, конкурентоспособных на международном рынке труда [12; 15].

Языковая подготовка иностранных учащихся всех уровней и этапов обучения (от довузовского этапа до высшего образовательного уровня) осуществляется в ОНУ имени И. И. Мечникова (ОНУ) на кафедре языковой и общегуманитарной подготовки иностранцев и обеспечивается ее профессорско-педагогическим составом. Языковая подготовка иностранных студентов носит практико-ориентированный характер и в соответствии с учебными и тематическими планами включает изучение практического курса изучаемого языка: практические занятия (семинары), самостоятельную работу, ее планирование и организацию, проведение модульных контрольных работ и тестовых заданий, подготовку к итоговой аттестации, организацию и проведение сессии – зачетов и экзаменов. Практические занятия проводятся строго по расписанию, в полном соответствии с темами и разделами рабочей и учебной программ в режиме реального времени и в условиях онлайн-обучения. Подобная организация учебного процесса, проведения занятий и итоговых аттестаций подтвердила свою эффективность и сохраняется в условиях дистанционного, смешанного и онлайн-обучения. Надо отметить, что в 2021-2022 учебном году кафедра организует учебный процесс для иностранных студентов в традиционном очном, смешанном форматах и проводит онлайн-занятия, а также исключительно в дистанционном формате обучаются группы иностранных студентов из КНР.

В 2020-ом году переход традиционного обучения в формат онлайн был связан с необходимостью принятия комплекса мер по недопущению распространения коронавирусной инфекции. Второе полугодие и академический семестр для студентов всех факультетов ОНУ, в том числе и иностранных, проходили в режиме онлайн-обучения, соответственно обучение иностранных студентов и все возможные виды их занятости были реализованы в удаленном формате. Надо отметить, что до 2020 года дистанционное обучение на кафедре не практиковалось, хотя его теоретические аспекты и особенности тщательно изучались и анализировались.

Соответственно мерами первой необходимости по организации обучения было освоение новых принципов работы, адаптация учебного материала к онлайн-формату, изучение и применение новых инструментов, сервисов и платформ. Подготовка и проведение онлайн-уроков потребовали от педагогов активного владения современными инновационными образовательными технологиями и дополнительными компетенциями по проектированию особой языковой среды. Как показала практика, методика и технологии, средства и подходы традиционного обучения оказались неэффективными в системе онлайн-обучения. значительно увеличилось время подготовки к занятиям, возросла необходимость в привлечении дополнительных материалов. Переход вуза на дистанционное обучение в связи с пандемией обусловил новый взгляд на возможности дистанционного и смешанного обучения, контент образовательных онлайн-ресурсов, методические аспекты онлайн-образования, компетентность преподавателей в управлении онлайн-обучением.

Необходимость организации полноценного учебного процесса в онлайн-формате определяет повышенное внимание к вопросам онлайн-обучения в контексте языковой подготовки иностранных студентов. *Онлайн-обучение* рассматривается как взаимодействие обучаемых и обучающихся с целью получения знаний, умений и навыков, предусмотренных рабочими программами, но реализуемое при помощи средств и приемов, которые обеспечиваются интернет-технологиями [8, с. 212]. Переход на онлайн-обучение делает необходимым решение ряда проблем: организационных, технических, методических, психологических. Рассмотрим содержательные компоненты каждого из перечисленных аспектов. Организационный аспект онлайн-обучения предполагает решение таких важных вопросов, как организация рабочего места, организационные аспекты занятия (техническая поддержка, время учебных занятий, расписание, платформа, возможности платформы и т. д.), запись занятия, наличие учебных материалов. Методический

аспект включает технологии обучения, выбор форм и методов обучения, отбор и содержание учебных материалов, организацию учебной деятельности в зависимости от дидактических целей занятия. Под образовательным (учебным) аспектом понимается степень соответствия учебных целей студентов полученным результатам. Психологический аспект включает атмосферу в учебной группе, межличностные контакты, адаптацию студентов к новой социокультурной и образовательной среде.

Одним из важных аспектов обучения иностранных учащихся является использование *информационно-коммуникационных технологий (ИКТ)* в учебном процессе. Современные информационные технологии находят широкое применение в образовании, качественно изменяют его в плане новых форм обучения и новых видов достижения цели. В высшем образовании инновационные технологии (методы и средства, поддерживающие этапы реализации нововведений) повышают эффективность обучения и воспитания личности, направлены на подготовку высококвалифицированных специалистов, получающих фундаментальные и прикладные знания. Использование инновационных технологий в учебном процессе способствует повышению качества языковой подготовки и активизации роли самостоятельной работы студентов. К основным инновационным технологиям в образовании относятся информационные технологии, позволяющие увеличить эффективность преподавания (технологии, основанные на использовании компьютеров, обучающие и контролирующие программы); информационные методы преподавания, способствующие повышению качества образования; инновационные формы активизации познавательной деятельности студентов. Информационно-коммуникационные технологии определяют развитие всех сфер деятельности человека и представляют собой «совокупность методов, процессов и программно-технических средств, интегрированных с целью сбора,

обработки, хранения, распространения, отображения и использования информации» [1, с. 176].

К числу современных педагогических технологий, способствующих восприятию и овладению иноязычным материалом, относятся информационные и коммуникационные технологии, которые позволяют сделать процесс обучения иностранным языкам более рациональным и продуктивным. Использование компьютерных технологий в обучении иностранным языкам приводит к изменениям в подходах к организации учебного процесса, проектированию новой образовательной среды, созданию онлайн-курсов и учебных материалов. Интерактивное обучение с применением мультимедиа, в отличие от традиционного, позволяет реализовать комплекс методических, дидактических, педагогических и психологических принципов, делает процесс познания более интересным и творческим. Использование новых информационных технологий в обучении иностранным языкам предполагает активную позицию самого обучаемого в процессе усвоения знаний. Новый вид познавательной деятельности способствует активизации речевой деятельности и развитию познавательной самостоятельности учащихся, формированию умений самостоятельно осуществлять поиск и ориентироваться в потоке информации.

Развитие современных технологий способствует включению аудио, видеозаписей, компьютеров в процесс обучения и оформлению дистанционного обучения как перспективной формы овладения языком, формы организации учебного процесса (обучение на расстоянии), предусматривающей использование компьютера и Интернета, реализуемая посредством специально создаваемых языковых онлайн-курсов и материалов, содержащихся в Сети [18, с. 367]. Дидактические возможности компьютерных технологий реализуются особым образом при организации онлайн-обучения иностранных студентов [2, с. 73]. Наиболее важными из них являются:

- систематическое накопление обучающей информации, редактирование и хранение информации;
- возможность интенсивной коммуникации учащихся и преподавателя, учащихся друг с другом;
- предоставление преподавателю права оперативного управления процессом обучения;
- возможность для учащегося выбирать условия, время и темп обучения.

Онлайн-обучение иностранных студентов представляет особую организацию учебного процесса, реализация которого делает необходимым выбор подходящей платформы, адаптацию учебных материалов, разработку онлайн-курсов на основе интерактивного подхода, подготовку учебных материалов для самостоятельной работы и методических рекомендаций по организации и проведению экзаменационно-зачетной сессии.

Выбор платформы для онлайн-обучения. Вопрос о выборе платформы онлайн-обучения является одним из важнейших и требующих своего оптимального решения. Среди различных средств обучения наиболее эффективной и популярной является обучающая платформа Zoom. Данная платформа отличается простотой в использовании и высоким качеством связи. В числе положительных характеристик данной платформы можно отметить расширенный функционал, набор опций, возможность проведения полноценного занятия со всей группой, привлечение видеоконтента, аудиофайлов, запись уроков. В процессе организации видео-урока данная платформа предоставляет возможности видеть и слышать преподавателя и студентов, демонстрировать экран ноутбука, отправлять файлы студентам, организовывать чаты студентов, разделить группу по подгруппам для отработки диалогов, монологического высказывания, использовать интерактивную доску. К несомненным достоинствам данной платформы также следует отнести выход на встречу по пригласительной ссылке с любого устройства, возможности трансляции экрана, запись на видео.

Платформа Zoom создает определенные удобства в проведении онлайн-занятия с иностранными студентами благодаря возможностям демонстрации экрана. Данная функция делает возможным изучать новый материал, проводить актуализацию знаний учащихся, проверять домашнее задание и делать комментарии. Платформу выгодно отличает от подобных сервисов наличие виртуальной интерактивной доски. Такие инструменты помогают вести урок в игровой форме, сделать его нестандартным, креативным и более интересным. Также для групповых онлайн-занятий иностранным языком полезным является разделение учащихся на пары и группы для выполнения совместного задания. Можно с уверенностью утверждать, что освоение этой платформы относится к важным достижениям преподавателей и студентов.

Для обеспечения образовательного процесса преподавателями также осваиваются и используются другие программы, позволяющие организовать выполнение упражнений в интерактивной форме. При демонстрации экрана используются сервисы Miro или Canva. Наиболее эффективными были упражнения, составленные в программах Kahoot, LearningsApps, Quizlet, HotPotatoes. Для работы с лексико-семантическими группами слов используются программы Wordscloud, Wheeledecide. Для быстрых опросов чаще всего используется ресурс Google Forms. Работа с текстом организуется в программе Wizer.me. Большая часть заданий предлагается учащимся для выполнения в рамках самостоятельной подготовки на платформе Google Classroom. Данный сервис также удобен платформа для обучения, объединяет полезные возможности Google и объединяет в себе Google Drive, Google Docs, Sheets and Slides и Gmail, сюда интегрирован календарь и есть возможность делиться видео с платформы YouTube.

Современные информационные технологии широко используются для организации *самостоятельной работы* студентов, которая является неотъемлемой частью учебного процесса. На самостоятельное изучение выносятся темы, которые за недостатком

времени не рассматриваются на уроке или предлагаются студентам с целью получения дополнительных знаний, расширения языковой и коммуникативной компетенции на основе того материала, который им уже знаком. Интернет-ресурсы помогают формировать умения и навыки речи, усваивать лексику и грамматику, обеспечивают заинтересованность, способствуют разнообразию процесса обработки и восприятия материала. Самостоятельная работа – определяющий и обязательный вид деятельности студентов в условиях реализации онлайн-обучения, в основе которой четко спланированная работа студентов с методическим обеспечением, включающим традиционные источники, электронные образовательные ресурсы, мультимедийные учебные материалы, учебно-методические материалы, разработанные на кафедре. Использование информационно-образовательного обеспечения в виде учебных курсов, электронных каталогов, справочников, различных интернет-ресурсов создает благоприятные условия для саморазвития личности обучаемых, способствует реализации их познавательного потенциала. В процессе обучения иностранному языку применяются разнообразные цифровые образовательные ресурсы: презентации в Power Point, онлайн тесты, обучающие программы, электронные учебники, учебные Интернет ресурсы, которые мотивируют и нацеливают учащихся на успешные результаты. Все учебные Интернет-ресурсы направлены на поиск, отбор, классификацию информации, создание благоприятных условий для индивидуальной, групповой и фронтальной работы с учащимися.

Необходимые условия для осуществления продуктивной языковой и коммуникативной практики в рамках языковых курсов создаются посредством методического обеспечения и сопровождения учебной деятельности иностранных учащихся. Преподавателями кафедры создаются учебные, учебно-методические пособия и методические рекомендации в печатном и электронном формате. Данные учебные пособия используются в формате традиционного обучения, дистанционного и онлайн-обучения, для самостоятельной

работы. Учебные пособия, выполненные в формате PDF, позволяют студентам работать и выполнять задания на различных устройствах. В процессе онлайн-обучения использование электронных пособий полностью себя оправдывает, а презентации учебного материала в подобных форматах значительно сокращает время подготовки к занятиям. Активная речевая деятельность учащихся и выполнение заданий коммуникативного характера на основе разработанного научно-методического сопровождения способствуют повышению качества языковой подготовки иностранных учащихся.

Учебно-методическое пособие «*Мы учимся в ОНУ*» создано с целью эффективного решения задач адаптации иностранных учащихся и реализации лингводидактических задач. Пособие представляет собой тексты для чтения и аудирования для иностранных бакалавров, магистрантов, аспирантов, стажеров и предназначено для их интенсивной лингвистической подготовки [17]. Данное пособие знакомит иностранных учащихся с образовательным пространством на материале текстов о системе образования и ОНУ имени И.И.Мечникова. Целью пособия является активизация навыков устной и письменной речи, совершенствование коммуникативной компетенции учащихся. Основными задачами данного пособия являются расширение активного лексического запаса иностранных учащихся, закрепление новой лексики и синтаксических моделей, а также на развитие социокультурной и страноведческой компетенции учащихся. Поставленные цели и задачи достигаются посредством работы с текстами определенной тематики. Коммуникативная направленность данного пособия проявляется в организации материала – текстов и заданий к ним. Задания направлены на овладение определенным языковым и речевым материалом и его активное использование в речи. Овладение новыми приемами работы с текстом, умениями находить нужную информацию, получать информацию и обмениваться ею в разных ситуациях академического общения, рассказывать о структуре университета и факультетов представляются исключительно важными в системе языковой и

общеобразовательной подготовки иностранных специалистов. Пособие имеет четкую структуру и состоит из введения, двух разделов, текстовых и учебно-дидактических материалов, дополнительных материалов, необходимых для организации и проведения дискуссии по проблемам образования, иллюстраций, содержания и фотоприложения. Основная тема пособия представлена в виде текста, системы заданий к нему и интерактивных заданий, направленных на активизацию речевой деятельности учащихся: подготовка презентаций и проектов в парах и группах, проведение ролевых игр, организация круглого стола и дискуссий.

Пособие состоит из двух тематических разделов. Первый раздел посвящен университету, его истории, всемирно известным ученым, развитию университета, учебному процессу, структуре и кампусу университета, направлениям обучения, реализуемым программам обучения, учебе иностранных студентов и их досугу, традициям. Гордостью университета являются научные достижения и традиции, которые на протяжении 155 лет создавались выдающимися учеными, чьи имена навсегда останутся в летописи университета и истории мировой науки. В данный раздел включены тематически актуальные, страноведческие материалы: *«ОНУ имени И. И. Мечникова»*, *«И. И. Мечников – выдающийся ученый»*, *«ОНУ имени И. И. Мечникова – 155 лет»*, *«Ришельевский лицей»*, *«Научная библиотека ОНУ»*, *«Музей редкой книги»*, *«День первокурсника»*, *«День науки в ОНУ»*, *«День открытых дверей»*, *«День факультета»* и др. Во втором разделе содержатся такие темы, представляющие интерес и актуальные для иностранных студентов: *«Образование и учеба»*, *«Система образования»*, *«Высшее образование»*, *«Университет»* и др. Ряд заданий пособия направлен на выявление общего и особенного в сфере образования и реализацию межкультурной коммуникации в обучении. Материалы пособия могут служить в качестве основы для самостоятельной презентации иностранными учащимися и обсуждения поставленных проблем на занятиях. Интерактивный подход к организации учебного материала

реализуется посредством системы интерактивных методов и приемов (опрос, интервью, ролевые игры, дискуссии, круглый стол) и учебно-речевых ситуаций, максимально приближенных к условиям реального общения в новой для учащихся языковой среде, что позволяют обеспечить активное взаимодействие учащихся в процессе обучения, например, дискуссии: «Образование будущего», «Университет будущего», «Проблемы вуза глазами студента» и др. Иллюстративный материал пособия (фотографии, иллюстрации, рисунки), направлен на активизацию речевой и творческой деятельности учащихся. Учебное пособие может быть использовано для самостоятельного изучения русского языка.

Выводы данного исследования и перспективы дальнейшей работы. Таким образом, онлайн-образование в системе обучения иностранных студентов становится неотъемлемой частью современного образовательного пространства. В современном образовательном процессе особую актуальность приобретает применение информационных технологий. Инновационные подходы к организации и содержанию языковой подготовки иностранных студентов способствуют повышению эффективности, оптимальности и интенсификации учебного процесса в целом. Онлайн-обучение, как одна из разновидностей дистанционного обучения, наилучшим образом отвечает задаче формирования общекультурных и профессиональных компетентностей будущих специалистов. Инновационные модели академической деятельности строятся на основе новых образовательных технологий с учетом основных требований к учебному процессу, организации взаимосвязанной деятельности преподавателей и студентов, направленной на решение современных образовательных задач. Внедрение в образовательный процесс информационно-коммуникационных технологий способствует усвоению содержания и отработке учебного материала, выполнению контрольных действий, организации учебной, поисковой, научно-исследовательской, самостоятельной деятельности иностранных студентов, повышению их

познавательного и профессионального интереса. Технология онлайн-обучения обладает значительными дидактическими возможностями и отличается разнообразием предоставляемых форм, методов и средств обучения, их интерактивностью и наиболее полно отвечает задачам современного вуза.

Литература

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М.: ИКАР. 2009. 448 с.
2. Азимов Э. Г. Методика организации дистанционного обучения русскому языку как иностранному. М.: Русский язык. Курсы, 2006. 152 с.
3. Азимов Э. Г. Информационно-коммуникационные технологии в преподавании русского языка как иностранного: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. М.: Рус. яз. Курсы, 2012. 352 с.
4. Бабанская О. М., Можаяева Г. В., Сербин В. А., Фещенко А. В. Системный подход к организации электронного обучения в классическом университете. *Открытое образование*, 2015. № 2(110). С.63–69.
5. Баранова И. И., Виноградова М. В., Доценко М. Ю. Особенности дистанционного обучения русскому языку иностранных учащихся в современных условиях российского вуза. *Перспективы науки и образования*, 2020. № 6 (48). С. 204–219.
6. Гурьева Т. Н. Организация учебного взаимодействия в режиме онлайн. *Отечественная и зарубежная педагогика*, 2020. Т.6.1. № 6 (72). С. 124–136.
7. Гутарева Н. Ю. Дистанционное обучение иностранным языкам в неязыковом вузе // *Вестник ТГПУ Серия: Гуманитарные науки (филология)*, 2006. Выпуск 4 (55). С. 189-192.
8. Дьякова Т. А., Хворова Л. Е. Онлайн-урок русского языка как иностранного в условиях цифровой трансформации педагогической деятельности // *Русистика*, 2020. Т. 18. No 2. С. 209–219. URL: <http://dx.doi.org/10.22363/2618-8163-2020-18-2-209-219>
9. Игнатенко И. И. Некоторые особенности онлайн-обучения иностранному языку. *Наука и школа*, 2019. № 2. С. 140–144.
10. Каменева Н. А. Особенности дистанционного обучения иностранным языкам в неязыковом вузе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 2016. № 3. Ч. 1. С. 201–204.
11. *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования* / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под ред. Е. С. Полат. М.: Изд. центр «Академия», 2009. 272 с.
12. Обдалова О. А. Иноязычное образование в XXI веке в контексте социокультурных и педагогических инноваций. Томск, 2014. 180 с.

13. Стрельчук Е. Н. Перспективы онлайн-обучения русскому языку как иностранному в вузах РФ. *Русистика*, 2021. Т. 19. № 1. С. 102–115.
14. *Теория и практика дистанционного обучения* / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева. М.: Академия. 2004. 416 с.
15. Ушакова Н. І., Тростинська О. М., Дубічинський В. В. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. Вип. 19. С. 136–146.
16. Черновалюк І. В. Мы учимся в ОНУ. Тексты для чтения и аудирования: метод. пособие для иностранцев. Одесса: Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, 2021. 76 с.
17. Черновалюк І. В. Интернет-ресурси при підготовці тематических уроков. *Русистика и современность. Т.2. Диалог культур в преподавании русского языка и русской словесности*. Санкт-Петербург: МИРС. 2007. 353 358 с.
18. Щукин А. Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке. М.: Икар. 2017. 454 с.

References

1. Azimov, E. G., Shhukin, A. N. (2009), *Novyj slovar' metodicheskikh terminov i ponjatij (teorija i praktika obuchenija jazykam) [New vocabulary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages)]*, IKAR, M., 448 p.
2. Azimov, E. G., (2006), *Metodyka orghanyzacyy dystancyonnogo obuchenyja russkomu jazyku kak inostrannomu [Methodology of organizing distance learning in Russian as a foreign language]* . Russkyj jazyk. Kursy. M., 152 p.
3. Azimov, E. G., (2012), *Informacyonno-kommunikacyonnye tekhnologii v prepodavanii russkogho jazyka kak inostrannogo: metodycheskoe posobie dlja prepodavatelej russkogho jazyka kak inostrannogo*. Russkyj jazyk. Kursy. M., 352 p.
4. Babanskaja, O. M., Mozhaeva, G. V., Serbyn, V. A., Feshhenko, A. V.(2015), *Systemnyj podkhod k orghanyzacii elektronnoho obuchenyja v klassycheskom unyversytete. Otkrytoe obrazovanye*. No 2(110). S. 63–69.
5. Baranova, Y. Y., Vynoghradova, M. V., Docenko, M. Ju. (2020), *Osobennosty dystancyonnogo obuchenyja russkomu jazyku ynostrannykh uchashhykhsja v sovremennykh uslovyjakh rossijskogho vuza. Perspektivy nauky i obrazovanyja*. No 6 (48). S. 204–219.
6. Gur'eva, T. N. (2020), *Organizaciya uchebnogo vzaimodejstviya v rezhime onlajn. Otechestvennaya i zarubezhnaya pedagogika*. T. 1, № 6 (72). S. 124–136.
7. Gutareva, N. Yu. (2006), *Distancionnoe obuchenie inostrannym yazykam v neyazykovom vuze. Vestnik TGPU. Seriya: Gumanitarnye nauki (filologiya)*. V. 4 (55). S. 189-192.
8. Djjakova, T. A., Khvorova, L. E. (2020), *Onlajn-urok russkogho jazyka kak inostrannogo v uslovyjakh cyfrovoy transformacii pedaghoghycheskoj*

- dejateljnosti [Online lesson of Russian as a foreign language in the context of pedagogical activity digital transformation]. *Rusistika*. T. 18. No 2. S. 209–219. URL: <http://dx.doi.org/10.22363/2618-8163-2020-18-2-209-219>
9. Ignatenko, I. I. (2019), Nekotorye osobennosti onlajn-obucheniya inostrannomu yazyku. *Nauka i shkola*. № 2. S. 140–144.
  10. Kameneva, N. A. (2016), Osobennosti distancyonnogo obucheniya inostrannym yazykam v neyazykovom vuze. *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*. № 3. V.1. S. 201–204.
  11. *Novye pedagogicheskie i informacionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniya* / E. S. Polat, M. Ju. Bukharkyna, M. V. Moyseeva, A. E. Petrov pod red. E. S. Polat (2009). Yzdatel'skiy centr «Akademya». 272 p.
  12. Obdalova, O. A. (2014), Ynojazychnoe obrazovanye v XXI veke v kontekste sotsyokul'turnykh i pedagogicheskikh innovatsiy. Tomsk. 180 s.
  13. Strel'chuk, E. N. (2021), Perspektivy onlajn-obucheniya russkomu jazyku kak inostrannomu v vuzakh RF. *Rusystyka*. T. 19. no 1. S. 102–115.
  14. *Teoriya i praktika distantsionnogo obucheniya* (2004). / E. S. Polat, M. Ju. Bukharkyna, M. V. Moyseeva Akademya. 416 s.
  15. Ushakova, N. I., Trostyn'sjka, O. M., Dubichyn'skiy, V. V. (2011), Konceptsiya movnoji pidgotovky inozemciv u VNZ Ukrainy. *Vykładannja mov u vyshhykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zv'jazky*, 19, pp.136–146.
  16. Chernovaljuk, Y. V. (2021), My uchym'sja v ONU. Teksty dlja chtenija i audyrovaniya: metod. posobyje dlja inostrancev. Odessa: Odessa I. I. Mechnikov National University. 76 p.
  17. Chernovaljuk, Y. V. (2007), Ynternet-resursy pry podgotovke tematiceskikh urokov. *Rusistika i sovremennostj*. T.2. Dialogh kul'tur v prepodavanii russkogho jazyka i russkoj slovesnosti. Sankt-Peterburgh. MIRS. S. 353–358.
  18. Shhukyn, A. N. (2017), Metodyka obucheniya rechevomu obshheniju na inostrannom jazyke. IKAR. 454 p.

ЧЕРНОВАЛЮК Ірина Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І.І.Мечникова; пров. Маяковського, 7, м. Одеса, Україна; тел. : +38(048)7230757; e-mail: i.chernovaluk1@gmail.com ORCID ID : [0000-0003-2924-4036](https://orcid.org/0000-0003-2924-4036)

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Анотація. *Мета* цієї статті полягає у розгляді особливостей онлайн-навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти (ЗВО)

та ефективності використання інноваційних технологій. **Об'єктом** дослідження є процес навчання іноземних студентів у ЗВО. **Предметом** дослідження є зміст методики та організація процесу онлайн-навчання іноземних студентів. **Методи** вирішення поставлених завдань – аналіз сучасної педагогічної літератури, практичного досвіду організації онлайн-навчання іноземних студентів з урахуванням їхньої професійної спрямованості; аналіз змісту навчальних програм з профільних дисциплін та навчальних планів підготовки іноземних студентів; бесіди із учасниками освітнього процесу. **Наукова новизна** полягає в описі досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні та мовній підготовці іноземних студентів в умовах онлайн-навчання. **Практична значущість** дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні педагогічних шляхів удосконалення стратегій онлайн-навчання іноземних студентів та умов їх реалізації в освітньому процесі сучасного ЗВО, застосуванні даних дослідження у розробці навчально-методичного забезпечення, онлайн-контенті та онлайн-курсах. **Результати** дослідження можуть використовуватися при створенні навчально-методичних матеріалів, спрямованих на формування у іноземних студентів мовних навичок та мовних умінь в умовах онлайн-навчання, під час вирішення питань, пов'язаних з організацією навчального онлайн-заняття, при організації самостійної роботи. У роботі зроблено **висновки** щодо ефективності застосування нових сучасних технологій та інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку та вдосконалення системи мовної підготовки іноземних студентів.

Ключові слова: онлайн навчання, іноземні студенти, мовна підготовка, вища освіта, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійна презентація.

Irina V. CHERNOVALJUK,

Candidate of Philology (PhD), Associate Professor of the Department of language and general humanitarian training of foreigners of Odesa I. I. Mechnikov National University; I. I. Mechnikov National University; lane Mayakovsky 7, Odesa, Ukraine; tel. +38(048)7230757; e-mail: i.chernovaluk1@gmail.com ORCID ID : 0000-0003-2924-4036

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN THE PRACTICE OF TEACHING FOREIGN STUDENTS

Summary. *The purpose* of this article is to consider the features of online learning for foreign students at the university and the effectiveness of the use of innovative technologies. *The object* of the research is the process of teaching foreign students at the university. *The subject* of the research is the content of the methodology and the organization of the process of online learning for foreign students. *Methods* for solving the tasks set included the analysis of modern pedagogical literature, practical experience in organizing online education for foreign students, taking into account their professional orientation; analysis of the content of curricula in major disciplines and curricula for the preparation of foreign students; conversations with participants in the educational process. *Scientific novelty* lies in the description of the experience of using information and communication technologies in teaching and language training of foreign students in the context of online learning. *The practical significance* of the study lies in the development and justification of pedagogical ways to improve online learning strategies for foreign students and the conditions for their implementation in the educational process of a modern university, the application of research data in the development of educational and methodological support, online content and online courses. *The results* of the study can be used to create educational materials aimed at developing foreign students' language skills and speech skills in online learning, in solving issues related to the organization of an online educational session, and in organizing independent work of foreign students. as a result of the study, recommendations are given regarding the possibilities of using information and communication technologies in teaching foreign students. The paper draws *conclusions* about the effectiveness of the use of new modern technologies and information and communication technologies in order to develop and improve the system of language training for foreign students.

Keywords: online learning, foreign students, language training, higher education, distance learning, information and communication technologies, multimedia presentation.

УДК 372.8:811.111.2

Чмир Андрій Валерійович,

аспірант кафедри загального та слов'янського літературознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна), вчитель німецької мови Одеської загальноосвітньої школи № 56 I–III ступенів; тел. : (380) 67 908 09 24; e-mail: chmyr_andrew@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5662-5788>

ПЕРЕВАГИ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Мета статті* – визначити, які суттєві плюси може надати онлайн-навчання при використанні його вчителем під час засвоєння учнями німецької мови. Установлено, що вищевказана форма освіти має велику кількість переваг, що свідчить про її актуальність. *Предметом розгляду* є такі сайти як <http://scrumbler.ca/>, <https://kinderuni.goethe.de/?lang=uk>, <https://junioruni.goethe.de/?lang=uk>, які суттєво зможуть допомогти педагогу в розробці уроків із німецької мови. Важливо, що ці сайти спрямовані на різний дитячий вік (як молодші школярі, так і підлітки), що дозволить охопити значну частину учнів. Вищезазначені сайти містять велику кількість цікавих завдань, які в ігровій формі дадуть змогу школярам отримати нові знання з іншомовного предмета. **Результатом** вивчення цієї проблеми є доведення того, що онлайн-навчання, яке використовується під час засвоєння німецької мови, демонструє свою високу ефективність. Воно претендує на повноцінну альтернативу очній формі та має широкі можливості для подальшого вдосконалення. Вчителі німецької мови можуть активно підключати онлайн до своїх розробок, що стане їхнім креативним кроком. **Галузь застосування:** результати можуть бути застосовані педагогами шкіл для навчання дітей. **Висновки:** онлайн є сучасним інструментом освіти, тому його подальші перспективи є беззаперечними.

Ключові слова: дистанційне навчання, онлайн-навчання, німецька мова, школярі, сайти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із попередніми дослідженнями. Початок пандемії, спричиненої COVID-19, став причиною масового переходу багатьох українських учбових закладів на дистанційне навчання. Якщо в Україні така форма освіти стала предметом розгляду з 1990-х років [7, с. 31], то в Німеччині на її важливість звернули увагу ще в 1985 р. [6, с. 203]. Варто згадати ще про розвідки Оксани Маковей [5], Людмили Гребінник [2] та ін.

Одним із варіантів дистанційного навчання є онлайн (*das Online-Lernen*). Воно передбачає одночасну присутність учнів та вчителя, їхню активну взаємодію. Онлайн-навчання ґрунтується на розкладі, аналогічному тому, який існує при відвідуванні учбового закладу. В українських школах поява онлайн-уроків була закономірним етапом розвитку можливостей освіти.

Вивчення іноземної мови, зокрема німецької, потребувало нових підходів. Одним із них стало онлайн-навчання, яке відтворювало уроки німецької мови в класах. Розглянемо його особливості, детально зупинившись на тих перевагах, які воно дає.

По-перше, онлайн-навчання забезпечує безперервність освітнього процесу (*Erstens sichert das Online-Lernen die Kontinuität des Bildungsprozesses*). Незважаючи на умови пандемії, природнього лиха, техногенної катастрофи чи будь-якого іншого нещастя, онлайн здатне підтримувати педагогічне спілкування вчителя зі своїми учнями. Відстань перестає відігравати будь-яку роль, оскільки в один і той самий час школярі збираються за екранами, щоб послухати вчителя.

По-друге, онлайн-навчання стимулює самодисципліну та самоорганізацію учнів (*Zweitens stimuliert das Online-Lernen die Selbstdisziplin und Selbstorganisation der Schüler*). Школярі, знаходячись удома, повинні здебільшого самотійно контролювати

власний розклад. Усвідомлення важливості вивчення іноземної мови спонукає учнів до відвідування всіх уроків та виконання видів робіт.

По-третє, під час онлайн-навчання школярі знаходяться в комфортних для себе умовах (Drittens befinden sich die Schüler während des Online-Lernens in einer komfortablen Umgebung). Домашня атмосфера деякою мірою здатна розслабити та зняти напруження в дитини. Якщо заклади освіти вимагають офіційного стилю, то навчання вдома дозволяє учням почуватися більш вільно. Щоправда, при цьому існує ризик того, що школяр втратить робочий настрій. Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти оптимальний баланс між невимушеною домашньою атмосферою та необхідною навчальною дисципліною.

Ще однією перевагою онлайн-навчання є те, що школярі мають більше вільного часу (Ein weiterer Vorteil des Online-Lernens ist, dass die Schüler mehr Freizeit haben). Не треба витратити часові, фізичні та фінансові ресурси на дорогу до навчального закладу. Школярі можуть частіше спілкуватися з батьками. Вільний час дозволить учням відпочити, що зрештою підвищить якість навчання. Діти зможуть розвантажити робочий графік та відновити власні сили. До того ж вільний час можна використати і для самоосвіти.

Під час онлайн-навчання багато видів робіт необхідно виконувати в електронному вигляді (Beim Online-Lernen sollen viele Arten von Arbeiten elektronisch erledigt werden). Це дозволить зменшити навантаження на школярів, оскільки скоротиться кількість письмових завдань. Онлайн допоможе рівномірно розподілити вправи, щоб учні не перевтомлювались. Чергування завдань не буде розпорошувати увагу школярів.

Онлайн дозволить проконтролювати батькам успіхи своїх дітей (Online-Lernen ermöglicht es Eltern, die Fortschritte ihrer Kinder zu überwachen). Якщо між педагогом та батьками в шкільному закладі існує певна дистанція, то під час онлайн-навчання досягнення учнів стають більш прозорими. Члени сім'ї матимуть змогу безпосередньо оцінити рівень підготовки своєї дитини.

У такий спосіб онлайн-навчання буде забезпечувати більшу консолідацію родини для здобуття освіти. У будь-який момент батьки можуть перевірити виконані дитиною тести. Електронна система об'єктивно оцінить знання школяра.

Суттєвим плюсом онлайн-навчання є те, що записані онлайн-уроки можна багаторазово переглядати (Ein wesentlicher Vorteil des Online-Lernens besteht darin, dass aufgezeichnete Online-Unterricht wiederholt angesehen werden können). Якщо учневі щось незрозуміло, він може повторно прослухати чи подивитись матеріал. Така можливість підвищить якість засвоєння школярами знань. У будь-який зручний для себе час дитина зможе скористатися тим, що підготував для неї вчитель.

Онлайн-навчання забезпечить зручність у засвоєнні школярами нового матеріалу (Online-Lernen bietet den Schülern die Möglichkeit, neues Material zu lernen). Учитель може показувати презентації, вмикати аудіофайли, давати цікаві завдання. З-поміж корисних сайтів для розробки уроків із німецької мови педагог може використовувати: <http://scrumblr.ca/>; <https://kinderuni.goethe.de/?lang=uk>; <https://junioruni.goethe.de/?lang=uk>. Сайт <http://scrumblr.ca/> допоможе робити важливі записи в процесі навчання. Сайт <https://kinderuni.goethe.de/?lang=uk> пропонує молодшим школярам дивитись захопливі відео та вивчати нові слова. Сайт <https://junioruni.goethe.de/?lang=uk> створений для підлітків. Він містить безліч завдань. Онлайн дає майже необмежені можливості для цілісного осягнення іноземної мови.

Отже, онлайн-навчання під час вивчення німецької мови має багато переваг, що свідчить про його придатність до використання вчителями в майбутньому.

Література

1. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2008. № 610. С. 119–125.

2. Гребінник Л. В., Буленок С. М., Коваленко Л. В. Формування ключових іншомовних компетентностей з німецької мови в умовах дистанційного навчання у вищій школі. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*, 2021. Вип. 38. С. 82–99.
3. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. К.: Знання, 2012. 390 с.
4. Кухаренко В. М. Теорія та практика змішаного навчання : монографія. Харків : Міськдрук, НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
5. Маковей О. М. Можливості використання дистанційних освітніх технологій у навчанні студентів технічних університетів німецької мови. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2018. Т. 1. № 85. С. 188–193.
6. Попутникова Л. А. Анализ немецкого опыта в дистанционном обучении иностранным языкам. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова.*, 2014. № 7. С. 203–205.
7. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти : зб. наук.-метод. пр.*, 2013. Вип. 4. С. 27–37.

References

1. Dumanskyi, N. O. (2008), Klasy suchasnykh tekhnolohii dystantsiinoi osvity [Classes of modern technologies of distance education]. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, no. 610, pp. 119–125.
2. Hrebinnyk, L. V., Bulenok, S. M., Kovalenko, L. V. (2021), Formuvannia kliuchovykh inshomovnykh kompetentnostei z nimetskoï movy v umovakh dystantsiinoho navchannia u vyshchii shkoli [Formation of key foreign language competencies in German in the context of distance learning in higher education]. *Teaching languages in higher education at the present stage. Cross-curricular links*, vol. 38., pp. 82–99.
3. Kurliand, Z. N. (2012), *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity* [Theory and methods of vocational education]. K.: Znannia.
4. Kukharenko, V. M. (2016), *Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia* [Theory and practice of blended learning]. Kharkiv: Miskdruk, NTU «KhPI».
5. Makoviei, O. M. (2018), *Mozhlyvosti vykorystannia dystantsiinykh osvitnikh tekhnolohii u navchanni studentiv tekhnichnykh universytetiv nimetskoï movy* [Possibilities of using distance learning technologies in teaching students of technical universities of German]. *Collection of scientific works «Pedagogical sciences»*, no. 85, pp. 188–193.
6. Poputnikova, L. A. (2014), *Analiz nemetskogo opyta v dystantsionnom obuchenii inostrannym yazykam* [Analysis of the German experience in distance learning of foreign languages]. *Bulletin of KSU im. N. A. Nekrasova*, no. 7, pp. 203–205.
7. Prybylova, V. M. (2013), *Problemy ta perevahy dystantsiinoho navchannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy* [Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine]. *Problems of modern education*, vol. 4, pp. 27–37.

Andrii CHMYR,

graduate student of the Department of General and Slavic Literary Criticism of Odesa I. I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine), teacher of German language of Odesa secondary school № 56; tel. : (380) 67 908 09 24; e-mail: chmyr_andrew@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-5662-5788>

BENEFITS OF ONLINE LEARNING WHEN LEARNING GERMAN

Abstract. The **purpose** of the article is to determine what significant benefits online learning can provide when used by teachers as students learn German. It is established that the above form of education has many advantages, which indicates its relevance. The **subject** of consideration are such sites as <http://scrumblr.ca/>, <https://kinderuni.goethe.de/?lang=uk>, <https://junioruni.goethe.de/?lang=uk>, which can significantly help the teacher in the development of lessons in the German language. It is important that these sites are aimed at different children (both younger students and adolescents), which will reach a significant number of students. The above sites contain a large number of interesting tasks that in the form of games will allow students to gain new knowledge in a foreign language subject. The **result** of studying this problem is proving that online learning, which is used in learning German, demonstrates its high efficiency. It claims to be a full-fledged alternative to ophthalmic form and has ample opportunities for further improvement. German language teachers can actively connect online to their developments, which will be their creative step. **Practical value:** the results can be used by school teachers to teach children.

Conclusions: online is a modern tool of education, so its future prospects are undeniable.

Keywords: distance learning, online learning, German, students, sites.

ЯКОВЛЄВА Ольга Василівна,

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна; e-mail: olga.yakovleva.1920@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4542-8812>

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТАМИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН- НАВЧАННЯ

Анотація. У статті схарактеризовані особливості запровадження онлайн форми проведення занять, з якою вже другий рік поспіль час від часу стикаються викладачі українських вишів в умовах пандемії. Описані переваги онлайн-навчання, вказані й недоліки виключно такої, а також і змішаної форми занять. Авторкою наведені приклади з власного досвіду проведення синхронних занять дистанційно, проаналізовано досвід колег- викладачів з інших університетів.

Основна увага у цій розвідці сфокусована на індивідуальній роботі зі студентами під час онлайн-навчання, зокрема на індивідуальних консультаціях фуркантів кафедри 2-3 курсів, які пишуть курсові роботи під керівництвом авторки. Особлива увага під час таких консультацій приділяється тлумаченню поняття «академічна доброчесність» у повному обсязі значення, що є на сьогодні актуальним в Україні як для викладачів вишів, так і для здобувачів вищої освіти. Наведені приклади компетентностей із академічної доброчесності, що мають набути студенти.

Ключові слова: онлайн- (online)-навчання, дистанційна форма навчання, академічна доброчесність, академічне письмо.

Постановка проблеми. Особливості online та дистанційного навчання – актуальна тема досліджень фахівців різних галузей знань. Ми приєднуємось до тих, хто розмежовують ці поняття. *Онлайн форма* – це зумовлене пандемією синхронне проведення занять, яке наслідує прийоми очних лекцій та практичних. Такі заняття називають

живими або синхронними дистанційними. Дистанційна форма навчання – асинхронна, коли здобувач освіти або той, хто підвищує кваліфікацію на курсах, у зручний для себе час опрацьовує всі надані йому матеріали. Така форма нагадує комп'ютерну гру: треба виконати всі завдання одного модуля (рівня), щоб перейти до іншого [6].

Україна, як і Америка, Великобританія та й інші країни Західної Європи, повною мірою включилась у процес пропаганди вищезазваних форм навчання (наприклад, популярними серед студентів і викладачів зараз є платформи онлайн-курсів Prometheus, EdEra, Coursera тощо) і впровадження змішаної форми – online та offline – у школах і вишах в умовах пандемії. В нашій країні були створені спеціальні методичні центри: Український центр дистанційної освіти в Києві, Інститут дистанційних технологій навчання (там само), в Харкові працює проблемна лабораторія дистанційного навчання, в Одесі є Центр українсько-європейського наукового співробітництва, який пропонує дистанційне навчання та науково-педагогічне стажування в країнах Європейського Союзу для фахівців різних спеціальностей.

Науковці не тільки виділили роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників, які активно працюють над вирішенням проблем онлайн та дистанційної освіти, а й схарактеризували позитивні й негативні сторони таких форм навчання [2].

Зауважимо, що більшість викладачів філологічного факультету і факультету РГФ ОНУ ім. І. І. Мечникова під час пандемії і жорсткого локдауну 2021 р. самотужки опанували науково-методичні основи синхронного дистанційного навчання. Саме тому, лекції та практичні в основному демонстрували традиційні форми проведення лекцій та практичних без застосування всіх можливостей принципово нових форм і методів.

Отже, найважливішою проблемою сучасної змішаної форми навчання, з нашої точки зору, є необізнаність викладачів у питаннях організації занять в онлайн режимі та можливостях нових інформаційно-комунікаційних технологій. Але це проблема не тільки

філологів університету імені І. І. Мечникова: на сьогоднішній день в Україні виникає потреба розробки і запровадження у навчальний процес нових програм дистанційного та онлайн-навчання, що відповідають кращим світовим зразкам. Зрозуміло, що на Заході ці форми з'явилася досить давно і мають велику популярність серед студентів через економічні показники і навчальну ефективність. Для вдосконалення та поширення високих дистанційних технологій у нашій країні необхідне рішення двох основних проблем. Головна проблема знаходиться в області права, інша – у сфері фінансування робіт з розробки та впровадження інноваційних технологій [5].

Фахівці констатують, що дистанційна форма навчання розвивається дуже швидко. Науковці підраховали, що в кінці в 1997 року в 107 країнах діяло близько 1000 навчальних закладів дистанційного типу. Кількість тих, хто здобув вищу освіту в системі дистанційної освіти, в 1997 р. становила близько 50 млн чоловік, у 2000 р. – 90 млн, за прогнозами, у 2023 р. становитиме 120 млн чоловік [7].

Викладачі наголошують на тому, що дистанційні форми навчання потребують особливої самоорганізованості студентів та вміння розрахувати свій час. Важливо, що рівень самоорганізованості студентів, які опинилися під час пандемії у незвичних для них умовах, може бути суттєво гіршим за звичайний. Онлайн-навчання – надзвичайно виснажлива форма проведення занять. Студенти і викладачі у такій ситуації проводять значно більше часу перед комп'ютером, і це не є легким дозвіллям. Отже, онлайн-навчання, навіть у змішаній формі, – це час суттєвої зміни підходів до навчання і викладання в цілому [1].

Мета статті: охарактеризувати у загальних рисах особливості онлайн-навчання, навести приклади з власного досвіду проведення таких занять; основну увагу приділити індивідуальним консультаціям студентів в онлайн-режимі з питань написання кваліфікаційних (курсівих) робіт.

Виклад основного матеріалу. Власний досвід проведення занять у синхронній формі наочно продемонстрував справедливість усього вищезазначеного. Зазвичай студенти, як українські, так й іноземні, рідко запізнюються на заняття. У період online- навчання окремі з них, переважно іноземці, на першу пару, яка починалась о восьмій годині ранку, дозволяли собі прокидатися за три-п'ять хвилин до початку заняття. На прохання викладача, вмикаючи камери, вони демонстрували незаправлене ліжко, брудний стіл і навіть могли спокійно снідати під час практичного.

Отже, на нашу думку, за умови дистанційного навчання повинна активізуватися роль викладача як вихователя, а також ми маємо бути готовими до коригування програми будь-якого курсу з тим, щоб домогтися найкращого засвоєння пройденого матеріалу. Так, наприклад, фахівці радять не намагатися зберегти повний обсяг свого курсу при змішаній формі, а сміливо скорочувати навчальний матеріал. Зрозуміло, що в кінці семестру відповідно треба буде скоротити й обсяг матеріалу, що виноситься на підсумковий контроль або іспит [1]. За потреби, студент може отримати і консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн- режимі.

Індивідуальні консультації студентів під час синхронного дистанційного навчання надавалися переважно в рамках питань, які були пов'язані з написанням курсової роботи на 2-му і 3-му роках навчання.

Незважаючи на те, що студенти всіх спеціальностей на філологічному факультеті вивчають курс «Основи наукових досліджень», багато питань залишаються відкритими або незрозумілими, тому що немає власного досвіду написання наукових текстів, зокрема, у студентів 2-го курсу. Отже, наша індивідуальна консультація студентів, як правило, починалась із роз'яснення понять: «академічна доброчесність» «плагіат» і «академічний плагіат» [4]; вказівками на основні причини студентського академічного плагіату, повторенням основних правил коректного цитування тощо.

Основний акцент під час таких консультацій робився на необхідності **самостійного** написання тексту курсової, а в подальшому – випускної, магістерської й інших робіт, пов'язаних з результатами власного дослідження.

На сьогодні Міністерством освіти і науки України розроблені конкретні рекомендації стосовно формуванню у студентів компетентностей із академічної доброчесності, які напряду пов'язані з академічним плагіатом і поведінкою людей в академічному середовищі.

Ми виділили необхідність формувати у студентів наступні компетентності: 1. Коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень або відомостей; 2. Усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них; 3. Власною поведінкою демонструвати норми академічної доброчесності; давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх з моральними та професійними нормами [8, с. 22-23].

З ціллю формування компетенцій, пов'язаних із вихованням самоорганізації та мотивації студентів щодо написання тексту курсової роботи, необхідним є встановлення чіткого графіку перевірки виконання конкретних завдань.

Наприклад, нагадавши студентам основні правила академічного письма [9], рекомендуємо на початку роботи обмежити обсяг власного тексту однією / двома сторінками, які необхідно відправити керівникові на перевірку у чітко визначений термін. Наступна онлайн індивідуальна консультація передбачала виведення короткого студентського тексту на екран з ціллю детально проаналізувати та надати коментарі щодо стилю, фактичного матеріалу, технічного оформлення тексту тощо, а також викладачем в усній формі надавалися можливі варіанти оформлення конкретної думки.

Під час індивідуальних консультацій в онлайн режимі обов'язковим було й ознайомлення студента зі зразками найкращих текстів курсових робіт, які були написані у попередні роки; постійно

обговорювались зі студентами приклади якісного та неякісного академічного письма.

Дослідники встановили, що студенти часто скаржаться на неконкретні й незрозумілі пояснення викладачем змісту завдань, що передбачає підготовка письмової роботи [8, с. 23]. Пам'ятаючи про це, регулярні індивідуальні консультації з написання будь-яких кваліфікаційних робіт саме в online режимі вважаємо більш ефективними, ніж безпосередній контакт викладача і студента з декількох причин.

По-перше, консультація призначається у зручний час, навіть увечорі. По-друге, за рахунок економії часу на дорогу і зважаючи на те, що викладач і студент знаходяться у звичних і комфортних для себе умовах, час консультації у разі потреби може бути продовжений. По-третє, враховуючи, що студент до кожної консультації, наприклад, щотижневої, повинен виконати мінімальне завдання: написати одну (дві) сторінки тексту, спілкування з викладачем є психологічно комфортним та ефективним. Зрозуміло, як тільки керівник переконається, що студент опанував навичками академічного письма, можуть збільшуватися і завдання, і терміни для виконання.

Висновки. Організація процесу індивідуальної роботи зі студентами в онлайн-режимі, зокрема керівника при написанні студентами кваліфікаційних робіт різного типу, вимагає від викладача чітко зорієнтувати студента на самостійне виконання всіх завдань: пошуку наукової літератури, мовного матеріалу для аналізу, систематизації та узагальнення інформації, високий рівень самоорганізації та самоконтролю. Під час консультацій в режимі онлайн, спілкування викладача і студента відбувається за принципом «один до одного», що за формою і змістом повністю відповідає індивідуальній консультації [3].

У перспективі синхронна дистанційна форма проведення занять та індивідуальної роботи зі студентами стане обов'язковою, а викладачі вже зараз повинні опановувати новими технологіями і можливостями online навчання.

Література

1. *Академічна доброчесність. Інформаційний бюлетень*, 2020. Вип. № 8 URL: <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Integrity-bulletin-08.pdf>
2. Андрусенко Н. Дистанційне навчання в Україні. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
3. Даценко Г., Сузанська З. Дистанційне навчання як засіб стимулювання самоосвіти. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
4. *Закон України «Про освіту»*. Стаття 42. «Академічна доброчесність». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm
5. Іванченко Г. Тенденції розвитку дистанційної освіти в Україні. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
6. Мержиєвська В. Українська правда. Життя. 10.11 2020. URL: <https://life.prawda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/>
7. Половенко Л., Шеверножук Я. Доповнення традиційних університетських студій елементами дистанційного навчання. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
8. *Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності*. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.
9. Шліхта Н., Шліхта І. Методичні рекомендації та програма курсу «Основи академічного письма». URL: <https://saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysma-metodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/>

References

1. *Akademichna dobrochesnist'*. *Informatsiynyy byuleten'*, 2020 r. . Vyp. NO 8. kviten' URL: <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Integrity-bulletin-08.pdf>
2. Andrusenko, N. (2017), *Dystantsiyne navchannya v Ukrayini. Dystantsiyne navchannya yak suchasna osvityna tekhnolohiya: materialy mizhvuzivs'koho vebinaru* (m. Vinnytsya, 31 bereznya 2017 r.) / vidp. red. L. B. Lishchyns'ka. Vinnytsya: VTEI KNTEU. 102 s. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
3. Datsenko, H., Suzans'ka, Z. (2017), *Dystantsiyne navchannya yak zasib*

- stymulyuvannya samoosvity. *Dystantsiyne navchannya yak suchasna osvityna tekhnolohiya: materialy mizhvuzivs'koho vebinaru* (m. Vinnytsya, 31 bereznya 2017 r.) / vidp. red. L. B. Lishchyns'ka. Vinnytsya : VTEI KNTEU. 102 s. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
4. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»*. Statyia 42. «Akademichna dobrochesnist'». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm
5. Ivanchenko, H. (2017), Tendentsiyi rozvytku dystantsiynoyi osvity v Ukraini. *Dystantsiyne navchannya yak suchasna osvityna tekhnolohiya: materialy mizhvuzivs'koho vebinaru* (m. Vinnytsya, 31 bereznya 2017 r.) / vidp. red. L. B. Lishchyns'ka. Vinnytsya : VTEI KNTEU. 102 s. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
6. Merzhyyevs'ka, V. Ukrainy's'ka pravda. Zhyttya. 10.11 2020. URL: <https://life.ppravda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2020/11/10/242946/>
7. Polovenko, L., Shevernozhuk, Ya. (2017), Dopovnennya tradytsiynykh universytet-s'kykh studiy elementamy dystantsiynoho navchannya. *Dystantsiyne navchannya yak suchasna osvityna tekhnolohiya: materialy mizhvuzivs'koho vebinaru* (m. Vinnytsya, 31 bereznya 2017 r.) / vidp. red. L. B. Lishchyns'ka. Vinnytsya : VTEI KNTEU. 102 s. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
8. *Rekomendatsiyi shchodo zabezpechennya pryntsyypiv akademichnoyi dobrochesnosti*. Pidkomisiya 303 «Akademichna dobrochesnist'» Naukovo-metodychnoyi komisiyi 15 z orhanizatsiyno-metodychnoho zabezpechennya vyshchoyi osvity. K.: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2016. 24 s.
9. Shlikhta, N., Shlikhta, I. Metodychni rekomendatsiyi ta prohrama kursu «Osnovy akademichnogo pys'ma». URL: <https://saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysma-metodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/>

IAKOVLEVA, Olga V.

Doctor of Philological Sciences, full professor of General and Slavic Linguistics Department of Odesa Mechnikov National University; 24/26 Francuzskiy blvd., Odesa, 65058, Ukraine; tel.: +38 067 4818 898; e-mail: olga.yakovleva.1920@gmail.com; ORCID ID 0000 0001 7686 7637

INDIVIDUAL WORK WITH STUDENTS DURING ONLINE LEARNING

Abstract. The article characterizes the peculiarities of the introduction of the online form of classes, which for the second year in a row from time to time faced by teachers of Ukrainian universities in the pandemic. The advantages and disadvantages of online learning are described. The author gives examples from her own experience of conducting synchronous classes remotely, analyzes the experience of

teachers from other universities.

The main focus of this research is on individual work with students during online learning, in particular on individual consultations of the department's second- and third-year students, who write term papers under the guidance of the author. During such consultations, special attention is paid to the interpretation of the concept of «academic integrity» in its full meaning, which is relevant today in Ukraine for both university teachers and graduates.

Keywords: online learning, remote learning, academic integrity, academic writing.

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ
ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

науково-практичного семінару
кафедри загального та слов'янського мовознавства
ОНУ імені І. І. Мечникова

В авторській редакції

Підп. до друку 19.02.2023. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 9,07. Наклад 10 пр.
Зам. № 2591.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua